

EVTEK -ammattikorkeakoulu
Muotoiluinstituutti
Konservoinnin koulutusohjelma

**IRTAIMISTOTURVALLISUUS JA
ENNALTAEHKÄISEVÄ KONSERVointI
SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAISEN KIRKON
KIRKKORAKENNUKSISSA**

Heidi Wirilander
Konservoinnin koulutusohjelma
Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Opinnäytetyö
Kesäkuu, 2008

Tekijä: Heidi Wirilander

Opinnäytetyön nimi: Irtaimistoturvallisuus ja ennaltaehkäisevä konservointi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkorakennuksissa

Vuosi: 2008

Sivumäärä: 122 + 57

Opinnäytetyössä tutkittiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön ennaltaehkäisevää konservointia ja irtaimistoturvallisuutta. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkohallituksen kanssa. Tutkimus oli luonteeltaan ajantasaista tietoa kokoava ja toimenpidesuosituksia kehittävä kirkollisen irtaimen kulttuuriperinnön säilyvyyden parantamiseksi seurakunnissa. Opinnäytetyön pääasiallinen painopiste oli irtaimistovaurioiden ennalta ehkäisemisen menetelmien kehittämisessä, esineiden hallinnoinnin, varastoinnin, käytön ja ylläpidon keinoja tarkastelemalla. Tutkimuksessa etsittiin irtaimistoturvallisuuden riskien kartoittamisen kautta keinoja irtaimistoturvallisuuden parantamiseksi seurakuntien kirkkorakennuksissa.

Tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena. Opinnäytetyön tutkimusaineisto koottiin kyselytutkimuksen ja 12 kirkkorakennuksen kartoittamisella. Vaurioiden ennaltaehkäisemisen menetelmiä pyrittiin mallintamaan ennaltaehkäisevän konservoinnin teoriataustan ja kerätyn tutkimusaineiston pohjalta. Tavoitteena oli tunnistaa kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön säilymistä uhkaavia ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden puutteita sekä arvioida niiden merkittävyyttä ja heijastevaikutuksia.

Opinnäytetyöhön on koottu yleiskatsaus Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kulttuuriperinnön kokonaisuudesta sekä kirkon kulttuuriperintöyden kehittämisen tähänastisista vaiheista. Tutkimuksessa kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön kokoelmiin sovellettu ennaltaehkäisevän konservoinnin teoreettinen kehys muodostettiin museoiden ennaltaehkäisevää konservointia ja museografiaa koskevan lähdekirjallisuuden pohjalta. Kirkkorakennusten irtaimistoturvallisuuden teoriakehys on luotu soveltamalla museoturvallisuuden ja kuntien riskienhallinnan kirjallisuuslähteiden tietoja.

Tutkimusaineiston perusteella havaittiin, että Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien kirkkorakennusten irtaimistoturvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin tasossa on olemassa vaihtelua. Keskeisimmän uhan arvoesineistön säilymiselle aiheuttaa tiedon puute. Seurakunnilla ei usein edelleenkään ole käytettävissään tarvittavaa tietotaitoa eikä taloudellisia resursseja omistamansa irtaimiston asiallisten säilytysmenetelmien järjestämiseen. Vakavimmat puutteet havaittiin seurakuntien vanhimman, käytöstä poistuneen, esineistön varastoinnissa.

Asiasanat: ennaltaehkäisevä konservointi, irtaimistoturvallisuus, kirkkorakennusten kokoelmaturvallisuus, kirkollinen kulttuuriperintö, irtain kulttuuriperintö, Suomen evankelis-luterilainen kirkko

Author: Heidi Wirilander

Master's Thesis: Collection safety of interior objects and preventive conservation in church buildings of The Evangelical Lutheran Church of Finland

Year: 2008

Pages: 122 + 57

This Master's Thesis researched collection safety and preventive conservation issues in church buildings of The Evangelical Lutheran Church of Finland. The survey was done with cooperation of The Church Council of The Evangelical Lutheran Church of Finland. The nature of the survey was to collect up to date information and establish recommendations to improve the future outlook of the congregation's valuable interior objects. The primary goal of the research was to develop methods to prevent object damage through detecting the collection management, object storage, handling and collection maintenance issues in the congregation's churches. The Master's Thesis searched for methods to improve safety issues of the congregation's churches' interior objects by modeling and evaluating the safety levels of the buildings' collections.

The survey was done by utilizing case study methods. The material for the research was collected via questionnaire and by charting the preventive conservation issues and collection safety in twelve church buildings. Methods to prevent object damages were developed by combining theoretical form and the survey material. The goal was to identify deficiencies in preventive conservation and collection safety risks that threaten the future outlook of church's interior objects. The objective was also to evaluate the impact of these risks to the interior objects themselves, and in the larger scale, to the outlook of the cultural heritage in congregations and their churches.

The Master's Thesis offers a general overview of the cultural heritage that The Evangelical Lutheran Church holds as part of Finnish national cultural heritage, and of the developing process of the cultural heritage work in The Evangelical Lutheran Church of Finland. The theoretical preventive conservation model that was used in churches was developed by applying general preventive conservation and museum science literature. The theoretical form of the churches' collection safety issues was established and applied using museum safety and rural district risk control literature.

The survey material found that the level of the churches' collection safety and preventive conservation varies within the congregation. The major threat for the future outlook and safety of the churches' interior objects is the level of training of the congregations' personnel and lack of knowledge in preventive conservation methods. In general, congregations do not have in their use the needed information and economical resources to ensure proper storage for their valuable interior objects. The most critical problems were detected in the storage methods of the congregation's oldest, out of use, interior objects.

Keywords: preventive conservation, safety of interior objects, collection safety in churches, churches' cultural heritage, movable cultural heritage, The Evangelical Lutheran Church of Finland.

Sisältö

1 JOHDANTO	6
2 SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAINEN KIRKKO JA KULTTUURIPERINTÖ	10
2.1 Kirkollisen irtaimiston arvo ja merkittävyys.....	10
2.2 Kirkot ja kansallinen kulttuuriperintö	13
2.3 Kirkollisen esineistön sarjatuotanto ja kulttuurihistoriallinen arvo	17
3 KIRKON KULTTUURIPERINTÖTYÖ – SEURAKUNTIEN VASTUU	19
3.1 Kirkollista kulttuuriperintöä koskeva lainsäädäntö.....	19
3.2 Kansainväliset sopimukset	23
3.3 Kirkon kulttuuriperintötyö	26
3.3.1 Kirkon museoasioiden kehittäminen	27
3.3.2 Kirkon museoasian neuvottelukunta	29
3.3.3 Kirkon museotoimen matriisiorganisaatio	30
4 KIRKOLLISTA ESINEISTÖÄ VAURIOITTAVAT TEKIJÄT	32
4.1 Ilman suhteellinen kosteus ja lämpötila	35
4.2 Valaistus	37
4.3 Ilman epäpuhtaudet	39
4.4 Puhtaus	41
4.5 Tuhohyönteiset	43
4.6 Esineen fyysinen turvallisuus.....	44
4.7 Vanhojen kirkkorakennusten ilmaston säätelyn mahdollisuudet.....	45
4.8 Irtaimiston turvallinen käyttö seurakunnissa	47
5 ENNALTAEHKÄISEVÄ KONSERVOINTI – KOKOELMAHALLINNAN KEINO JA KULTTUURIHISTORIAN SÄILYTTÄJÄ	48
5.1 Ennaltaehkäisevä konservointi ja aktiiviset konservointitoimenpiteet	50
5.2 Ennaltaehkäisevä konservointi kirkkorakennuksissa	51
6 IRTAIMISTOTURVALLISUUS JA PELASTUSSUUNNITTELU ENNALTAEHKÄISEVÄN KONSERVOINNIN MENETELMINÄ.....	55
6.1 Kirkkorakennusten tulipalot.....	58
6.2 Ukkosenjohdattimien vaikutukset kirkkotulipaloihin.....	59
6.3 Irtaimistovalvonnan kehittäminen seurakunnissa	60
6.4 Esinelainat ja esinesiirtojen kirjaaminen.....	61
6.5 Irtaimiston pelastussuunnittelu	62
6.5.1 Vaaratilanteiden kartoittaminen ja ehkäiseminen kirkkorakennuksissa	65
6.5.2 Kiinteistökohtaiset pelastustoimen materiaalihankinnat.....	69
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA TUTKIMUSMETODIT.....	72
7.1 Tutkimusmenetelmät.....	74
7.1.1 Kyselytutkimus	75
7.1.2 Kirkkorakennuksissa tehdyt kartoitukset	77
7.2 Tutkimuksen eteneminen	78
8 KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET HIIPPAKUNNITTAIN.....	80
8.1 Seurakuntien koulutukselliset tarpeet	83

8.2 Irtaimistoturvallisuus kirkkorakennuksissa.....	85
9 KIRKKOTILOJEN KARTOITUSTEN TULOKSET	93
9.1 Vauriotekijät kirkkorakennuksissa.....	94
9.2 Kyselytutkimuksen ja kirkkotilakartoitusten tulosten analysointi	98
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	101
10.1 Toimenpidesuosituksset.....	102
10.2 Henkilöstön kehittäminen	105
10.3 Toimintamallin kehittäminen	106
10.4 Autioituvat kirkkorakennukset.....	109
11 JATKOTUTKIMUSAIHEET	115
LÄHTEET	117
LIITTEET	123

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössä tutkittiin kirkollisen irtaimen kulttuuriperinnön ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden tilaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien kirkkorakennuksissa. Tutkimus toteutettiin tapaustutkimuksena kaikkien yhdeksän hiippakunnan alueella.

Opinnäytteen tutkimusaineisto koottiin tutkimukseen valittuihin otosseurakuntiin lähetetyllä kaksiosaisella kyselyllä (ks. liitteet 4 ja 5). Tutkimukseen valittujen otosseurakuntien joukosta valittiin vielä satunnaisotannalla yhdeksää hiippakuntaa edustavat seurakuntien kirkkorakennukset, joiden irtaimiston ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden tasoa tutkittiin henkilökohtaisen käynnin kautta tehdyn kartoittamisen pohjalta. Kirkkotilakartoitusten tulokset koottiin erillisiin kirkkorakennusten kartoittamiseen laadittuun lomakkeeseen (ks. liite 6). Kartoituslomakkeiden tietojen pohjalta koostettiin kirkkorakennuskohtaisesti sanalliset yhteenvedot kartoitusten tuloksista ja laadittiin ehdotukset toiminnan parantamiseksi.

Seurakuntien hallussa oleva aineellinen kulttuuriperintö muodostaa kansallisesti merkittävän kulttuuriperintökokonaisuuden. Tämän perinnön ilmenemismuotojen monitasoinen ja syvälinen ymmärtäminen edellyttävät kirkon historian, kulttuurihistorian ja uskonnollisen ajattelun muutosten tuntemista. Lännestä Suomeen tullut kristinuskon muoto ei ole ollut ainoa kansakuntaa ja yhteiskuntaa muovannut kirkkokunta. Itä-Suomessa ortodoksisen kirkon vaikutus on ollut voimakas yhteisöjen elämässä.

Vuosisatojen ajan maamme pitäjien itsehallinto nojautui kirkollishallintoon. Kirkko hoiti satoja vuosia ja hoitaa osittain edelleenkin yhteiskunnallisina tehtävinään opetuksen sekä köyhäin- ja sairaanhoidon, hautauksen ja väestökirjanpidon tehtäviä Suomessa. Kunnallishallinnon erottaminen kirkkohallinnosta on Suomen tuhatvuotisessa historiallisessa ajassa melko nuori ilmiö. (Halttunen 2000: 5.)

Suomessa on 2000-luvulla toteutumassa historiallinen ja laajamittainen kunta- ja palvelurakenteiden uudistuminen. Seurakuntien kannalta kyse ei ole vain sopeutumisesta tähän vaan toimivia seurakuntatyön uudistuksia on alettu myös etsiä kirkon omista lähtökohdista. Kirkossa on 2000-luvulla noussut selkeä tarve seurakuntien hallinnon ja

toiminnan järjestelyjen uudistamiseen. Kirkon lähtökohdista nousevat muutostarpeet ja haasteet on määritelty seuraavien seurakuntatyyppien mukaisesti: 1. muuttotappio alueiden seurakunnat, 2. kasvualueiden seurakunnat ja 3. seurakuntayhtymät. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2007:1:4.)

Huomattavimmat haasteet seurakuntien rakenteen uudistamiseen ovat nousseet kirkon toimintaympäristön suurista muutoksista. Kirkon kannalta merkittävin muutostekijä on vilkkaana vuosikymmeniä jatkunut muuttoliike. On arvioitu, että yksin vuosien 2001–2005 välisenä aikana 1,4 miljoonaa suomalaista on muuttanut paikkakunnalta toiselle. Väestön muuttovirtojen suuntana ovat olleet Suomen suurimpien kaupunkien Helsingin, Turun, Tampereen ja Oulun seudut. Muuttovirtojen tappioista ovat kärsineet autioitumisuhassa elävät Itä- ja Pohjois-Suomen kunnat ja seurakunnat. Seurakunnissa muuttotappio on merkinnyt taloudellisten resurssien kaventumista ja toiminnan painottumista alueelle jääneen ikääntyneen väestön palvelemiseen. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2007:1:4.)

Kirkon kannalta suuren haasteen muodostaa myös 1990–2000-luvuilla Suomessa tapahtunut yleinen elämäntavan muutos yhteisöllisiä arvoja kunnioittavista yksilönvapautta ja individualismia korostaviin. Näiden haasteiden keskellä seurakunnissa joudutaan etsimään uusia toimintatapoja kirkon yhteisörakenteiden lujittamiseen ja jäsenistön aitoon tavoittamiseen. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2007:1:5.)

Suomen eduskunta päätti tammikuussa 2007 kunta- ja palvelurakenteiden uudistamisesta. On arvioitu, että vuoteen 2013 mennessä kuntien lukumäärä tulee huomattavasti vähenemään ja kuntakoot suurenemaan. Eduskunnan säätämän lain keskeisenä tavoitteena on myös palvelujen tuottamistapojen uudistaminen. Myös seurakuntaliitokset tulevat todennäköisesti jatkumaan kuntaliitosten kanssa samansuuntaisesti. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2007:1:5.)

Liitosten heijastevaikutukset seurakuntien hallussa olevan kiinteän ja irtaimen kulttuuriperinnön säilymiseen voivat konkretisoitua seuraavien vuosien ja vuosikymmenen kuluessa. Vielä ei ole olemassa tietoa siitä, millä tavoin

seurakuntaliitokset vaikuttavat muodostuvien seurakuntien mahdollisuuksiin ylläpitää hallussaan olevaa kulttuuriperintöä.

Lainsäädännön velvoitteiden mukaisesti seurakunnat käytännön toiminnassaan pyrkivät parhaan tietonsa mukaan ylläpitämään hallussaan olevaa kulttuuriperintöä. Seurakuntien oma tietotaito ei aina kuitenkaan riitä kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston ylläpitotarpeen tunnistamiseen ja siksi irtaimiston tarvitsema konservointi voi jäädä tekemättä. Kulttuuriperinnön ylläpidon mahdollisuuksiin paikallistasolla vaikuttavat myös seurakunnan käytettävissä olevat taloudelliset resurssit.

Liitosprosessissa seurakunnilla ei ainakaan toistaiseksi ole käytettävissä kulttuuriomaisuuteen kohdentuvia tukitoimia tai asiantuntija-apua kulttuuriperinnön ylläpidon suunnitteluun. Liitoksen kautta muodostuvan seurakunnan ylläpidettävä kulttuuriperintö saattaa työmäärältään olla kasvanut, ja se voi sitoa henkilöresursseja aikaisempaa enemmän. Arvokkaan kirkollisen irtaimiston inventointi ja ylläpito edellyttävät kulttuuriperintöön kohdennettua strategista suunnittelua paikallisseurakunnissa ja kokonaiskirkollisella tasolla.

Tällä hetkellä seurakuntien ja seurakuntayhtymien hallussa olevan kansallisen kulttuuriperinnön ylläpidon strategioiden olemassaolosta tai sisällyttämisestä talous- tai kiinteistöhallinnon strategia-asiakirjoihin ei ole olemassa tutkittua tietoa. Kirkon keskushallinnon strategia vuoteen 2015, ”Meidän kirkko osallisuuden yhteisö”, valmistui tammikuussa 2008 ja se hyväksyttiin 26.2.2008 Kirkkohallituksen täysistunnossa. Selkeää strategista linjausta seurakuntien hallussa olevan kansallisen kulttuuriperinnön ylläpidon toteuttamisesta ei kirkon strategiasta voida löytää. Strategiatyöryhmän mietinnön kohta, jossa todetaan: ”selvitämme rakenneuudistusten toiminnalliset vaikutukset ja kehitämme keinoja tukea yhdistyneiden seurakuntien toimintaa” voisi käytännön tasolla myös merkitä kansalliseen kulttuuriperintöön kohdistuvia tukitoimia. Vuonna 2015 on ehkä jo mahdollista nähdä kohdistuiko strateginen suunnittelu kansalliseen kulttuuriperintöömme vai jäikö se ”osallisuuden yhteisössä” osattoman väliinputoajan asemaan.

Seurakuntien hallussa olevan kansallisen kulttuuriperinnön säilyminen edellyttää kokonaiskirkollisella tasolla strategista suunnittelutyötä ja määrätietoisien toiminnan aloittamista tämän perinnön tuhoutumisen estämiseksi. ”On uskaliaasta edetä, mutta vielä

vaarallisempaa on jäädä paikoilleen” todetaan kirkon uudessa strategiassa. Tämä on myös opinnäytetutkimukseni kantava ajatus.

2 SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAINEN KIRKKO JA KULTTUURIPERINTÖ

Suomen kansallinen perintö voidaan jakaa kahteen ryhmää: 1. luonnonperintöön ja 2. kulttuuriperintöön. Kansallisen kulttuuriperintömme piiriin kuuluvat muun muassa rakennusmuistomerkit, rakennustaiteen teokset, monumentaalisen veistos- ja maalaustaiteen teokset, arkeologiset esineet tai rakennelmat sekä muut kohteet, jotka ovat historian, taiteen tai tieteen kannalta arvokkaita. Kansallinen kulttuuriperintömme edustaa niitä henkisiä ja aineellisia todisteita, jotka kertovat ihmisten toiminnasta maassamme ennen ja nyt. Kulttuuriperintö voi olla sekä kansallisesti että kansainvälisesti merkittävää ja se voi olla joko aineellista tai aineetonta. (Opetusministeriön tietoteksti Maailmanperinnöstä 18.11.2007: verkkodokumentti; Kulttuuriperintöä koskevat kansainväliset sopimukset 18.11.2007: verkkodokumentti; Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä 18.11.2007: verkkodokumentti; Turnpenny 2004: 297.)

Kulttuuriperintö on tärkeä kansakunnan identiteettiä ja tapakulttuuria rakentava tekijä. Aineellista kulttuuriperintöä ovat irtaimet esineet ja kaikki materiaallinen kulttuuriperintö. Aineellinen kirkollinen kulttuuriperintö voi olla joko irtainta (esim. kirjat, ehtoollisvälineet, alttarimaalaukset ja kirkkotekstiilit) tai kiinteää (esim. kirkko- ja kappelirakennukset sekä pappilat ja niitä ympäröivät piharakennukset). Aineellinen kulttuuriperintö on merkittävä osa kulttuuriperintökokonaisuudessa, mutta sen arvoa ei aina ole osattu oikealla tavalla tunnistaa. Aineeton kulttuuriperintö on tietoa, merkityksiä, aatteita, ideologioita, ajattelumalleja, kielen ja kommunikaation keinojen tutkimusta sekä kulttuuriperinnön säilyttämisen ja esille tuomisen toimia ja ajattelumalleja. Suomen kansallisen kulttuuriperinnön merkitystä kuvaa parhaiten se, että vastuu muun muassa kulttuuriperinnöstä kuuluu Suomen perustuslain (731/1999) mukaan kaikille. (Turnpenny 2004: 298; Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä 18.11.2007: verkkodokumentti.)

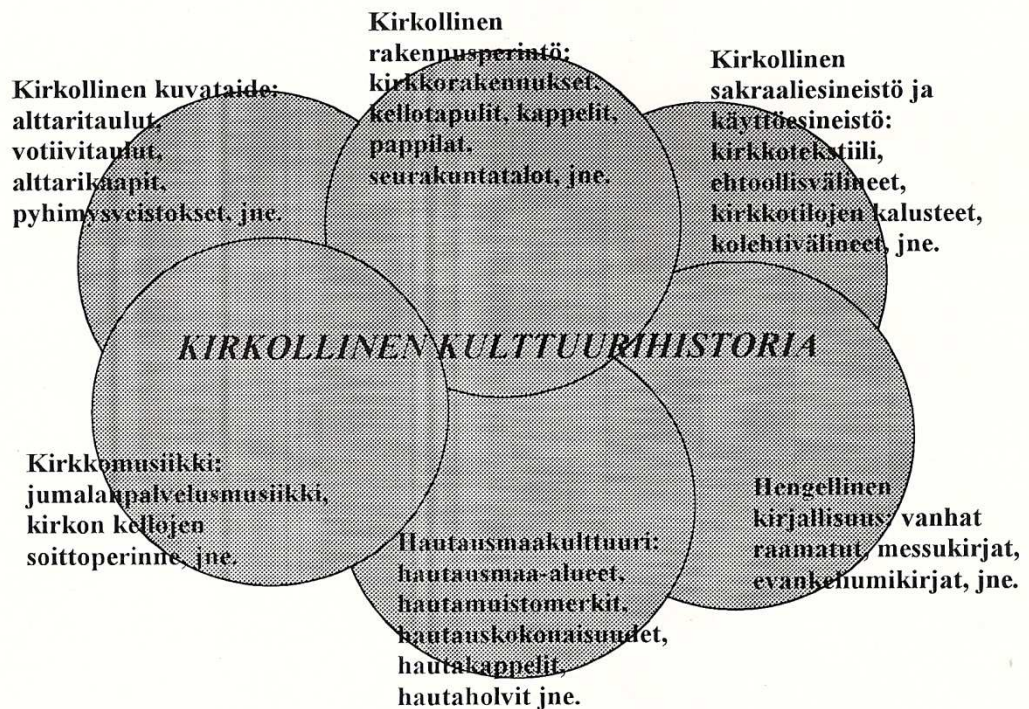
2.1 Kirkollisen irtaimiston arvo ja merkittävyys

Kulttuuriperinnön arvon määrittämisessä käytetään yleisesti hyväksyttyjä kriteerejä, joiden perusteella suojeltava kulttuuriperintökohde voidaan erottaa muista kohteista, todeta tai todistaa tunnusmerkistöltään selkeästi kulttuuriomaisuudeksi.

Kulttuuriperintökohteiden määrittelyssä käytetään yleisesti hyväksyttyjä kriteerejä, joita ovat kohteen: 1. tyypillisuus, 2. harvinaisuus, 3. monipuolisuus (kulttuurihistorialliset kerrokset), 4. säilyneisyys ja 5. alkuperäisyys. (Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä 18.11.2007: verkkodokumentti.)

Kaaviossa 1 on hahmoteltu kirkollisen kulttuuriperinnön kokonaisuutta. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kulttuuriperintö on luonteeltaan sekä aineetonta eli henkistä että aineellista. Seurakuntien hallussa oleva aineellinen kulttuuriperintö on kirkon ja kristinuskon runsaan 850-vuotisen historian ilmentymää maassamme. Kirkollisen kulttuuriperinnön voidaan ajatella muodostuvan kuudesta laajasta osakokonaisuudesta, jotka ovat: 1. kirkollinen kuvataide, 2. kirkollinen rakennusperintö, 3. kirkollinen käyttö- ja sakraaliesineistö, 4. kirkkomusiikki, 5. hautausmaakulttuuri ja 6. hengellinen kirjallisuus.

Kirkollisen kuvataiteen ryhmän muodostavat muun muassa alttarimaalaukset, votiivitaulut, alttarikaapit ja pyhimysveistokset. Kirkollisen rakennusperinnön piiriin kuuluvat esimerkiksi kirkkorakennukset, kellotapulit, kappelit, pappilat ja seurakuntatalot. Kirkollisen sakraaliesineistön ja käyttöesineiden ryhmään kuuluvia esineitä ovat tässä kaaviossa muun muassa kirkkotekstiilit, ehtoollisvälineet, alttarikyntteliköt ja kirkkotilojen kalusteet. Kirkkomusiikin perintöä seurakunnissa ovat muun muassa jumalanpalvelusmusiikki ja kirkon kellojen soiton perinne. Hautausmaakulttuuriin luetaan kuuluviksi esimerkiksi hautausmaa-alueet, hautamuistomerkit, hautakappelit ja hautaholvit. Hengellisen kirjallisuuden aineellista ilmentymää ovat muun muassa vanhat raamatut sekä messu-, evankeliumi- ja virsikirjat.

Kaavio 1: Kirkollisen kulttuuriperinnön kokonaisuus.

Kirkollisen kulttuuriperintökohteen arvo voidaan määrittää monesta eri näkökulmasta. Seurakuntien hallussa olevalla irtaimella tai kiinteällä kulttuuriperintökohteella voi olla esimerkiksi: 1. rahallista, 2. kulttuurihistoriallista, 3. taiteellista, 4. tieteellistä, 5. hengellistä, 5. yhteisöllistä ja 6. hallinnollista arvoa. Kirkollisella irtaimella tai kiinteällä kulttuuriperintökohteella on usein myös käyttöarvoa kohteen omistavalle seurakunnille. (Hunter 1997: 248.)

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kirkollisen irtaimiston esimerkiksi kirkkotekstiilien arvoa määriteltäessä puhutaan usein historiallisista, taidehistoriallisista, kulttuurihistoriallisista, yhteisöllisistä, sakraaleista ja arkkitehtonisista arvoista. Kirkollisen irtaimen kulttuuriperinnön arvon määrittämisessä tulisi käyttää jo vakiintuneita kulttuuriperinnön arvon kriteerejä, joita ovat kohteen tyypillisuus, harvinaisuus, monipuolisuus, säilyneisyys ja alkuperäisyys. (Hunter 1997: 248.)

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kirkollisen irtaimiston säilyttämisen, ylläpidon, hoidon ja suojelun tulisi perustua tunnistettuihin arvoihin sekä niiden kansainväliseen, valtakunnalliseen, maakunnalliseen tai paikalliseen merkittävyyteen. Museoiden,

arkistojen ja kirjastojen omistamat kokoelmat ovat säilyneet, koska ne ovat olleet näiden kulttuuriperinnön säilyttämiseen keskittyneiden organisaatioiden omistamia, ja koska nämä organisaatiot ovat sitoutuneet kokoelmiensa ylläpitoon sekä säilyttämiseen tulevia sukupolvia varten. Koska kaikkea seurakuntien hallussa olevaa irtaimistoa ei voida säilyttää, irtaimen kulttuuriperinnön säilyttämisen seurakunnissa tulisi perustua määriteltyyn kokoelmapolitiikkaan sekä seurakuntien ”kulttuuriperintökokoelmien muodostamiseen” ja näiden kokoelmien säilyttämisen strategiaan. (Cloonan 2007: 133-134.)

2.2 Kirkot ja kansallinen kulttuuriperintö

Kirkollinen kulttuuriperintö muodostaa merkittävän kokonaisuuden Suomen kansallisessa kulttuuriperinnössä. Seurakuntien hallussa on 830 eri aikakauden kirkkorakennusta (Kirkkohallitus 20.3.2008: Kirkkorekisteri). Kirkkojen suunnittelijat ja rakentajat eivät ole muodostaneet yhtenäistä ryhmää vaan jokainen kirkkorakennus irtaimistoinen edustaa omaleimaisella tavallaan kirkon kulttuuriperintöä. Kirkkorakennuksista noin 8,8 % (73 säilynyttä kirkkorakennusta) on keskiaikaisia. Suomessa säilyneestä keskiaikaisesta rakennuskannasta suurimman ryhmän muodostavat kirkkorakennukset.

Vuonna 2006 tilastoidun tiedon mukaan maamme 40 autiokirkosta ainoastaan seitsemän ei ole Suomen evankelis-luterilaisen kirkon paikallisseurakuntien hallussa. Suomalaisista autiokirkoista 82,5 % eli 33 ovat seurakuntien hoitovastuun piirissä. Kirkon hallussa olevista autiokirkoista kuusi eli noin 18,2 % on keskiaikaisia kivikirkkoja. Nämä keskiaikaiset autiokirkot ovat: Hattulan Pyhän ristin kirkko, Kemin maaseurakunnan vanha kirkko Keminmaalla, Messukylän vanha kirkko Tampereella, Sastamalan kirkko Vammalassa, Sipoon vanha kirkko sekä Tyrvään vanha kirkko Vammalassa. Kirkkohallitus ja Museovirasto ovat avustaneet seurakuntia näiden autiokirkkojen kunnostamisessa ja ylläpidossa. Keskiaikaisia rauniokirkkoja maassamme on säilynyt kolme; Pyhän Birgitan kirkon rauniot Vihdissä, Pyhän Kolminaisuuden kirkon rauniot Raumalla ja Pälkäneen rauniokirkko Pälkäneen kirkonkylässä. (Luettelo Suomen keskiaikaisista kivikirkoista 28.10.2007; Knapas 2006: 2-3.)

Keskiaikaiset kirkkorakennukset

Maassamme ryhdyttiin nykyisten tietojen mukaan rakentamaan keskiajalla kivikirkkoa 104 eri paikalla. Näistä kirkoista valmistui 86. Kivikirkoista 82 sijoittuu nykyisen Suomen rajojen sisäpuolelle ja niistä on säilynyt 73. Suomessa säilyneistä keskiaikaisista kivikirkoista lähes alkuperäisessä muodossaan on 54 kirkkorakennusta. Keskiaikaisista kirkkorakennuksista 82 kirkkopitäjien eli nykyisten seurakuntien rakentamia. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hallussa on 82 keskiaikaista kirkkorakennusta. Rakennusteknisesti kesken jääneitä kivikirkkorakennuksia Suomessa on 46 ja 10 kirkkorakennuksen on arveltu jääneen kesken. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi tiiliholvausten puuttumista rakennuksesta. Tunnetuimpia ja näkyvimpiä kesken jääneitä kirkkoja ovat kivikirkkoihin liittymättömät sakaristorakennukset. (Luettelo Suomen keskiaikaisista kivikirkoista 28.10.2007; Hiekkänen 2007: 19, 26–27.)

Kivikirkkoja rakennettiin keskiajalla pääasiallisesti Lounais-Suomeen, Pohjanlahden itärannikolle ja Suomenlahden pohjoisrannikolle. Eniten kivikirkkoja rakennettiin vauraille, tiheästi asutuille, Varsinais-Suomen ja Keski-Suomen alueille. Suomen vanhin kivikirkko on Ahvenanmaalla sijaitseva Jomalan kirkko, joka rakennettiin jo 1200-luvun loppupuoliskolla. Suomen mannermaan ensimmäinen kivikirkko oli Turun tuomiokirkko, joka vihittiin käyttöön kesäkuussa 1300. Muut Suomen keskiaikaiset kivikirkot rakennettiin pääasiallisesti vuosien 1420–1550 välisenä aikana. (Luettelo Suomen keskiaikaisista kivikirkoista 28.10.2007; Hiekkänen 2007: 19.)

Hiekkänen (2007) on ajoittanut ja luokitellut Suomen keskiaikaiset kirkkorakennukset piirreanalyysinsä pohjalta kolmeen pääluokkaan, joiden sisällä vaikuttaa useita alaryhmiä. Hiekkasen mukaansa kivikirkkorakentamisen ensimmäisen sukupolven (luokka C) kirkot ovat ahvenanmaalaisia, ja ne ajoittuvat vuosien 1270-luvun ja vuoden 1400 väliselle ajanjaksolle. Tähän varhaisimpaan luokkaan kuuluvat mahdollisesti myös Koroisten kirkko ja Turun tuomiokirkon vanhimmat osat. Toisen sukupolven (luokka A) keskiaikaiset kirkkorakennukset keskittyvät Varsinais-Suomeen ja Uudellemaalle, jossa kivikirkkoja rakennettiin 1420–1480-luvuilla. Kolmannen sukupolven (luokan B) keskiaikaiset kivikirkot, joita Suomen kivikirkoista on noin 60 %, sijoittuvat etupäässä Satakuntaan, Hämeeseen, Pohjanmaalle, Savoan ja Karjalaan. Nuorin keskiaikaisten

kivikirkkojen ryhmä ajoittuu Suomessa 1480-luvulta 1500-luvun puolenvälin tienoille. (Hiekkanen 2007: 24–25.)

Kirkkorakentaminen 1600-1700-luvuilla

Harmaakivi oli merkittävä kirkkorakennusten rakennusmateriaali keskiajalla. Uudella ajalla, 1600-1700-luvuilla kivikirkot muodostavat pienen vähemmistön. Valtaosa uuden ajan kirkoista rakennettiin hirsistä salvostekniikkaa käyttäen. Suomeen rakennettiin 1600-1700-luvulla yli 30 tiili- tai harmaakivikirkkoa. Lisäksi 1700-luvulla laajennettiin useita vanhempia harmaakivikirkkoja käyttäen materiaaleina tiiliä tai harmaakiveä. Kivikirkkoja rakennettiin 1600-luvulla Uuteenkaupunkiin, Mietoisiin, Tammisaareen, Askaisiin ja Paimioon. (Lilius 1988: 321.)

Ruotsi-Suomen valtakunnan politiikka suori kiven käyttöä julkisten rakennusten materiaalina. Vuonna 1776 annetun määräyksen mukaan yleisin varoin rakennetut julkiset rakennukset tuli rakentaa kivistä. Tätä määräystä pystyttiin noudattamaan Suomessa varsin rajallisesti. Yksinkertaisin 1700-luvun kirkkotyyppi oli pienikokoinen salikirkko, jota edustaa esimerkiksi Kaksikerran vuosina 1769-82 rakennettu kirkkorakennus. Jonkin verran yleisempi kirkkorakennus 1700-luvulla oli särmikäspiirteinen pitkäkirkko. Tämän tyylin edustajia ovat esimerkiksi Piikkiön ja Kökarin kirkot. Pitkänomaisen oktagonin (kahdeksankulmion) muodon sai vuonna 1783 toteutetun laajennustyön yhteydessä Rengon kirkko. Kivikirkkoarkkitehtuuria 1700-luvun lopulla on luonnehdittu normatiiviseksi. Tätä heijasti esimerkiksi Yli-intendenttinviraston pyrkimys arkkitehtuurin yhdenmukaistamiseen. Vuosina 1792-1798 rakennettu arkkitehti Luis Jean Desprez'n suunnittelema Hämeenlinnan kirkko muodostaa poikkeuksen oman aikakautensa kirkkoarkkitehtuurissa. Rakennus oli alkuperäisessä muodossaan pyörökirkko, jota kattoi puolipallon muotoinen kupoli. (Lilius 1988: 321-322.)

Länsitornillinen pitkäkirkko oli yleinen 1700-luvun länsisuomalaisessa puukirkkoarkkitehtuurissa. Savossa ja Karjalassa puukirkkojen rakennustaide oli yksityiskohdistaan vanhoillisempaa kuin Länsi-Suomessa. Euroopasta asteittain Suomeen tulleet uudet arkkitehtuurin tyyli vaikutteet omaksuttiin yleisessä muodossaan ja seinärakenteiden osalta sovellettuna pohjoiseen salvostekniikkaan. Vesikatot ja

holvirakenteet noudattivat korostetummin länsieurooppalaisia esikuviaan. (Pettersson 1988: 325-326.)

Puukirkkojen joukossa Pohjalainen tukipilarikirkko muodostaa omaperäisen lähinnä Pohjanmaalla esiintyneen kirkkorakentamisen tavan. Yksittäistapauksina tukipilarikirkkoja esiintyi myös Ylä-Norlannissa, Lapissa, Satakunnassa, Uudellamaalla, Pohjois-Hämeessä ja Kainuussa. Pohjalaisia tukipilarikirkkoja rakennettiin koko 1600-luvun ajan siihen asti kunnes ristikirkkomalli alkoi saavuttaa suosiotaan Pohjanmaalla. Muutamia tukipilarikirkkoja rakennettiin Pohjanmaalle vielä 1700-luvun jälkipuoliskolla. (Pettersson 1988: 335, 349.)

Suomen vanhimmat ristikirkot ovat peräisin 1660-luvulta. Ristikirkkoja rakennettiin Lounais-Suomessa, Hämeessä, Päijänteen alueella, Kymenlaaksossa, Savossa ja Pohjanmaalla. Pohjanmaalle ensimmäiset ristikirkot rakennettiin 1690-luvulla. Kaksoisristikirkot olivat suosittuja erityisesti Itä-Suomessa. Ensimmäinen Suomeen rakennettu kaksoisristikirkko eli kahtamoinen oli vuosina 1730-1731 Haminaan rakennettu Ulrika Eleonoran kirkko. Kaksoisristikirkkojen suosio säilyi Suomessa aina vanhan puukirkkoarkkitehtuurin lopulliseen päättymiseen asti. (Pettersson 1988: 256, 303; Pettersson 1989: 295.)

Kirkkoarkkitehtuuri 1800-luvulla

Intendenttikonttorilla oli Suomen autonomian ajalla kirkkorakennusasioissa vastaava asema kuin Ruotsi-Suomen Yli-intendenttivirastolla oli ollut: kuninkaan ratkaisuvalta siirtyi keisarille. Suomen 1800-luvun kirkkoarkkitehtuurin tyypillisenä edustajana on pidetty ristikirkkoja. Vallitsevia kirkkoarkkitehtuurin tyyliuuntia olivat 1800-luvun alussa Ruotsin vallan ajalla alkanut kustavilaisuus sekä klassismi ja empiretyyli. (Pettersson 1989: 341, 344.)

Arkkitehti Carl Ludwig Engelin aikakaudella Intendenttikonttorissa kirkkorakennusten fasadeissa esiintyi lähes poikkeuksetta empiretyylin piirteitä. Uusgoottilainen tyyli alkoi ilmetä Intendenttikonttorin kirkkorakennusten suunnittelussa 1820-luvun lopulta lähtien. Tähän on saattanut vaikuttaa se, että arkkitehti C. L. Engel joutui Turun palon jälkeen

vuonna 1827 syventymään goottilaiseen arkkitehtuuriin Turun tuomiokirkon restaurointitöiden yhteydessä. (Lukkarinen 1988: 346-351.)

Kirkkoarkkitehtuuri 1900-luvulla

Suomeen rakennettiin vuosien 1910-1939 välisenä aikana noin 80 seurakuntakirkkoa. Tyyliuuntausten muuttuminen tapahtui kirkkoarkkitehtuurista hitaasti ja varovaisin askelin. Kansallisromantiikka ja jugend-tyyli esiintyivät myös 1900-luvun alun kirkkoarkkitehtuurissa. Myöhäisen jugendin rinnalle alkoivat vähitellen 1920-luvulla ilmestyä klassismin piirteitä. Historioivassa 1920-luvun kirkkoarkkitehtuurissa heijastui ajatus koko kansan kirkosta. Historismin rinnalla 1920-luvulla vaikutti keskeisesti myös pohjoismainen klassismi. (Nikula 1990: 131; Knapas 2006: 11.)

Kansainvälinen modernismi saavutti 1920-30-lukujen vaihteessa myös kirkkorakentamisen. Klassismin ja funktionalismin välimuotoa edusti 1930-luvun traditionaalinen tyyli. Suomen ensimmäinen puhtaasti funktionalistinen kirkkorakennus on arkkitehti Erkki Huttusen suunnittelema vuonna 1937 valmistunut Nakkilan kirkko. (Nikula 1990: 131; Knapas 2006: 9.)

Talvi- ja jatkosodan jälkeisellä jälleenrakentamiseen aikakaudella suomalainen kirkkoarkkitehtuuri alkoi saavuttaa kansainvälistäkin huomiota. Suomea alettiin 1950-luvulla pitää protestanttisen kirkkorakentamisen esikuvana. Arkkitehtien Kaija ja Heikki Sirenin piirtämästä Espoon Otaniemen Teekkarikylän kappelista muodostui yksi suomalaisen luonnonläheisen arkkitehtuurin tunnusmerkeistä. (Knapas 2006: 11-12.)

2.3 Kirkollisen esineistön sarjatuotanto ja kulttuurihistoriallinen arvo

Kirkollisella irtaimistolla voi olla kulttuurihistoriallista arvoa, vaikka sillä ei olisikaan merkittävää rahallista, taidehistoriallista tai yhteisöllistä arvoa. Tällaista kirkkohistorian kannalta suurta merkittävyyttä edustavat muun muassa Kirkon hankintakeskuksen sarjatuotantona tuottamat liturgiset tekstiilit ja kirkolliset esineet. Kun pienimuotoisena sarjatuotantona valmistetut kirkkotekstiilit tulivat hinnoiltaan lähes kaikkien seurakuntien

tavoitettaviksi, kirkkovuoden viiden liturgisen värin ja eri kirkkotekstiilien leviäminen tapahtui Suomessa nopeasti.

Kirkon hankintakeskus perustettiin vuonna 1966 Suomen Kirkon Sisälähetysseura ry:n osaksi. Toiminnan käynnistäjänä oli kultaseppä Leo Torikainen ja tarkoituksena oli seurakuntapalvelun parantaminen. Hopea ja kultaesineiden valmistamista varten perustettiin ensin oma hopeasepän verstaas Helsingin Mariankadulla sijaitsevan kiinteistön kellariin. Vuonna 1978 verstaas siirtyi hopeaseppä Reijo Salmisen mukana Hämeenlinnaan. Kirkon hankintakeskuksen oma ompelimo perustettiin Tampereelle vuonna 1978. Aputoiminimenään ompelimo käytti ensin Mister Pastor ja myöhemmin Ateljé Solemnista. Vuodesta 2000 alkaen Kirkon Hankintakeskus on tunnettu nimellä Sacrum Oy (Lankinen 2006: 103–104.)

Vuonna 2006 Sacrum Oy sai kilpailijakseen Joensuussa toimintansa aloittaneen Karjalan kirkkotarvike Oy:n. Yrityksen taustavaikuttajana on Careliarte ry. sosiaali- ja terveysalan sekä kulttuuri- ja sivistysalan yleishyödyllinen yhdistys. Yhdistys aloitti toukokuussa 2006 kirkollisten tarvikkeiden maahantuonnin ja markkinoinnin. Toiminnan tarkoituksena oli paitsi palvella seurakuntia ja kirkon työntekijöitä, myös toimia työlinikkana ammattikoulutetuille vajaakuntoisille työnhakijoille sekä henkilöille, jotka tarvitsevat työkokemusta markkinoinnista ja maahantuonnista. (Karjalan kirkkotarvike Oy:n verkkosivut 13.10.2007)

Karjalan kirkkotarvike Oy myy Sacrum Oy:n tavoin sarjatuotantona valmistettuja kirkollisia esineitä. Yritys ei itse tosin toimi myymänsä irtaimiston valmistajana tai valmistuttajana. Yritys tuo maahan myymäänsä kirkollista irtaimistoa muun muassa Puolasta. (Karjalan kirkkotarvike Oy:n verkkosivut 13.10.2007)

3 KIRKON KULTTUURIPERINTÖTYÖ – SEURAKUNTIEN VASTUU

Kirkollisen kulttuuriperinnön säilyttämistä ja huoltoa koskeva lainsäädäntö muodostaa suuria haasteita taideteosten ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden esineiden säilyttämiseen Suomen evankelis-luterilaisen kirkon paikallisseurakunnissa. Olisi tärkeää, että arvoesineistön säilyttäminen ja huolto toteutuisi kaikissa paikallisseurakunnissa kirkkolain ja -järjestyksen sekä muinaismuistolain hengessä. Muuttotappioalueiden seurakuntien käytössä olevat taloudelliset resurssit voivat kuitenkin tehdä irtaimiston säilytystilojen perusparannusten toteuttamisen lähes mahdottomaksi.

Seurakuntien irtaimen kulttuuriperinnön säilymisen kannalta on merkittävää, että kulttuurihistoriallisesti arvokasta irtaimistoa säilytetään, käsitellään ja käytetään asiallisesti, koska siten esineistön kulttuurihistoriallinen arvo saadaan parhaiten säilymään. Ennaltaehkäisevän konservoinnin menetelmillä voidaan hidastaa irtaimiston vaurioitumista merkittävästi ja näin myös pidentää esineistön tarvitsemaa perushuoltoväliä. Kirkkohallitus tukee paikallisseurakuntia kulttuuriperinnön hoitamisessa erilaisten ohjeiden ja yleiskirjeiden muodossa sekä taloudellisesti Kirkon keskusrahaston kautta.

3.1 Kirkollista kulttuuriperintöä koskeva lainsäädäntö

Kirkollisen kulttuuriperinnön säilyminen tuleville sukupolville on pyritty Suomessa varmistamaan lainsäädännöllisesti. Nykyisin kirkollisen kiinteän ja irtaimen kulttuuriperinnön suojelua on käsitelty maankäyttö- ja rakennuslaissa (32/1999), rakennussuojelulaissa (60/1985), laissa kulttuuriesineiden maasta viennin rajoittamiseksi (445/1978), kirkkolaissa (1054/1993) ja muinaismuistolaissa (195/1964).

Kirkkolaki

Vuoden 1993 Kirkkolain 14. luku käsittelee kirkollisia rakennuksia. Sen mukaan kaikki ennen vuotta 1917 rakennetut kirkolliset rakennukset ovat suojeltuja. Kirkolliseksi rakennukseksi määritellään kirkot, kellotapulit, siunaus- ja hautakappelit sekä

hautausmaalla olevat rakennukset. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:14–18; Lepistö 1994: 45–46.)

Kirkkolain 14. luvun mukainen rakennuksen suojelu kohdistuu myös sen kiinteään sisustukseen, siihen liittyviin maalauksiin, taideteoksiin sekä piha-alueisiin. Myös hautausmaiden aidat ja portit ovat kirkkolailla suojeltuja yksityiskohtia. Käytännössä kirkkorakennusten suojeleminen merkitsee, että oleellisista korjauksista on pyydettävä Museoviraston lausunto ja Kirkkohallituksen käsittelyn jälkeen asia on toimitettava Opetusministeriön vahvistettavaksi. Sisätilan olennaisena muutoksena pidetään muun muassa huonetilajärjestelyjä, kiinteiden penkkien ja alttarialueen muutoksia, kuoriurkujen sijoittamista keskiaikaiseen kirkkosaliin sekä muutoksia kirkkotilan väriyksessä. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:14–18; Lepistö 1994: 45–46; Sihvola 2007: 24.)

Kirkkohallitus voi myös määrätä vuoden 1917 jälkeen rakennetun kirkkorakennuksen suojeltavaksi erityisistä syistä. Näin on tehty Museoviraston aloitteesta usean uudemman suomalaisen kirkkorakennuksen kohdalla vuoden 2003 jälkeen. Kirkkohallituksen erillispäätöksellä on vuoteen 2007 mennessä suojeltu 42 vuoden 1917 jälkeen rakennettua kirkkorakennusta. Kirkkolakiin perustuvan rakennussuojelun ulkopuolelle jääviä kirkkorakennuksia on noin kolmannes kaikista Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkorakennuksista (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:14–18; Lepistö 1994: 45–46; Sihvola 2007: 24.)

Kirkkojärjestys

Tarkemmat kirkollista irtaimistoa ja kiinteää sisustusta koskevat määräykset löytyvät kirkkojärjestyksen 23. luvun kuudennesta pykälästä. Se määrää, että seurakunnan on erityisellä huolella hoidettava seurakunnan arkistoon kuuluvia asiakirjoja, omistamiaan muinaisesineitä tai kirkkoon ja hautausmaahan liittyviä arvoesineitä. Näihin esineisiin ei saa ilman painavia syitä tehdä korjauksia, siirtää perinteisiltä paikoiltaan tai poistaa. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:14–18)

Muinaismuistolaki

Muinaismuistolain toisen luvun 19. pykälässä säädetään kirkollisen esineistön hävittämisestä ja luovuttamisesta. Lain mukaan kirkossa tai muussa julkisessa rakennuksessa olevaa tai sellaiseen rakennukseen kuuluvaa irtainta arvoesineitä ei saa hävittää tai luovuttaa, ennen kuin siitä on ilmoitettu Museovirastolle, ja se on asian käsitelty. Museovirastolla on oikeus ottaa esineestä jäljennöksiä ja kuvia sekä lunastaa se Suomen Kansallismuseolle, jos esine aiotaan hävittää tai luovuttaa yksityiselle. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:14–18; Lepistö 1994: 17.)

Laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamiseksi

Kulttuuriesineiden maastavientiä rajoittava laki koskee yleisesti myös kirkollista irtaimistoa. Laki määrittelee ne ehdot joiden mukaan Museovirasto tai muut luvan myöntämiseen oikeutetut tahot voivat antaa luvan kulttuuriesineen maastaviennille. Vientikiellon noudattamista valvovat tulliviranomaiset. Lailla pyritään suojelemaan Suomen arvokasta kulttuuriperintöä sekä säilyttämään kansallinen kulttuuriomaisuus maassamme. Myös ulkomaille näyttelyihin lainattavat esineet tarvitsevat vientiluvan. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:14–18; Lepistö 1994: 25–29.)

Maastavientilupaa edellyttävät esineet ovat esimerkiksi yli 50 vuotta vanhat taideteokset, taideteollisuuden ja käsityön tuotteet sekä käsikirjoitukset ja sävellyskäsikirjoitukset. Tämän lisäksi yli 100 vuotta vanhat aseet, huonekalut, työvälineet, leikkikalut, astiat, tekstiilit, valokuvat ja valokuvausvälineet vaativat maastavientiluvan. Myös Suomessa tai Suomea varten ennen vuotta 1800 painetut kirjat tai kartat sekä ulkomailla ennen vuotta 1600 painetut kirjat edellyttävät vientiluvan. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:14–18; Lepistö 1994: 25–29.)

Hautamuistomerkkejä koskeva lainsäädäntö

Hautaustoimilain 5. luvun 14 §:ssä säädetään hautamuistomerkeistä. Lain mukaan hautaoikeuden haltija päättää haudalle sijoitettavista hautakivistä ja muista

muistomerkeistä. Muistomerkkien tulee olla hautausmaan yleisilmeeseen sopiva eivätkä ne saa loukata haudatun vainajan muistoa tai hautausmaan arvokkuutta. Hautausmaan muistomerkit hyväksyy hautausmaan ylläpitäjä. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:14–18; Lepistö 1994: 22–23.)

Haudalle sijoitettua muistomerkkiä ei saa poistaa ilman hautausmaan ylläpitäjän suostumusta. Haudan hallintaoikeuden lakattua hautausmaan ylläpitäjän tulee tarjota hautaoikeuden haltijalle tilaisuus poistaa hautamuistomerkki, jollei hautausmaan ylläpitäjä erityisestä syystä päättä pitää muistomerkistä huolta hautaoikeuden päätyttyä. Jos hautamuistomerkkiä ei ole poistettu kuuden kuukauden kuluessa sen jälkeen, kun hautaoikeuden haltijalle on varattu tilaisuus muistomerkkin poistamiseen, hautamuistomerkki siirtyy hautausmaan ylläpitäjän hallintaan. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:14–18; Lepistö 1994: 22–23.)

Kirkkojärjestyksen 17. luvun 12 §:n (1055/1993) mukaan hautausmaan ylläpitäjällä on velvollisuus varmistaa palautuneiden hautojen taiteellisesti tai kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennelmien ja muistomerkkien säilyminen. Jos muistomerkkiä ei pystytä pitämään paikoillaan se on asetettava sopivaan paikkaan hautausmaalla tai muulla tavoin huolehdittava muistomerkkin säilyttämisestä. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:14–18; Lepistö 1994: 23–24.)

Suomen perustuslaki

Suomen Perustuslain (731/1999) 2. luvun (perusoikeudet) 20 §:n mukaan vastuu muun muassa kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Esineisiin liittyvät kulttuurihistorialliset arvot ovat osa tätä perintöä. Siksi esineiden kulttuurihistoriallista arvoa tulisi suojella osana perustuslain määrittämää kulttuuriperintöä. Vastuullisessa kulttuuriperinnön ylläpidossa on keskeistä myös esineiden kulttuurihistoriallisen arvon suojeleminen. Yksittäisen esineen kulttuurihistoriallinen arvo on sidoksissa esineen aitouteen ja “alkuperäisyyteen”. Kulttuuriperinnön suojelun nostaminen osaksi suomalaisten perusoikeuksia korostaa muun muassa sitä, että kulttuuriperinnön tai sen eri kerrostumien hävittäminen konservointitoimenpiteiden yhteydessä ilman, että mainitut toimenpiteet ovat välttämättömiä kulttuuriperintökohteen suojelemiseksi, ovat kulttuuriomaisuuden

perustuslainturvan vastaisia. (Suomen perustuslaki 18.11.2007: verkkodokumentti; Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä 18.11.2007: verkkodokumentti.)

3.2 Kansainväliset sopimukset

Kansallisen kulttuuriperintöämme hallinnointia säätelevät myös monet kansainväliset sopimukset. Näiden kansainvälisten sopimusten velvoitteet koskevat myös seurakuntien hallussa olevaa kansallista kulttuuriperintöä.

Maailmanperintösopimus

Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi on Unescon vuonna 1972 hyväksymä kansainvälinen sopimus. Sen keskeisenä lähtökohtana on huoli maailman uhanalaisen kulttuuri- ja luonnonperinnön säilymisestä tuleville sukupolville. Sopimuksen tavoitteena on eri kansakuntien ainutlaatuisen perinnön arvostuksen lisääminen ja sitä koskevan tiedon levittäminen. Sen pohjalta tuetaan kansainvälisessä yhteistyössä toteutettavaa kulttuuriperinnön pelastamista, vaalimista ja kunnostamista silloin, kun kansalliset voimavarat eivät tähän riitä. (Opetusministeriön tietoteksti Maailmanperinnöstä 18.11.2007: verkkodokumentti.)

Maailmanperintöluettelossa on tällä hetkellä yhteensä 851 kohdetta, joista 660 on kulttuuriperintökohteita ja 166 luontokohteita. Maailmanperintökohteista 25 on yhdistettyjä kulttuuri- ja luonnonperintökohteita (tilanne 7/2006). Maailmanperintökohteet sijaitsevat 141 maailmanperintösopimuksen allekirjoittaneen valtion alueella. Suomessa maailmanperintökohteita on tällä hetkellä seitsemän; kuusi kulttuuriperintökohdetta ja yksi luonnonperintökohde. Suomen seitsemästä maailmanperintökohteesta kolmantena listalle liitetty Petäjäveden vanha kirkko on Petäjäveden seurakunnan hallussa ja ylläpitovastuun alainen. Kirkon ylläpitoa tukemaan on perustettu erillinen tukisäätiö. Petäjäveden vanha kirkko on yksi 33 Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hallussa olevasta autiokirkosta. (Opetusministeriön tietoteksti Maailmanperinnöstä 18.11.2007: verkkodokumentti; Knapas 2006: 2.)

Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva sopimus

Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus (10/1992) allekirjoitettiin 3.10.1985, se ratifioitiin maassamme 17.10.1991 ja saatettiin voimaan 1.2.1992. Suojeltavien rakennustaiteellisten kohteiden tunnistamiseksi ja turvaamiseksi yleissopimus sitouttaa asiakirjan ratifioineet maat kulttuuriperintökohteiden luettelointiin sekä tarvittaviin lakisäätöisiin toimiin kohteiden turvaamiseksi. Yleissopimus kiinnittää huomiota myös rakennusperinnön uusiin käyttötarkoituksiin ja yleisön pääsyyn suojeltuihin kohteisiin, kunhan kohteet eivät tuhoudu. (Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus (10/1992) 18.11.2007.)

Tämän eurooppalaisen rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskevan yleissopimuksen tarkoittamaa rakennustaiteellista perintöä ovat:

- Kulttuurimuistomerkit; kaikki historiallisesti, arkeologisesti, taiteellisesti, tieteellisesti, yhteiskunnallisesti tai teknisesti huomattavan mielenkiintoiset rakennukset ja rakenteet, mukaan lukien niiden kalusteet ja varusteet
- Rakennuskokonaisuudet; historiallisesti, arkeologisesti, taiteellisesti, tieteellisesti, yhteiskunnallisesti tai teknisesti huomattavan mielenkiintoiset kaupunki- tai maaseuturakennusten ryhmät, jotka ovat riittävän eheät muodostaakseen topografisesti erotettavan kokonaisuuden sekä
- Rakennetut ympäristöt; osittain rakennetut kohteet, jotka riittävän erillisenä ja eheänä luonnon ja ihmistyön yhdistelmänä muodostavat historiallisesti, arkeologisesti, taiteellisesti, yhteiskunnallisesti tai teknisesti huomattavan mielenkiintoisen, topografisesti erotettavan kokonaisuuden. (Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus (10/1992) 18.11.2007.)

Haagin yleissopimus

Haagin vuoden 1954 yleissopimus on Unescon alainen humanitaarinen yleissopimus, jonka tavoitteena on kulttuuriomaisuuden suojelu aseellisten selkkausten aikana. Sopimus syntyi toisen maailmansodan jälkeen tilanteessa, jossa merkittävä osa eurooppalaista

kulttuuriperintöä oli tuhoutunut suorien ja epäsuorien hyökkäysten sekä ryöstelyn seurauksena. Sopimuksen lähtökohtana oli ajatus, että yksittäisen kansakunnan kulttuuriomaisuuden tuhoutuminen ei ole pelkästään kansallinen menetys, vaan se koskee koko ihmiskuntaa. Vaikka Haagin yleissopimus on osittain vanhentunut, se on edelleen ajankohtainen asiakirja, joka on muodostunut osaksi kansainvälistä oikeutta. Suomi ratifioi yleissopimuksen ja siihen liittyvän pöytäkirjan vuonna 1994. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:18.)

Haagin yleissopimuksen pyrkimyksenä on, että aseellisen konfliktin aikana sotivat osapuolet pidättäytyvät kulttuuriomaisuuteen kohdistuvista hyökkäyksistä sekä samalla rauhoittavat kulttuuriomaisuudeksi katsotut kohteet sellaisilta sotilaallisilta toiminnoilta, jotka voisivat vaurioittaa kohteita tai oikeuttaisivat vastapuolen vihamieliset teot. Haagin yleissopimus edellyttää, että sopimusosapuolet varautuvat jo rauhan aikana kulttuuriomaisuuden suojeluun sekä tekevät sopimuksen sisältöä tunnetuksi kansalaistensa ja asevoimiensa parissa. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:18.)

Suomessa on valmisteltu Museoviraston johdolla sopimuksen toimeenpanoa. Haagin yleissopimuksen toteutuminen Suomessa edellyttää kulttuuriperintökysymysten viranomaisverkoston rakentamista sekä kulttuurihistoriallisesti merkittävien kohteiden kartoittamista maassamme. Museoviraston tavoitteena on vahvistaa Haagin yleissopimuksen mukaiseen yleiseen suojeluun tulevat kulttuuriperintökohteet sekä laatia ohjeet tämän kulttuuriomaisuuden hoitamiseksi ja suojelemiseksi. Tavoitteena on myös yleisesti kehittää kulttuuriomaisuuden suojelutoimintaa. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:18.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon paikallisseurakuntien hallussa oleva kirkollinen kulttuuriperintö on merkittävä osa maamme kansallista kulttuuriomaisuutta. Se edustaa merkittävyydeltään ja laadultaan ryhmää, joka luontaisesti kuuluisi Haagin yleissopimuksella suojeltavan kansallisen kulttuuriomaisuuden piiriin.

Kansallista kulttuuriomaisuuttamme uhkaavista tekijöistä ei tällä hetkellä ole käytettävissä luotettavaa ja kattavaa tietoa. Yksittäinen kulttuuriperintöön kohdistuva tuho voi ylittää uutiskynnyksen ja tulla siten julkiseksi tiedoksi. Usein kuitenkin kulttuurihistoriallisesti

arvokkaan kiinteän tai irtaimen omaisuuden pienemmät tuhot jäävät kohteen omistajan, poliisin ja vakuutusyhtiön keskinäiseksi asiaksi. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:18.)

Kansallisen kulttuuriomaisuuden suojeleminen on määritelty vuonna 2006 Suomen Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategiassa (YETT 226) osaksi kansakuntamme henkisen kriisinkestävyyden vahvistamista. Kulttuuriomaisuuden suojeleminen otetaan huomioon muun muassa sisäistä turvallisuutta ja maanpuolustusta suunniteltaessa ja toteutettaessa. YETT 2006: ”Henkisellä kriisinkestävyydellä tarkoitetaan kansakunnan kykyä kestää turvallisuustilanteiden aiheuttamat henkiset paineet ja selviytyä niiden vaikutuksesta”... Kriisinkestävyyttä tullaan ylläpitämään Suomessa muun muassa kansallista kulttuuriperintöämme suojelemalla. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:12.)

3.3 Kirkon kulttuuriperintötyö

Kirkkohallitus tukee ja ohjeistaa seurakuntia kulttuuriperintönsä hoidossa ja ylläpidossa erilaisten ohjeiden ja yleiskirjeiden muodossa. Nykyisin seurakunnille laadittuja ohjeita on sijoitettu kirkkoverkon ja Kirkon keskushallinnon verkkosivuille. Kirkkohallituksen yleiskirjeet ovat nykyisin saatavilla Kirkkohallituksen verkkosivuilla.

Kirkollisen irtaimen kulttuuriperinnön säilymisestä kannettu huoli ei ole uusi. Vuonna 1935 Muinaistieteellisestä toimikunnasta otettiin yhteyttä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon arkkipiispaan ja ilmaistiin huoli kirkkorakennusten muinaisesineiden kohtalosta ja esineistön hoitamisesta seurakunnissa. Yhteydenoton seurauksena asetettiin *Kirkkojemme muinaisesineiden hoitoa valmisteleva komitea*. Tämä komitea antoi esityksensä vuonna 1938, jossa ehdotettiin muun muassa papiksi valmistuville opiskelijoille kirkollisten muinaismuistojen hoidon kurssia. Tällaista koulutusta ei ole vielä saatu osaksi papiksi vihittävien teologien koulutusta. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10: 8)

Vuonna 1982 Pirkanmaan maakuntaliitto teki Tampereen hiippakunnan kautta Kirkkohallitukselle esityksen seurakunnille laadittavien ohjeiden tarpeellisuudesta kirkollisen esineistön käsittelemiseen, luettelointiin, säilyttämiseen ja hoitamiseen. Kirkkohallitus asetti vuonna 1986 *Kirkollisen esineistön konservointia selvittävän*

toimikunnan. Toimikunnan mietinnössä *Kirkollisen esineistön konservointi* (Suomen ev. lut kirkon keskushallinto Sarja C 1986:6) korostettiin seurakuntien kirkollisen esineistön luetteloinnin tarpeellisuutta. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10: 8.)

3.3.1 Kirkon museoasioiden kehittäminen

Kirkolliskokous käsitteli vuonna 1995 Helsingin hiippakunnan tekemää *aloitetta luterilaisen kirkkomuseon perustamiseksi*. Kirkolliskokous päätyi yleisvaliokunnan mietinnön nojalla lähettää aloitteen Kirkkohallitukselle. Yleisvaliokunta piti ajatusta luterilaisen kirkkomuseon perustamisesta varteenotettavana vaihtoehtona. Museon alkuvaiheena saattoi valiokunnan näkemyksen mukaan olla varastomuseo sekä siihen liittyvä konservointineuvonta sekä luettelointi ja irtaimiston huolto. Valiokunnan mukaan Kirkkohallituksen tuli antaa pikaiset ohjeet esineistön luetteloinnista, arvioinnista, säilyttämisestä ja kunnossapidosta. Kirkkohallituksen tuli myös osoittaa, mistä seurakunnat saattoivat saada asiantuntevaa apua kulttuuriperintöä ja konservointia koskevissa asioissa. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10: 8.)

Kirkkohallitus asetti 15.8.1996 toimikunnan laatimaan ehdotuksen Suomen evankelis-luterilaisen kirkon museotoimen järjestämiseksi. Toimikunnan tehtävänä oli kuvata ja määritellä evankelis-luterilaisen kirkon museotoimen tehtävät sekä tehdä museotoimen ratkaisujen osalta vaihtoehtoiset tai toisiaan täydentävät ehdotukset keskusmuseosta sijoituspaikkoineen ja niin sanotusta hajautetusta asiantuntijaorganisaatiosta. Toimikunnan tehtävänä oli myös laatia ehdotus konservointitoimen järjestämisestä joko yhdessä tai erikseen museotoimen kanssa. Toimikunta selvitti museo- ja konservointitoimen edellyttämät henkilöstö-, kiinteistö- ja museotarpeet sekä niistä aiheutuvat kustannukset ja muotoili ehdotuksen museo- ja konservointitoimen rahoittamiseksi ja organisoimiseksi. Toimikunta jätti mietintönsä, *Kirkkomuseotoimikunnan mietintö* (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 1997:2), Kirkkohallitukselle marraskuussa 1997. Kirkkomuseotoimikunnan toimenpide-ehdotuksena oli kirkkomuseon perustaminen valtakunnallisena erikoismuseona sijoituspaikkanaan Turku. Lisäksi ehdotettiin museon perustamiseksi säätiötä, jonka jäseninä olisivat olleet Kirkkohallitus, Turun kaupunki, Turun ja Kaarinan

seurakuntayhtymä sekä valtio. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:8–10.)

Kirkkohallitus palkkasi vuoden 1998 alusta museoalan tutkijan ohjaamaan ja neuvomaan seurakuntia kirkollisen kulttuuriomaisuutensa inventoinnissa, hoidossa ja ylläpidossa. Kirkolliskokous käsitteli toukokuussa 1998 Kirkkohallituksen esityksen 2/1998 *Kirkollisen museotoiminnan järjestämisestä*. Kirkkohallituksen esitys perustui Kirkkomuseotoimikunnan mietinnön toimenpide-ehdotuksiin. Kirkolliskokous kuitenkin kyseenalaisti käsittelyssään Turun kirkkomuseon parhaana sijoituspaikkavaihtoehtona. Se myönsi Kirkkohallituksen esittämästä 500 000 markan määrärahasta poiketen 200 000 markkaa selvitykseen eri paikkakuntien soveltuvuudesta kirkkomuseon sijoituspaikaksi. Kirkolliskokous käsitteli vielä saman vuoden marraskuussa kirkkohallituksen laatiman uuden esityksen 16/1998, joka perustui saman vuoden keväällä tehtyyn esitykseen 2/1998 *Kirkollisen museotoiminnan järjestämisestä*. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:3, 9–10.)

Kirkolliskokouksen Yleisvaliokunta piti kirkon museotoimen järjestämistä erittäin tarpeellisena. Valiokunnan mukaan se olisi näkyvä osoitus kirkon halusta kantaa vastuunsa hallussaan olevasta arvokkaasta kulttuuriperinnöstä. Yleisvaliokunta kaipasi kuitenkin tarkempaa tietoa, mistä seurakunnista esineistöä todellisuudessa olisi saatavissa kirkkomuseon kokoelmiin deponointimielessä. Ennen kirkkomuseota koskevan päätöksen tekemistä tulisi seurakuntien hallussa oleva irtaimisto inventoida. Yleisvaliokunta totesi, että jos museon perustaminen tulisi ajankohtaiseksi, Turku olisi luontevin sijoituspaikka luterilaiselle kirkolliselle keskusmuseolle. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:10.)

Kirkolliskokouksen Talousvaliokunta totesi marraskuussa 1998 kirkon talousnäkömien heikenneen merkittävästi vuodesta 1995, jolloin tehtiin kirkkomuseohankkeen suunnittelun käynnistänyt aloite. Talousvaliokunta ei pitänyt vuoden 1998 taloudellisessa tilanteessa mahdollisena kustannuksiltaan mittavan kirkkomuseohankkeen käynnistämistä. Talousvaliokunnan mukaan kulttuuriperintötyön painopisteenä oli edelleen pidettävä kulttuuriperintökohteiden konservointia. Kirkolliskokous päätti marraskuussa 1998, että kirkkomuseohanketta ei toteuteta kirkkohallituksen esityksen 16/1998 mukaisesti vaan molemmat esitykset 2/1998 ja 16/1998 lähetetään Kirkkohallituksen jatkovalmisteluun.

Kirkolliskokous edellytti päätöksessään inventoinnin toteuttamisesta seurakunnissa osoittamatta kuitenkaan määrärahoja tähän tarkoitukseen. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10: 10–11.)

3.3.2 Kirkon museoasian neuvottelukunta

Kirkkohallitus asetti 19.1.1999 *Kirkon museoasiain neuvottelukunnan* kehittämään kirkon museotointa. Neuvottelukunnan tehtävänä on tukea ja edistää kirkollisen kulttuuriperinnön vaalimista ja säilyttämistä jälkipolville sekä tutkimuksen käyttöön. Neuvottelukunta koostuu 10 museoalan asiantuntijajäsenestä. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:11.)

Kirkon museoasiain neuvottelukunta sai tehtäväkseen:

1. seurata ja arvioida seurakuntien kulttuuriperinnön ylläpitoa
2. tehdä esityksiä Kirkkohallitukselle ja antaa lausuntoja kirkollisen museotoimen yleiseksi kehittämiseksi kirkossa
3. kehittää kirkollisen esineistön säilyttämistä, huoltoa ja konservointia seurakunnissa
4. sekä laatia ehdotuksia ohjeistuksiksi seurakuntien esineistön konservoimiseksi ja määrittää Kirkon keskusrahastosta myönnettävien konservointiavustusten jakoperiaatteet
5. koordinoida kirkollisen perinteen keräämistä ja tallettamista
6. edistää kirkollisen kulttuuriperinnön tutkimusta
7. suunnitella seurakunnille annettavaa alan koulutusta, neuvontaa ja muuta ohjausta
8. antaa seurakunnille lausuntoja museaalisissa kysymyksissä
9. tukea Kirkkohallituksen henkilöstöä museaalisissa kysymyksissä ja
10. toimia yhteistyössä museotointa ja tutkimusta edustavien tahojen kanssa. (Kirkon museoasian neuvottelukunta 31.12.2007: verkkodokumentti.)

Vuonna 1999 seurakunnille laadittiin erityinen Kirkollisten esineiden luettelointiohjeisto (Kirkkohallituksen yleiskirje no 21/1999) ja vuonna 2002 seurakuntiin lähetettiin Kirkollisen esineistön inventointia koskeva yleiskirje (Kirkkohallituksen yleiskirje no 29/2002). (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:11.)

Kirkolliskokous sai käsiteltäväkseen toukokuussa 2000 Turun arkkihiippakunnan hiippakuntakokouksen esityksen kirkkomuseon perustamisesta. Yleisvaliokunnan mukaan Kirkkohallitus oli edennyt kirkolliskokouksen päätöksen mukaisesti. Kirkkohallitus oli asettanut museoasiain neuvottelukunnan tukemaan ja edistämään kirkollisen kulttuuriperinnön vaalimista ja säilyttämistä. Lisäksi seurakuntien museoesineiden inventointia ja konservointia koskeva neuvonta oli aloitettu. Yleisvaliokunta piti kirkkomuseohanketta tärkeänä, mutta korosti seurakunnissa tehdyn etukäteisinventoinnin tärkeyttä. Valiokunnan mukaan inventoinnin suorittamiseen ja neuvontatyöhön tuli varata riittävät resurssit. Talousvaliokunta puolestaan korosti, että Kirkkohallituksessa tehtävään jatkovalmisteluun ja seurakunnissa tehtävän kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston inventointiin oli varattava riittävät taloudelliset resurssit. Marraskuussa 2000 kirkolliskokous päätti jättää luterilaisen kirkkomuseon perustamista koskevan esityksen raukeamaan. Se myös päätti, että Kirkkohallitus jatkaa asian valmistelua talousvaliokunnan 1/1998 mietinnön mukaisesti. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:11.)

Seurakunnissa vuoden 1999 jälkeen tehtyjen inventointien kautta on ilmennyt, että irtaimen kulttuuriperinnön kunto ja säilytysolosuhteet ovat luultua huonommat. Jotta seurakuntien hallussa oleva kansallinen kulttuuriperintömme saataisiin säilymään tuleville sukupolville, tarvitaan nopeita ja kattavia toimenpiteitä esineistön pelastamiseksi. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:3.)

3.3.3 Kirkon museotoimen matriisiorganisaatio

Kirkkohallituksen täysistunto käsitteli 16.2.2005 Kirkkomuseon selvitystyöryhmän mietinnön pohjalta esitettyjä ratkaisumalleja kirkon museotoimen käytännön toteuttamiseksi. Lopulta täysistunnolle annettu päätösesitys oli sisällöltään sellainen, että kysymys kirkon museotoimen järjestämisestä siirrettiin takaisin Kirkkohallitukseen jatkovalmisteltavaksi. Käytännön tasolla tämä merkitsi, että Kirkkohallitus hoitaa edelleen kirkon museotoimeen liittyviä tehtäviä matriisiorganisaationsa, Kirkon museoasian neuvottelukunnan ja nyt myös Kirkkohallituksen kulttuuriperintötiimin, voimin. Tämä

malli perustui Kirkkomuseon selvitystyöryhmän mietinnössä esitettyyn toiseen vaihtoehtoiseen ratkaisumalliin, jossa esitettiin Kirkkohallituksen organisaatioon perustettavaksi Kirkon kulttuuriperinnön keskus. Toisena vaihtoehtona esitettiin Suomen evankelis-luterilaisen kirkkomuseon perustamista (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:56). Vuoden 2007 alussa kirkon museoasioiden hoitamista varten muodostettu Kirkon keskushallinnon kulttuuriperintötiimi koottiin Kirkkohallituksen kulttuuriperintökysymyksiä hoitavista virkamiehistä. (Kirkkohallituksen täysistunnon kokouspöytäkirja 28.2.2005.)

Kirkon keskushallinnon rooli suhteessa seurakuntiin on neuvoa antava. Kirkkohallitus ei voi määrätä seurakuntia kulttuuriperintönsä hoidossa. Se voi antaa vain suosituksia ja hyviä ohjeita. Vastuu seurakuntien hallussa olevasta kulttuuriperinnöstä on edelleen paikallisseurakunnissa ja tämän vastuun syvälliseen tiedostamiseen pitäisi seurakunnissa herätä. Kirkon museotoimen matriisiorganisaatio ei ainakaan tällä hetkellä tarjoa ratkaisua seurakuntiin sijoitetun kirkollisen kulttuuriperinnön varastoinnin ja vaurioitumisen pitkäkestoisiin ongelmiin. Siksi tämänhetkinen kulttuuriperinnön hoitamisen malli tuskin lisää tuhoutumassa olevan kulttuuriperinnön elinikäennustetta.

Paikallisseurakunnilla on nykyisellään inhimillisesti katsottuna kohtuuttoman suuri vastuu, jo Suomen Perustuslainkin valossa, hallussaan olevan Kansallisen kulttuuriperinnön ylläpidossa ja säilyttämisessä. Seurakuntien tukemiseen irtaimen kulttuuriperintönsä hoitamisessa on herätty kirkossa vasta silloin, kun seurakuntien hallussa olevan vanhimman esineistön on havaittu olevan tuhoutumassa. Nykyisten seurakuntien kulttuuriperinnön ylläpitoon kohdistuvien tukitoimien voidaan perustellusti katsovan olevan edelleen riittämättömiä. – Tästä puhuvat karua kieltään kirkkorakennusten kellotapuleihin, kellareihin ja ullakoille varastoidut seurakuntien vanhimmat esineet.

4 KIRKOLLISTA ESINEISTÖÄ VAURIOITTAVAT TEKIJÄT

Vanhaa käytöstä poistettua kirkollista irtaimistoa ei ole aina osattu arvostaa. On monien sukupolvien työn tulosta, että vuosien saatossa on säilynyt niinkin paljon vanhaa kirkollista irtaimistoa. Seurakunnissa saatettiin järjestää 1800-luvun lopulla muun muassa kirkollisen esineistön huutokauppoja, jolloin kirkkorakennusten vanhaa irtaimistoa on saattanut joutua muun muassa museoiden kokoelmiin. Seurakunnista 1900-luvun alussa poistetut esineet siirtyivät tavallisesti paikallisiin kotiseutumuseoihin tai Suomen kansallismuseon kokoelmiin. (Lempa 2000: 122.)

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kirkollisen irtaimiston säilymistä edistää esineistön huolellinen käsittely sekä sopivan säilytys- ja sijoituspaikan valinta seurakunnan toimitiloissa. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan kirkollisen esineistön huolto ja konservointi on ensisijaisesti konservaattoreiden työtä, mutta seurakuntien henkilöstö voi ja sen tuleekin osallistua kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimistonsa ylläpitoon ennaltaehkäisevän konservoinnin menetelmiä käyttäen. (Christoffersen 1995: 25; Mattila & Kaukonen & Salmela 2006: 85.)

Aika on eniten esineitä vanhentava ja haurastuttava tekijä. Ajan esineistöä tuhoavat vaikutukset voidaan jakaa valon, lämmön ja kosteuden vaihtelujen sekä käsittelyyn, varastointiin ja puhtauteen liittyviin tekijöihin. Irtaimiston vaurioitumista aiheuttaviin tekijöihin on mahdollista vaikuttaa ja vaurioitumista voidaan hidastaa merkittävästi ennaltaehkäisevän konservoinnin menetelmin. (Christoffersen 1995: 25; Harva & Rajakari 2007:18.)

Kulttuurihistoriallisesti arvokasta kirkollista irtaimistoa vaurioittavat sekä esineiden sisäiset tekijät että niitä ympäröivät olosuhteet. Irtaimistoa sisäisesti vaurioittavia tekijöitä voivat olla muun muassa esineistön valmistusmateriaaleihin, käytettyihin materiaaliyhdistelmiin sekä valmistusmenetelmiin liittyvät syyt. Esineistön valmistusmateriaalit ja -menetelmät voivat altistaa esineitä tietyille vauriotekijöille. Irtaimen esineistön vaurioitumista aiheuttavia ulkoisia tekijöitä ovat muun muassa valo ja sen eri aallonpituudet, lämpötila, ilman suhteellinen kosteus, ilman epäpuhtaudet, lika, tuhohyönteiset sekä mikrobit. Irtaimiston säilymistä edistäviä ulkoisia tekijöitä ovat muun muassa säilytysympäristön siisteys, irtaimiston sijoituspaikan fyysinen turvallisuus,

esineiden puhtaus sekä irtaimiston kannalta sopivat säilytysmateriaalit, ilman suhteellinen kosteus, lämpötila ja valaistus. (Tomanterä & Erä-Esko 1996:4-5; Mattila & Kaukonen & Salmela 2006: 85.)

Perussääntönä orgaanisten materiaalien esimerkiksi huonekalujen, taulujen, tekstiilien, kirjojen ja nahkaesineiden, säilyttämisessä on, että ne voivat hyvin noin $+20 \pm 2$ °C lämpötilassa ja 50 ± 5 % RH ilman suhteellisessa kosteudessa. Runsas valo sekä irtaimistolle sopimattomat säilytysolosuhteet vaurioittavat lähes kaikkia esineryhmiä jollakin tavoin. Irtaimiston materiaalitekhninen kokonaisuus ratkaisee kuitenkin, miten herkästi esineet alkavat tuhoutua säilytysolosuhteisiin ja -menetelmiin liittyvien vaurioittavien tekijöiden aiheuttamasta altistuksesta. (Tomanterä & Erä-Esko 1996:5; Mattila & Kaukonen & Salmela 2006: 85.)

Erilaiset vaurioittavat tekijät esiintyvät tavallisesti samanaikaisesti esineistön hajoamisprosesseissa. Näitä voivat olla esimerkiksi lika, huono ilmanvaihtuvuus, korkea lämpötila (yli $+25$ °C) ja suuri ilman suhteellinen kosteus (yli 65 % RH). Nämä tekijät altistavat lähes kaikkia orgaanisista materiaaleista valmistettuja esineryhmiä mikrobien ja homeen aiheuttamille vaurioille. Puuvilla- ja pellavatekstiilit sekä paperimateriaalit ovat tavallisesti alttiita etenkin homeiden ja muiden mikrobien aiheuttamille vaurioille. Sen sijaan esimerkiksi polyesterikuidut eivät ole alttiita tuhohyönteisten ja mikrobien aiheuttamille tuhoille. Polyesteritekstiilien hajoamista saattavat kuitenkin aiheuttaa tekstiilin viimeistelyissä, värjäyksessä tai valmistusprosesseissa käytetyt apuaineet. (Tomanterä & Erä-Esko 1996:4-5.)

Kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön säilyttämisessä ja hoidossa on huomioitava kaikkia esineryhmiä koskevat kysymykset. Irtaimiston varastotilojen lämpötila ja kosteuserot on pyrittävä pitämään tasaisina. Voimakkaat lämpötilan ja kosteuden vaihtelut aiheuttavat vaurioita lähes kaikissa esineryhmissä. Erityisesti orgaanisista materiaaleista valmistetut esineet on tärkeää muistaa, ettei niitä saa siirtää yhtäkkiä tilasta, jonka ilmastollisiin olosuhteisiin ne ovat mukautuneet toisenlaisiin esimerkiksi kylmempiin, lämpimämpiin, kuivempiin tai kosteampiin tiloihin. Kulttuurihistoriallisesti arvokasta irtaimistoa siirrettäessä rakennuksesta toiseen on muistettava, että esimerkiksi vanhojen kirkkorakennusten lämpötila ja ilman suhteellinen kosteus saattavat poiketa paljon

esimerkiksi uusien keskuslämmitteisten seurakuntatalojen ilmasto-olosuhteista.
(Tomanterä & Erä-Esko 1996:4-5.)

Säilytystilojen puhtaus, tilavuus ja esineiden huolellinen käsittely ehkäisevät vaurioiden syntymistä. Vaurioita ehkäisee myös se, ettei samoissa tiloissa säilytetä eri materiaaleista valmistettuja esineitä. Arvoesineistön varastokaappeja ei saa käyttää esimerkiksi kynttilä- tai siivousvälinevarastona. Kirkkosaleissa säilytettävät kulttuurihistoriallisesti arvokkaat esineet on hyvä sijoittaa tarpeeksi suojattuun paikkaan, jotta esinevarkauksien ja ilkivallan sekä esineisiin koskemisen tai törmäämisen aiheuttamien vaurioiden riski pienenee. Esineisiin ei saa kiinnittää mitään vieraita esineitä, kylttejä, tarroja tai teippejä. Vanhoja kirkkorakennusten esineitä ei myöskään saa kiinnittää mihinkään ruuveilla, nauloilla tai nastoilla. (Tomanterä & Erä-Esko 1996:4.)

Erityisesti vanhaa kirkollista irtaimistoa tulisi puhdistaa ja konservoida harkitusti, koska esineille tehtävät aktiivisen konservoinnin toimenpiteet aina myös kuluttavat esineistöä. Kirkkorakennusten kulttuurihistoriallista irtaimistoa käsiteltäessä tulisi aina käyttää valkoisia puhtaita puuvillahansikkaita. Käytöstä poistettua kulttuurihistoriallisesti arvokasta esineistöä ja kirkkotekstiilejä ei saa hävittää, vaan ne on säilytettävä ja varastoitava asiallisesti seurakunnan omiin tiloihin. (Tomanterä & Erä-Esko 1996: 4.)

Kirkollisen irtaimen kulttuuriperinnön säilymiseen tai vaurioitumiseen vaikuttavat keskeisesti seuraavat tekijät:

1. ilman suhteellinen kosteus
2. lämpötila
3. valaistus ja huonetilan lämpölähteen sijainti
4. säilytysmateriaalit ja säilytyspaikan fyysinen turvallisuus
5. säilytysmenetelmät ja -tilat
6. säilytysympäristön puhtaus
7. esineiden käyttötavat sekä
8. esineistön kuljetusmenetelmät ja -olosuhteet

(Tomanterä & Erä-Esko 1996: 4.)

4.1 Ilman suhteellinen kosteus ja lämpötila

Lämpötilan ja ilman suhteellisen kosteuden kytköstä ei saa purettua. Eri lämpötiloissa ilma pystyy sitomaan eri määrän kosteutta. Ilman kosteuspitoisuus on riippuvainen ilmanpaineesta ja lämpötilasta. Laskemalla kirkkotilan lämpötilaa ilman sisältämän absoluuttisen veden määrä vähenee. Vähentämällä absoluuttisen kosteuden määrää huoneilmassa voidaan vähentää kirkkotilojen irtaimiston homevaurioiden riskiä. Ilman suhteellinen kosteus on tärkein homeen kasvua edistävä tekijä. Ilman suhteellisen kosteuden ollessa 75-100 % RH homeen kasvu on voimakasta ja nopeaa orgaanisissa materiaaleissa. Ilman suhteellisen kosteuden ollessa 65-75 % RH välillä homeen kasvu voi alkaa hitaasti. Ilman suhteellisen kosteuden ollessa alle 65 % RH homeen aktiivista kasvua ei tavallisesti esiinny orgaanisissa materiaaleissa. Esineiden rakenteissa oleva kosteus edistää kemiallisten hajoamisprosessien käynnistymistä esineessä. Ilman suhteellisen kosteuden pitäminen alle 65 % RH on tehokkain keino estää homeen aiheuttamaa biohajoamista kirkollisissa esineissä. (Christoffersen 1995: 26, 34; Harva & Rajakari 2007:20–21; Vuerich, E. & Malaspina, F. & Barazutti, M. & Georgiadis, T. & Nordino, M. 2008: 219.)

Ratkaiseva tekijä lämpötilan ja ilman suhteellisen kosteuden kytköksessä on muutosten nopeus tai hitaus. Lämpötila on melko helppo pitää tasaisena, mutta ilman suhteellisen kosteuden pitäminen vakaana ja samalla tasolla onkin jo vaikeampaa. Korkeat lämpötilat vaikuttaa merkittävästi esineissä tapahtuviin kemiallisiin hajoamisprosesseihin. Lämpötila on myös ratkaisevassa asemassa biologisten hajottajien, homeen, bakteerien ja sienien, toiminnan käynnistymisessä. Lämpötilan vaihtelut aiheuttavat jännitteitä esineiden eri kerrosten välillä, ja ne voivat aiheuttaa pysyviä vaurioita esineiden rakenteissa. Esineiden kemiallista hajoamista voidaan hidastaa pitämällä säilytystilojen lämpötila matalina ja ilman suhteellinen kosteus tasaisena. (Christoffersen 1995: 29-30; Harva & Rajakari 2007:20–21; Camuffo 1998; 11; Vuerich, E. & Malaspina, F. & Barazutti, M. & Georgiadis, T. & Nordino, M. 2008: 219.)

Jatkuvien ilman suhteellisen kosteuden muutosten on todettu aiheuttavan kosteuden kondensoitumista ja haihtumista kirkkorakennusten arvoesineistön pinnalla. Kondensoituneen kosteuden jatkuvat haihtumisprosessit aiheuttavat esimerkiksi freskomaalausten materiaalien kristallisoitumista ja suolojen liukenemista maalauksista.

Muutoksia kirkkorakennuksien ja niiden arvoirtaimiston säilytysolosuhteissa voidaan tehdä hallitusti lämpötilasäätöjen avulla vähentämällä esimerkiksi tilojen ilman suhteellista kosteutta keväällä ja nostamalla huoneilman absoluuttinen kosteuspitoisuus porrastetusti syksyllä kuuden viikon ajan. Kun lämpötilan ja ilman suhteellisen kosteuden muutokset tapahtuvat hitaasti kirkkorakennuksissa, esineistö ehtii sopeutua tapahtuneisiin muutoksiin eikä vaurioita synny. (Vuerich, E. & Malaspina, F. & Barazutti, M. & Georgiadis, T. & Nordino, M. 2008: 219; Harva & Rajakari 2007:20–21; Camuffo 1998; 11.)

Lämpötilan laskiessa esineistöstä ei enää siirry kosteutta huoneilmaan. Perussääntönä tekstiilien, paperin, nahan ja muiden orgaanisten materiaalien säilyttämisessä on, että niitä tulee säilyttää noin $+18\text{ °C} \pm 2\text{ °C}$ lämpötilassa ja $50 \pm 5\text{ \% RH}$:n ilman suhteellisessa kosteudessa. Muutokset ilman suhteellisessa kosteudessa voivat aiheuttaa hygroskooppisissa (kosteutta itseensä sitovissa) orgaanisissa esineissä mekaanisia vaurioita. Matala lämpötila ja/tai ilman suhteellinen kosteus tekevät monista orgaanisista materiaaleista kovia, hauraita ja helpommin käsittelyssä hajoavia. Korkeat lämpötilat ja/tai ilman suhteellinen kosteus tekevät monista materiaaleista pehmeitä. Kosteutta itseensä sitoneet esineet voivat pysyvästi vaurioitua mekaanisessa rasituksessa. Säilytystilojen huoneilmassa ei saisi olla nokea, pölyä tai liikenteen ja teollisuuden aiheuttamia ilmansaasteita, eikä homeiden ja muiden mikrobien itiöitä tai tuhohyönteisiä. (Christoffersen 1995: 29-30; Tomanterä & Erä-Esko 1996: 5-6.)

Tasaisen lämpötilan ja ilman suhteellisen kosteuden vaatimus johtuu siitä, että orgaaniset materiaalit pyrkivät luomaan tasapainotilan niitä ympäröivän lämpötila- ja kosteusolosuhteiden kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa, että esineiden orgaaniset materiaalit imevät itseensä kosteutta ympäröivästä ilmasta pyrkien saavuttamaan ympäröivän ilman kanssa saman kosteuspitoisuuden ja lämpötilan tasapainon. Orgaaniset materiaalit turpoavat kostuessaan ja ne kutistuvat, vääntyvät, halkeilevat ja haurastuvat kuivuessaan. Ilman suhteellisen kosteuden noustessa yli $65\text{--}75\text{ \% RH}$:n homeiden aktiiviselle kasvuille syntyy otolliset olosuhteet. Ilman suhteellisen kosteuden vaikutus homeiden kasvussa tehostuu, jos riittävää ilmanvaihtoa ei ole ja huoneilman lämpötila on yli $+25\text{ °C}$. (Christoffersen 1995: 34-35; Tomanterä & Erä-Esko 1996: 4-5,20.)

Huonekalujen vanhat liitokset ja liimaukset eivät kestä lämpötilan ja ilman suhteellisen kosteuden vaihteluja. Ne eivät myöskään kestä pysyvästi liikaa kosteutta tai kuivuutta. Metalliesineille suotuisin ilman suhteellinen kosteus on mahdollisimman kuiva eli noin 30 % RH. Metallin korroosion tiedetään käynnistyvän jo tavallisessa huoneilmassa. Korroosio tarvitsee syntyäkseen sekä metallin että ympäristössä suurempina tai pienempinä määrinä klooria, rikkiä, typpeä ja happea. Kosteus on korroosion käynnistävä tekijä. Esimerkiksi rautamateriaaleille vaarallisin ruosteen laji, rautakloridi, alkaa muodostua jo 30 % RH:n ilman suhteellisessa kosteudessa. Hopea taas alkaa muuttua mustaksi hopeasulfidiksi, jos ilmassa on vähäinenkin määrä rikin yhdisteitä. (Ashley-Smith 1999: 213-214; Christoffersen 1995: 29-30; Tomanterä & Erä-Esko 1996: 4-5,12,38.)

Tinaesineitä ei saa säilyttää alle +15 °C:n lämpötilassa pitkään, koska tinan kiderakenne muuttuu matalissa lämpötiloissa (alle + 13°C:n lämpötilassa). Liian alhaiset lämpötilat ja pakkasen aiheuttavat tinaesineissä metallipintaa turvottavaa tinaruttoa. Siksi esimerkiksi sellaisia kirkkorakennuksia, joihin on varastoitu tinasta valmistettuja arvoesineitä, ei saa pitää pitkiä aikoja alle +15 °C:n lämpötilassa. (Ashley-Smith 1999: 202; Tomanterä & Erä-Esko 1996:38; Mattila & Kaukonen & Salmela 2006:160.)

4.2 Valaistus

Esineiden luontaista alttiutta vaurioitua valon vaikutuksesta ei voida hallita, mutta esineiden valoaltistumisen määrää ja kestoja rajoittamalla, voidaan hidastaa valon aiheuttamia vaurioita arvoesineissä. Esineissä tapahtuvat muutokset riippuvat sen ominaisuuksista ja siihen kohdistuneen valon aallonpituuksista ja voimakkuudesta. Valon aiheuttamat vauriot ilmenevät esimerkiksi tekstiilien ja paperimateriaalien kellastumisena, puumateriaalin hajoamisena sekä muovimateriaalien halkeiluna ja elastisuuden katoamisena. Valo voi aiheuttaa väriaineissa erilaisia muutoksia. Se voi esimerkiksi aiheuttaa näkyviä muutoksia värisävyissä, muuttaa väriaineiden koostumuksia ja aiheuttaa värien haalistumista. Valolle altistuvan irtaimiston vaurioitumiseen vaikuttaa kokonaisaika, jonka esineet ovat valolle alttiina. (Ashley-Smith 1999: 226-227; Schaeffer 2002: 12..)

Valo katalysoi monia materiaalien vanhenemisesta ja haurastumisesta kertovia prosesseja, joita ovat muun muassa värien haalistuminen, paperi- ja tekstiilimateriaalien kellastuminen sekä maalausten lakkapintojen kellastuminen ja sameneminen. Kun esineen kemiallinen hajoamisprosessi on valon katalysoimana kerran käynnistynyt, se ei pysähdy enää kokonaan edes varastoimalla esine pysyvästi pimeään varastotilaan. Vaurioitumisprosessia voidaan ainoastaan hidastaa esineen säilyttämisellä pimeässä. Valo aiheuttaa esineistössä monenlaisia vaurioita yhdessä ilmansaasteiden ja valoenergian kanssa. Valon UV-säteilyn aallonpituus on arvoesineiden materiaaleille useimmiten tuhoisin. Se hajottaa foto-oksidoitumisprosessissa orgaanisten materiaalien polymeeriketjuja. (Harva & Rajakari 2007:18–19; Mattila & Kaukonen & Salmela 2006:182; Staniforth & Heyes & Bullock 1994: 123.)

Irtaimistoturvallisuuden kannalta tärkeimmät valoon liittyvät tekijät ovat valaistuksen voimakkuus (lux) sekä valon UV ja IR -säteily (eli lämpösäteily). Valon vaikutukset ovat tuhoisat monen esineryhmän kohdalla. Suora auringonvalo haurastuttaa ja tuhoaa kaikkia orgaanisia materiaaleja. Auringonvalo sisältää UV-säteilyn ja näkyvän valon lisäksi myös runsaasti lämpösäteilyä (valon IR -aallonpituudet). On tutkittu, että esimerkiksi tekstiilien värit ja paperimateriaalit säilyvät 50 luxin valomäärässä kahdeksan tunnin altistuksessa useita vuosia. Valon lyhyiden, UV, aallonpituuksien aiheuttamat tuhot näkyvät esineistössä nopeammin kuin pitkien, IR, aallonpituuksien vaikutukset. Valon tuhoisista vaikutuksista johtuen orgaanisista materiaaleista valmistetut arvoesineet on suojattava suoralta auringonvalolta ja valon lämpösäteilyltä. Kirkkotiloihin tulevaa UV-säteilyä voidaan torjua ikkunoiden sisäpintoihin kiinnitettävillä suojakalvoilla. Valon liiallista tunkeutumista voidaan estää myös valoverhoilla, jos tämä arkkitehtonisesti on mahdollista. (Ashley-Smith 1999: 226-227, 229; Tomanterä & Erä-Esko 1996:5-6; Mattila & Kaukonen & Salmela 2006:182.)

Kohdevalaisimilla on samat haitat kuin auringonvalolla. Lähelle tekstiilejä sijoitetut kohdevalaisimet haalistavat värejä sekä lämmittävät ja kuivattavat tekstiilejä epätasaisesti. Keinovalot vaurioittavat tekstiilejä samalla tavoin kuin päivänvalokin. Loisteputkien tuottama valo sisältää runsaasti UV-säteilyä. Loisteputkista on mahdollista suodattaa UV-säteilyä opaali-pleksilasilla tai UV-valoa suodattavan kalvon avulla. (Mattila & Kaukonen & Salmela 2006:182.)

Infrapunavallo (IR) on valon lämpösäteilyä, jonka vahingollisuus perustuu sen eri materiaaleissa aiheuttamiin valokemiallisiin reaktioihin ja lämmön aiheuttamiin vaurioihin. Tavalliset hehkulamput ja halogeenivalaisimet lähettävät ympäristöönsä paljon IR-säteilyä, joka on irtaimistolle vahingollista. (Mattila & Kaukonen & Salmela 2006:183.)

Uunin tai patterin läheisyyteen sijoitetut orgaanisista materiaaleista valmistetut arvoesineet saattavat kuivua hauraksi. Lämmin ilmavirta nousee huoneilmassa aina ylöspäin. Lämpöpatterin yläpuolelle ja ilmastointilaitteiden läheisyyteen sijoitetut taideteokset, hautavaakunat ja tekstiilit nokeentuvat, likaantuvat ja haurastuvat rakenteellisesti huomattavasti nopeammin kuin vapaalla seinäpinnalla oleva teokset. (Mattila & Kaukonen & Salmela 2006:183.)

4.3 Ilman epäpuhtaudet

Ilman epäpuhtauksien ja saasteiden, natriumdioksidin (NO₂), rikkidioksidin (SO₂) ja otsonin (O₃), määrät voivat vaihdella vuodenaikojen ja sääolosuhteiden mukaan kirkkorakennusten ympäristössä. Ilmansaasteita on lähes aina kirkkorakennusten ulkoilmassa enemmän kuin rakennuksen sisätilassa. Siksi ilmansaasteiden tuhoavat vaikutukset näkyvät usein voimakkaammin rakennusten ulkopinnoissa. Ilman epäpuhtaudet vaurioittavat kuitenkin myös kirkkorakennusten sisällä kaikkia esineryhmiä. Esineistön vaurioituminen on tavallisesti hidasta, mutta pitkän altistumisajan aiheuttamat vauriot ovat vakavia. Ilmansaasteiden aiheuttamaa vaurioitusprosessia kiihdyttää korkea huoneilman lämpötila. (Worobiec & Samek & Spolnik & Kantožova & Stefaniak & Van Grieken 2006: 253,255-257, 260; Ashley-Smith 1999: 166, 182-183; Christoffersen 1995: 29-30; Tomanterä & Erä-Esko 1996:6–7; Vuerich, E. & Malaspina, F. & Barazutti, M. & Georgiadis, T. & Nordino, M. 2008: 218.)

Ulkoilman epäpuhtaudet ja saasteet syntyvät teollisuuden, liikenteen ja asutuksen aiheuttamista päästöistä. Ilman epäpuhtauksiin kuuluvat myös pölyhiukkaset, joista haitallisimpia ovat mustat ja tahmeat nokihiukkaset. Nokihiukkasia syntyy etupäässä öljyn epätäydellisessä palamisessa, dieselpolttoaineen palamisessa sekä pieniä määriä

esimerkiksi kynttilöiden palamisessa. (Ashley-Smith 1999: 166, 182-183; Christoffersen 1995: 29-30; Tomanterä & Erä-Esko 1996:6–7.)

Kirkkorakennusten vanhaa esineistöä uhkaavat teollisuuden ja liikenteen ilmaan päästämät saasteet esimerkiksi otsooni, typpi- ja rikkiyhdisteet, noki, terva ja lipeä. Riken yhdisteet ja oksidihdisteet reagoivat voimakkaasti otsonin (O₃) kanssa. Otsooni on myös altis reagoimaan hiiliketjujen (C=C) kaksoissidoksen kanssa ja se voi siksi vaurioittaa esimerkiksi vanhoja paperimateriaaleja, joita saatetaan säilyttää kirkkorakennuksissa. Vesi ja happi ovat osallisia lähes kaikissa hajoamisprosesseissa. Joutuessaan kosketuksiin kosteuden kanssa typen ja rikin oksidit muuttuvat typpi- ja rikkihapoksi. On hyvä muistaa, että esimerkiksi irtaimiston pinnalle kertynyt pöly sitoo itseensä kosteutta. Rikki- ja typpihappo syövyttävät lähes kaikkia materiaaleja, niin metalleja kuin orgaanisia materiaalejakin. Ulkoa rakennukseen pääsevien ilmansaasteiden ja pölyhiukkasten määrää voidaan vähentää ilmastointilaitteisiin asennettujen ilmansuodattimien avulla. Ilmansuodattimet on vaihdettava ja ne on huollettava säännöllisesti valmistajan antamien suositusten mukaan, jotta ne pysyvät toimintakunnossa. (Ashley-Smith 1999: 167; Christoffersen 1995: 29-30; Tomanterä & Erä-Esko 1996:6–7; Vuerich, E. & Malaspina, F. & Barazutti, M. & Georgiadis, T. & Nordino, M. 2008: 219.)

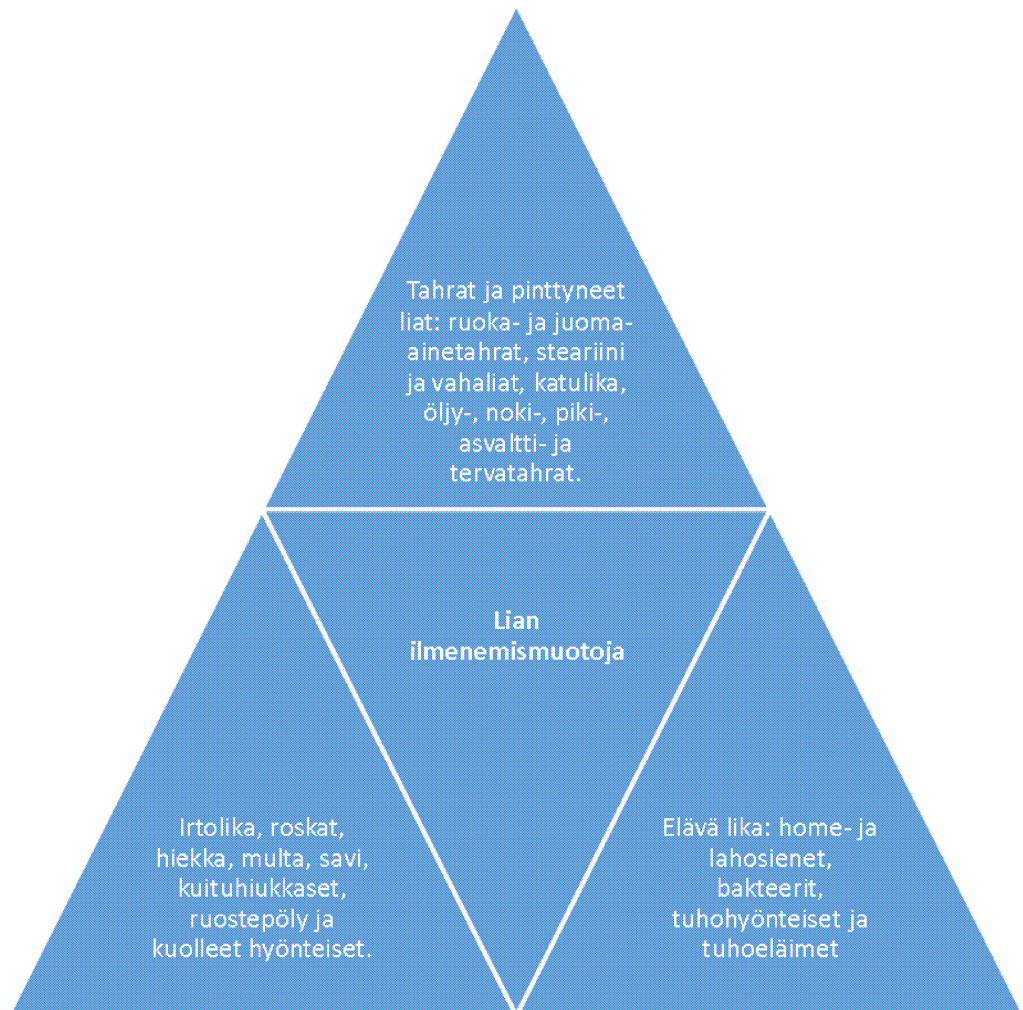
Taulukossa 1 on kuvattu sisäilman saasteiden vaurioittavia vaikutuksia eri esineryhmille. Taulukko perustuu Norbert S. Bearin ja Paul N. Banksin vuonna 1994 artikkelissaan esittämään tietotauluun ilmansaasteiden vaurioittavista vaikutuksista.

Materiaali	Vauriotyyppi	Pääasialliset ilmansaasteet	Muut ilmastolliset tekijät	Menetelmät vaurioiden mittaamiseen
Metallit	Korroosio, tummuminen	Rikin oksidit, rikkihappo ja muut happamat ilmansaasteet.	Kosteus, ilma, suola, ilman epäpuhtaudet ja otsooni.	Painon putoaminen korroosion poistamisen jälkeen, muutokset metallin pinnan materiaaleissa.
Maalaukset ja orgaaniset sideaineet	Värjäytymät ja likaantuminen	Rikin oksidit, rikkihappo ja alkaliset aerosolit.	Kosteus, auringonvalo, otsooni, ilman epäpuhtaudet ja mikro-organismit.	Pinnan reflektoin menettäminen, kemialliset analyysit.
Valokuva-materiaalit	Mikrohaalistuminen ja ”rikittyminen”	Rikin oksidit.	Kosteus ja ilman epäpuhtaudet.	Muutokset maalauspinnassa, pH-arvojen muutokset, molekyylipainon mittaukset, materiaalilujuuden muutokset.
Tekstiilit	Kuitujen lujuuden muutokset ja likaantuminen	Rikin ja typen oksidit.	Ilmankosteus, ilman epäpuhtaudet, valo, fysikaalinen käyttö ja pesu	Lujuuden katoaminen, kemialliset analyysit (esim. molekyylipainon mittaaminen), pinnan reflektio.
Tekstiilien värit	Haalistuminen, värimuutokset	Otsooni, typen oksidit.	Valo ja korkea lämpötila.	Reflektiot ja väri arvojen mittaukset.
Nahka-materiaalit	Haurastuminen, pinnan hajoaminen nahkapölyksi.	Rikin oksidit.	Fysikaalinen käyttö, syntyneiden happojen yhdistyminen materiaaliin.	Lujuuden katoaminen, kemialliset analyysit ja kutistuminen.
Kumi	Halkeamat	Otsooni.	Auringonvalo, fysikaalinen käyttö	Elastisuuden ja lujuuden menettäminen. Vaurioiden mittaamisessa halkeamatiheys ja syvyys.

Taulukko 1: Ilman saasteiden vaikutukset irtaimen kulttuuriperintöön. (Bear & Banks 1994:137.)

4.4 Puhtaus

Kirkkorakennuksissa ja muissa seurakuntien irtaimen kulttuuriperinnön säilytys-, varastointi- ja sijoituspaikoissa lika ja epäpuhtaudet voivat ilmetä monin tavoin. Anja Rantala (1990) on esittänyt kirjassaan *Museon siivous* kaavion, jossa on ryhmitelty liian eri ilmenemismuodot museoissa. Rantalan esittämää likatyyppien ryhmittelyä on sovellettu kaaviossa 2 kuvaamaan kirkkotiloissa sekä muissa seurakuntien irtaimen kulttuuriperinnön sijoitus-, säilytys- ja varastointitiloissa mahdollisesti esiintyviä liian ja epäpuhtauksien ilmenemismuotoja. (Rantala 1990: 8.)

Kaavio 2: Lian ilmenemismuodot seurakuntien irtaimen kulttuuriperinnön sijoitus-, säilytys- ja varastointitiloissa (Rantala 1990:8).

Huoneilman pöly laskeutuu kirkkorakennuksissa erityisesti vaakasuorille pinnoille. Pöly koostuu kolmesta pääelementistä: 1. ihmisten hilseestä, 2. tekstiilikuiduista ja 3. ulkoa rakennukseen kulkeutuvasta hiekasta ja noesta. Arvoesineiden pinnalle kertyneissä paksuissa pölykerroksissa on runsaasti hiekkaa, joka naarmuttaa tehokkaasti kiviakin esineiden pintoja. Pöly on epähygieenistä ja se houkuttelee tuhohyönteisiä sekä luotollisen kasvualustan homeelle. Koska pöly sitoo kosteutta, se voi aiheuttaa metalliesineissä ja esineiden metalliosissa korroosiota. (Tomanterä & Erä-Esko 1996:6–7.)

Pöly muuttaa tavallisesti esineiden pH-arvon happamaksi. Tämä kiihdyttää esimerkiksi selluloosapohjaisten materiaalien kuten paperin sekä pellava- ja puuvillatekstiilien kuitujen hajoamista. Huoneilman pöly saattaa aiheuttaa pidemmällä aikavälillä

esineistössä myös mekaanisia vaurioita. Pölypartikkelit voivat tunkeutua myös esineiden rakenteiden sisään. (Tomanterä & Erä-Esko 1996:6–7.)

Kiinteä lika esimerkiksi steariini, vaha, rasva ja viinitahrat takertuvat tiiviisti esineiden pintaan ja voivat tunkeutua syvälle esineiden materiaaleihin. Lika ja tahrat reagoivat aina kemiallisesti joko heti tai ajan mittaan esineen materiaalin kanssa. Tämän vuoksi arvoesineisiin tulleet tahrat ja lika tulisi poistaa heti tuoreeltaan. (Tomanterä & Erä-Esko 1996:5-6)

Pölyn ja tahrojen muodostumista ei voida ehkäistä kirkkorakennuksissa ja arvoesineistön varastotiloissa, mutta ne voidaan poistaa riittävän usein toistuvalla siivouksella, imuroinnilla ja pölyjen pyyhkimisellä. Säännöllisellä siivouksella voidaan näin ollen ehkäistä myös irtaimistovaurioita. Kirkkorakennusten irtaimiston sijoittelussa sekä varastointitilojen suunnittelussa on alusta alkaen ajateltava tilojen järjestyksen ja siisteyden ylläpitoa sekä tilojen siivottavuutta. Irtaimistoturvallisuutta kirkkorakennuksissa ja varastotiloissa parantavat hyvät työskentelyn apuvälineet. (Harva & Rajakari 2007:28.)

4.5 Tuhohyönteiset

Tuhohyönteisiksi luokitellaan sellaiset hyönteiset, jotka syövät jossakin elinkaarensa vaiheessa sellaisia kasvi- tai eläinkunnasta peräisin olevia materiaaleja, joita on myös kiinteissä ja irtaimissa kulttuuriperintökohteissa. Tällaisia tuhohyönteisten käyttämiä materiaaleja ovat muun muassa puu-, nahka-, paperi- sekä jotkin tekstiilimateriaalit. Sopivissa olosuhteissa puutuholaiset voivat järsiä jopa kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kirkko- ja pappilarakennuksia. Joissakin tapauksissa tuhoja voivat aiheuttaa myös hyönteisten elintavoista johtuvat syyt esimerkiksi toukkien koteloituminen. (Nummi 2005: 10.)

Tuhohyönteiset tulevat rakennuksiin yleensä ilmanvaihtokanavien, avoimien hormien ja ikkunoiden kautta. Tuhohyönteisiä voi myös tulla kirkkorakennuksiin muualta rakennukseen siirrettyjen esineiden mukana. Keskuslämmittäminen on useimmiten tehnyt rakennuksista liian lämpimiä joillekin maassamme aikaisemmin yleisille tuhohyönteisille.

Puutuholaisia houkuttelee seurakunnallisten rakennusten läheisyyteen muun muassa kuolleet puut ja niiden kannot. (Nummi 2005: 8, 11.)

Kirkollisissa arvoesineissä olevien tuhohyönteisten torjunta on syytä jättää konservaattoreiden ja tuholaiсторjunnan asiantuntijoiden tehtäväksi. Valittaessa tuhohyönteisten ennaltaehkäisemisen ja torjunnan keinoja on tunnettava tuholaisien ravinnon kohteet, elinympäristövaatimukset ja lisääntymistavat. Menetelmät, jotka toimivat yhden tuhohyönteislajin torjunnassa, eivät välttämättä toimi toisen tuholaislajin kohdalla. Hyönteistuhojen todennäköisyyteen kirkkorakennuksissa vaikuttaa keskeisesti rakennusten ja niihin sijoitetun irtaimiston kunto ja laatu. Pitkäaikainen, esimerkiksi vesivauriosta johtuva, kosteus altistaa rakennukset, niiden rakenteet ja irtaimiston homeen, sienien ja tuhohyönteisten aiheuttamille vaurioille. Erityisen altista tuhohyönteisten toiminnalle on kosteudesta kärsivä puu. (Nummi 2005: 10–11.)

Varsinaiset tuhohyönteisten torjuntamenetelmät jaetaan fysikaalisiin ja kemiallisiin desinfiointimenetelmiin. Fysikaalisten torjuntamenetelmien etuna on, että tuholaisongelmista kärsivää esineistöä ei käsitellä myrkyllisillä aineilla, jotka saattavat aiheuttaa terveysriskejä esineitä käsitteleville ihmisille. Tehokkuudestaan huolimatta fysikaalisten torjuntamenetelmien vaikutukset ovat tilapäisiä, eikä niillä useinkaan saavuteta pysyviä tuloksia. Fysikaalisia torjuntamenetelmiä ovat: 1. pakastaminen, 2. lämpökäsittely ja 3. tyhjiökäsittely. (Nummi 2005: 18–19.)

Kemiallisiin tuhohyönteisten torjuntamenetelmiin käytetään vaikutukseltaan ja kemialliselta koostumukseltaan erilaisia aineita, joista useat ovat hermomyrkkijä. Tuhohyönteisten kemiallisessa torjunnassa vaarallisimpia aineita voivat käyttää vain tuholaiсторjunnan asiantuntijat. Kemialliset tuhohyönteisten torjuntamenetelmät voidaan jakaa käyttötapojensa perusteella seuraaviin viiteen menetelmään. Näitä ovat: 1. kaasutus, 2. ruiskutus, 3. sively, 4. pulverointi ja 5. myrkkysyöttien käyttö. (Nummi 2005: 19–20.)

4.6 Esineen fyysinen turvallisuus

Esineiden fyysinen turvallisuus tarkoittaa sekä suojaa varkauksilta että turvallisia säilytystiloja ja -materiaaleja. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden esineiden mekaanista

hajoamista ei aiheuta vain niiden putoaminen tai niihin kohdistuneet iskut vaan myös esineistön käsitteleminen ja käyttäminen. Erityisesti vahat esineet edellyttävät hellävaraista käsittelyä ja säilyttämistä. Esineiden säilytyskaappien, -hyllyjen ja ripustusmenetelmien on oltava tukevia. Arkoja esineitä ei saa sijoittaa kulkureiteille tai pöydänreunoille. Esimerkiksi tauluja ripustettaessa on muistettava, että rautainen kannatinlenkki vaatii rautanaulan ja messinkinen lenkki puolestaan messinkinaulan. Rautalenkki ja messinkinaula saattavat muodostaa galvaanisen parin, jolloin rautalanka jännitteeltään heikompana yllättäen katkeaa. (Ashley-Smith 1999: 246; Christoffersen 1995: 30; Tomanterä & Erä-Esko 1996:6.)

Lasia tai keramiikkaa ei pidä asettaa lämpöä voimakkaasti johtavalle alustalle ilman eristävää liinaa tai paperinpalaa. Sisustustekstiilien ripustuksessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että esimerkiksi raskas ryijy ei riipu koko painollaan mahdollisesti jo haurastuneesta yläreunastaan naulojen tai metallisten ripustusrenkaiden varassa. Jotta mekaaninen rasitus ryijyissä pienenesi ja jakaantuisi suuremmalle pinta-alalle tekstiilissä Ryijyn yläreunaan ja tarvittaessa myös sen muihin sivuihin on ommeltava erilliset ripustuskaistaleet. (Ashley-Smith 1999: 204-205; Tomanterä & Erä-Esko 1996:6,15.)

4.7 Vanhojen kirkkorakennusten ilmaston säätelyn mahdollisuudet

Suuri ilman suhteellinen kosteus kirkkorakennuksen sisällä kovalla ja kuivalla pakkassäällä rasittaa voimakkaasti sekä kirkkorakennuksen että sen arvoesineistön rakenteita. Pienentämällä kirkkorakennuksen sisätilan lämpötilaa saadaan huonetilan absoluuttisen veden määrä laskemaan ja näin vähenemään esineistön rasittumista. Kirkkosalien lämpötilan ja ilman suhteellisen kosteuden tulisi säilyä suhteellisen tasaisina ympäri vuoden. Jos rakennuksessa säilytetään tinasta valmistettua irtaimistoa, rakennuksen lämpötilaa ei saa laskea alle + 13 °C. (Ashley-Smith 1999: 202; Harva & Rajakari 2007:20–21; Rantala 1990: 46.)

Eri esineryhmillä on yksilöllisempiäkin tarpeita säilytystilojen ja ilmastollisten olosuhteiden suhteen. Nämä tekijät on hyvä huomioida irtaimiston varastointitilojen suunnittelussa, jos se on mahdollista. Taulukossa 2 on kuvattu kirkkorakennusten eri

esineryhmien ilmastollisten olosuhteiden ja valaistuksen suosituksia. (Mattila & Kaukonen & Salmela 2006:210–211.)

ESINEMATERIAALI	LÄMPÖTILA	ILMAN SUHTEELLINEN KOSTEUS	VALAISTUKSEN VOIMAKKUUS
Metalliesineet 1) Rauta, niklatut ja kromitut 2) Kupari 3) Lyijy 4) Hopea, kulta 5) Tina	$+ 18\text{ °C} \pm 2\text{ °C}$ Yli $+ 13\text{ °C}$	Alle 30 % RH	Max 300 lux
Keramiikka, posliini ja lasi	$+ 19\text{ °C} \pm 1\text{ °C}$ (tasainen)	$35 \pm 5\text{ % RH}$	Max 300 lux
Puuesineet 1) Maalaamattomat 2) Maalatut 3) Lakatut 4) Kullatut puu- ja kipsiesineet	$+ 19\text{ °C} \pm 1\text{ °C}$ (tasainen)	$50 \pm 5\text{ % RH}$ (tasainen)	Max 150 lux
Tekstiilit 1) Pellava 2) Puuvilla 3) Villa 4) Silkki 5) Tekokuitu	$+ 19\text{ °C} \pm 1\text{ °C}$ (tasainen)	$50 \pm 5\text{ % RH}$ (tasainen)	Max 50 lux (säilytys pimeässä)
Nahka ja turkisesineet	Alle $+ 15\text{ °C}$ (säilytystilassa)	$50 \pm 5\text{ % RH}$ (tasainen)	Alle 50 lux
Taideteokset 1) Kankaalle maalatut 2) Puupohjalle maalatut 3) Akvarellit, grafiikka, piirrokset ja pastellit 4) Maalatut ja maalaamattomat puuveistokset	$+ 19\text{ °C} \pm 1\text{ °C}$ (tasainen)	$50 \pm 5\text{ % RH}$ (tasainen)	Max 150 lux

Taulukko 2: Ilman säilytysolosuhdesuosituksen esineryhmittäin.
(Mattila & Kaukonen & Salmela 2006:210–211.)

Lämmittämättömien kirkkorakennusten ilman suhteellinen kosteus voi nousta yli 65 % RH:n. Tällöin homeen kasvuille syntyy otolliset olosuhteet. Ilman suhteellisen kosteuden laskemiseen on kaksi vaihtoehtoa, joko lämmittäminen tai kosteuden poistaminen ilmastointilaitteen avulla. Lämmittämättömän kirkkorakennuksen pienemmän irtaimiston esimerkiksi kirjojen ja kirkkotekstiilien siirtäminen talveksi lämmitettyyn varastotilaan on varteenotettava vaihtoehto. (Christoffersen 1995: 45; Stanniforth 1994: 123; Staniforth & Heyes & Bullock 1994: 123.)

Talvella ilman suhteellinen kosteus voi laskea lämmitetyissä kirkkorakennuksissa jopa alle 30 % RH:n. Tällöin irtaimiston rasittumista ja kosteuspitoisuutta voidaan säätää sekä laskemalla rakennuksen sisälämpötilaa että tilaan asennettujen ilman kostuttajien avulla. (Tomanterä & Erä-Esko 1996: 4-6; Mattila & Kaukonen & Salmela 2006: 85.)

4.8 Irtaimiston turvallinen käyttö seurakunnissa

Liturgisissa toimituksissa käytössä olevan arvoesineen säännöllisestä jumalanpalveluskäytöstä on luovuttava viimeistään silloin, kun esineen käyttöön liittyy merkittäviä riskejä. Käytöstä poistetut kirkolliset esineet on varastoitava museostandardien mukaisesti seurakunnan omiin toimitiloihin.

Kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön käyttöön liittyy suuria riskejä ainakin silloin, kun esineistö on joko hyvin vanhaa tai vaurioitunutta. Ehjänkin vanhan esineen valmistusmateriaalit ovat ajan myötä huomattavasti haurastuneet. Siksi hyväkuntoisetkin vanhat esineet saattavat käytön aiheuttaman rasituksen vaikutuksesta vaurioitua nopeasti. (Ashley-Smith 1999: 251, 253.)

Vaurioituneen arvoesineen käyttäminen ilman esineen välitöntä ja riittävää konservointia altistaa esineen entistä suuremmille vaurioille. Rikkoutuneen esineen vauriot tavallisesti suurenevat jatkuneen käytön vaikutuksesta, jos esinettä ja sen vaurioita ei korjata tai tueta. Aina vaurioituneita kulttuurihistoriallisesti arvokkaita esineitä ei voida onnistuneenkaan konservoinnin jälkeen turvallisesti käyttää kirkollisissa toimituksissa.

5 ENNALTAEHKÄISEVÄ KONSERVOINTI – KOKOELMAHALLINNAN KEINO JA KULTTUURIHISTORIAN SÄILYTTÄJÄ

Aineellisen kulttuuriperinnön säilyttämistä on usein pidetty moraalisena velvoitteena sekä takeena kansallisen kulttuurin ja identiteetin säilymisestä. Kulttuuriperinnön säilyttämisellä pyritään kuitenkin laajemmin varmistamaan ihmiskunnan perinnön säilyminen. Euroopan museot ovat säilyttämisen sekä ennaltaehkäisevän konservoinnin ajattelutavan ja käytännön sovellusten edelläkävijöitä. Ennaltaehkäisevä konservointi on poikkeittieteellinen lähestymistapa ja metodi, jonka päämääränä on hidastaa ja estää kulttuuriperinnön katoaminen. Ennaltaehkäisevä konservointi on nimetty eurooppalaisen kulttuuriperinnön säilyttämisen kulmakiveksi Vantaalla 21.-22.9.2000 hyväksytyssä eurooppalaisen ennaltaehkäisevän konservoinnin strategian päätösasiakirjassa. Asiakirja kokosi 24 Euroopan maan asiantuntijoiden näkemykset ja kokemukset eurooppalaiseksi ennaltaehkäisevän konservoinnin strategiaksi. (Cloonan 2007: 747; 21-22.9.2000 PC-Strat, "European Preventive Conservation Strategy project", The Vantaa Document: 2.)

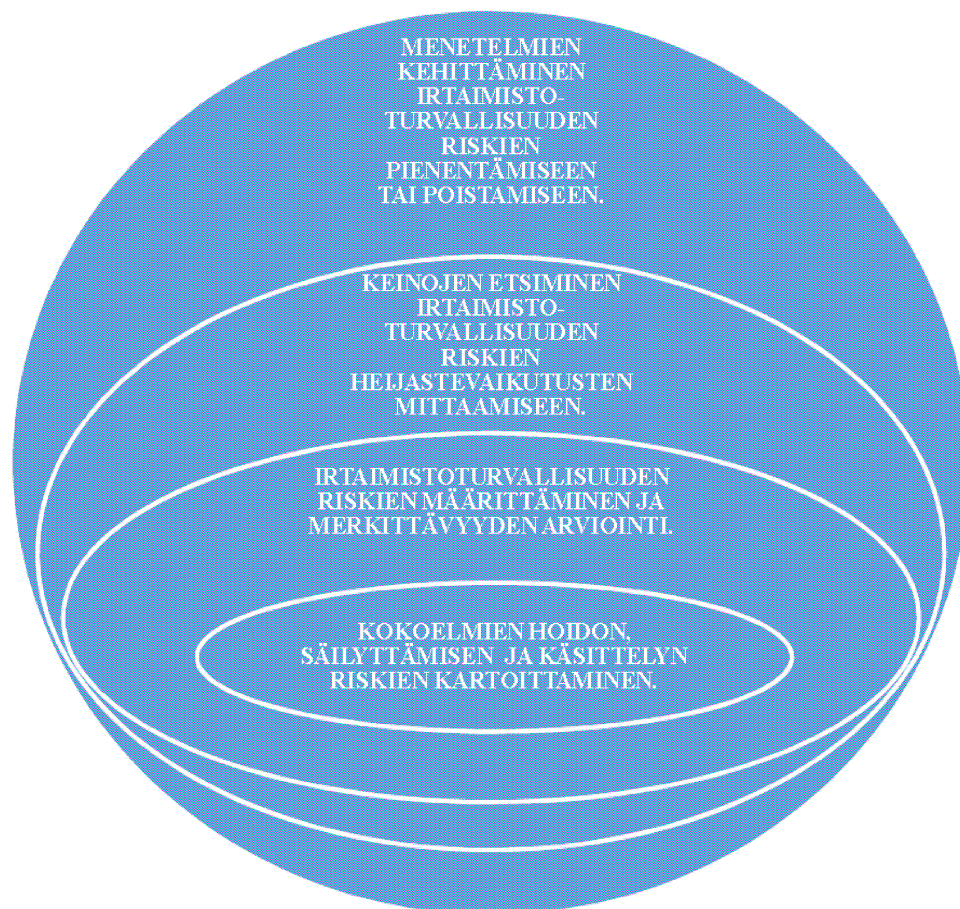
Ennaltaehkäisevä konservointi on kulmakivi kulttuurihistoriallisiin kokoelmiin kohdistuvien riskien hallinnassa. Sen päämääränä on vaurioiden ehkäiseminen ja varsinaisten konservointitoimenpiteiden vähentäminen. Ennaltaehkäisevässä konservoinnissa kulttuurihistoriallisesti arvokkaat esineet suojataan epävakaa ilmastolta, liialta valolta, tuhoeläimiltä ja vahingolliselta käsittelyltä. Esineille pyritään järjestämään turvalliset ja säilyttävät olosuhteet. Ennaltaehkäisevä konservointi käsittää epäsuoria toimia kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön vaurioitumisen hidastamiseksi ja vahinkojen estämiseksi. (Knell 1997:83–84.)

Ennaltaehkäisevällä konservoinnilla tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla yritetään saada kulttuurihistoriallisesti arvokas esineistö säilymään mahdollisimman pitkään nykyisessä kunnossaan. Tällä tarkoitetaan vaikuttamista irtaimen kulttuuriperinnön säilytys-, käsittely-, näyttely- ja kuljetusolosuhteisiin. Ennaltaehkäisevän konservoinnin menetelmillä etsitään irtaimistoa säilyttäviä toimintatapoja seurakuntien arvokkaan esineistön käsittelyyn, käyttöön, säilyttämiseen, kuljettamiseen, suojaamiseen ja esillepanoon. Jos seurakunnan liturgisessa käytössä oleva kulttuurihistoriallisesti arvokas esine ei, ikänsä ja kuntonsa vuoksi, kestä jumalanpalveluskäyttöä, ennaltaehkäisevän

konservoinnin menetelmänä voi olla esimerkiksi alkuperäisen esineen korvaaminen kopiolla alkuperäisen esineen säilymisen turvaamiseksi. (Knell 1997:83–84.)

Ennaltaehkäisevän konservoinnin tason nostaminen ei aina edellytä kalliita investointeja ja monimutkaista irtaimiston ylläpidon strategiaa. Tavalliset rakennusten ylläpitotoimet ehkäisevät usein myös irtaimistovaurioita. Varmistamalla, että kirkkorakennusten ikkunat ja katot ovat hyvässä kunnossa, voidaan ehkäistä sekä kirkkorakennuksessa että siihen sijoitetussa arvoesineistössä kosteuden ja homeen aiheuttamat vauriot. (Knell 1997:83–84.)

Knell (1997) on esittänyt artikkelissaan museokokoelmien ennaltaehkäisevän konservoinnin tason nostamisessa olevan neljä tieteellisen tutkimuksen tasoa, joiden kautta kehittämistyö etenee. Kaaviossa 3 on sovellettu Knellin kehittämistyön mallia kirkkorakennusten kokoelmahallinnointiin paremmin sopiviksi.

Kaavio 3: Ennaltaehkäisevän konservoinnin tason nostamisessa käytettävät neljä tutkimuksen tasoa. (Knell 1997:84.)

Ensimmäisessä kehittämistyön vaiheessa kartoitetaan kirkkorakennuksen kokoelmien hoitoon sekä irtaimiston rakennukseen sijoittamiseen ja säilyttämiseen liittyvät irtaimistoturvallisuuden puutteet ja riskit. Havaittujen riskien merkittävyyden arviointi tapahtuu kehittämistyön toisessa vaiheessa. Kolmas kehittämistyön vaihe on menetelmien etsiminen irtaimistoturvallisuuden puutteiden ja riskien vaikutusten mittaamiseen. Neljäs kehittämistyön taso on toimintatapojen ja menetelmien kehittäminen irtaimistoturvallisuuden riskien pienentämiseksi ja poistamiseksi. Canadian Museum of Nature, CMN, kehittänyt kokoelmien riskien mallinnuksen menetelmän. CMN riskimallinnuksessa on määritetty tapauskohtaisesti tuhoutumisprosessien kokoelmille ja niiden informaatioisällölle aiheuttamat suorat ja epäsuorat riskit sekä näiden riskien vaikutukset kokoelmien säilymiseen ja vaurioitumisprosessin etenemiseen. (Weller 2002: 102-103,105-106; Knell 1997:84.)

5.1 Ennaltaehkäisevä konservointi ja aktiiviset konservointitoimenpiteet

Kaikkien konservointitoimenpiteiden avulla pyritään pidentämään kulttuuriperintökohteen elinikää. Aktiivisen konservoinnin toimenpiteillä vaikutetaan esineiden kemialliseen ja fyysiseen rakenteeseen esinettä suojaavien ja tukevien toimenpiteiden avulla. Aktiivisen konservoinnin toimenpiteiden toteuttaminen edellyttää aina konservaattorin koulutusta ja asiantuntemusta. Ennaltaehkäisevän konservoinnin toimenpiteet on aina sisällytettävä osaksi kaikkia aktiivisen konservoinnin toimenpiteitä. (ECCO Ammatillinen ohjeisto I-III 20.12.2007: 1.)

Konservointitoimenpiteiden toteuttaminen edellyttävää irtaimiston rakenteen, valmistusmateriaalien sekä esineen kemiallisen koostumuksen tuntemusta. Kaikkien irtaimistolle tehtävien aktiivisen konservoinnin toimenpiteiden tulee sisältää konservointikohteen tutkimuksen ja ennalta ehkäisevän konservoinnin toimenpiteiden suunnittelun, ennen aktiivisten toimenpiteiden toteuttamista. Konservointitoimenpiteet on dokumentoitava kattavasti. (ECCO Ammatillinen ohjeisto I-III 20.12.2007: 1-4.)

Konservoinnin ammattieettisten periaatteiden on toteuduttava myös kirkollisen esineistön konservoinnissa. Lisäksi kirkkorakennusten kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön

konservoinnissa on huomioitava irtaimiston taide- ja kulttuurihistoriallinen luonne sekä niiden liturginen käyttötarkoitus. (ECCO Ammatillinen ohjeisto I-III 20.12.2007: 1-2,4.)

Kirkollisen esineistön konservointitoimenpiteisiin voi sisältyä myös restaurointitoimenpiteitä. Restaurointitoimenpitein voidaan palauttaa konservointikohteen alkuperäinen yleisilme. Myös restaurointitoimenpiteiden on noudatettava konservoinnin eettisiä periaatteita. Tämä merkitsee muun muassa sitä, että restauroinnit on voitava myöhemmin poistaa esineestä sitä vaurioittamatta. Restauroinneissa ei myöskään saa käyttää materiaaleja tai työmenetelmiä, jotka voivat vahingoittaa kulttuuriperintökohteen alkuperäisiä osia tai kulttuurihistoriallisia kerroksia. (ECCO Ammatillinen ohjeisto I-III 20.12.2007:2-4.)

5.2 Ennaltaehkäisevä konservointi kirkkorakennuksissa

Ennaltaehkäisevän konservoinnin menetelmillä voidaan etsiä kirkkorakennuskohtaisesti irtaimistoa säilyttäviä käyttö-, säilytys-, hoito- ja hallinnointitapoja seurakuntien arvokkaan irtaimen kulttuuriperinnön säilymisen parantamiseksi. Merkittävintä on, että seurakuntien kulttuurihistoriallisesti arvokasta irtaimistoa säilytetään, käsitellään ja käytetään kunnioittavasti.

Irtaimiston huolellinen säilyttäminen ja käsittely hidastavat merkittävästi esineistön vaurioitumista. Se myös pidentää irtaimiston tarvitsemaa säännöllistä ylläpitoluonteista huoltoväliä. Esineistön päivittäisen perushoidon ja säilyttämisen menetelmät voivat joko kiihdyttää tai hidastaa kirkkorakennusten esineistön tuhoutumista.

Säilytys- ja käyttöolosuhteisiin vaikuttaminen

Seurakuntien irtaimen kulttuuriperinnön säilytystilojen puutteet johtuvat yhä edelleen tavallisimmin vanhojen kirkkorakennusten tilojen rajoituksista. Irtaimiston säilytystilojen suunnittelussa ei ole tavallisesti huomioitu kaikkea rakennukseen sijoitettua irtaimistoa,

sekä uutta että vanhaa esineistöä, eikä näiden esineiden määrää tai kokoa.

Kirkkorakennusten arvokasta irtaimistoa joudutaan säilyttämään seurakunnissa tavallisesti liian ahtaasti, jolloin esineistö ei mahdu suunniteltuihin säilytystiloihin asiallisesti.

Irtaimiston säilytystilojen suunnittelussa ei ole aina kiinnitetty huomiota irtaimiston vaurioitumiseen vaikuttaviin tekijöihin tai arvoesineiden säilytystilojen perusvaatimuksiin. Kirkkotekstiilien säilytystiloja saatetaan edelleen suunnitella lasiovellisiksi, tai sellaisiin paikkoihin, joissa niihin pääsee suora auringonvaloa rakennuksen ulkoikkunoiden läpi. Kaappeja voidaan myös valaista voimakkailla kohdevalaisimin. Kohdevalaisimia on voitu myös sijoittaa säilytyskaappien sisäpuolelle. Kaikki valo, erityisesti valon UV ja IR -säteily, vaurioittavat kaikkia orgaanisia esineitä. Valaistukseen liittyviä suosituksia on esitelty tarkemmin opinnäytetyön taulukossa 2.

Irtaimen kulttuuriperinnön säilymistä kirkkorakennuksissa voidaan edistää seuraavien tekijöiden:

1. Rajoittamalla valon määrää ja esineiden valoaltistusaikaa säilytystiloissa sekä tarvittaessa suojaamalla kirkkosalin ikkunat UV-valoa suodattavalla kalvolla tai valoverhoin.
2. Kun kirkkorakennusten ilmansuodattimet pidetään toimintakunnossa, voidaan vähentää ilman epäpuhtauksien tuhoavia vaikutuksia kirkkorakennusten irtaimistossa. Kaupunkiseurakuntien kirkkorakennuksiin saattaa olla tarpeellista hankkia liikenteen nokea ja ilmansaasteita poistavat ilmansuodattimet ilmanvaihtojärjestelmiin.
3. Huolehtimalla, että arvoesineistön säilytystilat ovat riittävän tilavat ja turvalliset. Myös säilytysmateriaalien ja -menetelmien turvallisuuteen on kiinnitettävä huomiota. Pitkäaikaissäilytyksessä olevat vanhat kirkkotekstiilit on säilytettävä vaakatasossa. Uudemmmille messukasukoille on valmistettava tekstiilin hartiasaumoja tukevat mittojen mukaan tehdyt ja pehmustetut vaatepuut sekä puuvillakankaiset pukupussit. Käytössä olevien 20–30 vuotta vanhojen messukasukoiden vaatepuut on pehmustettava.

Kirkollisen arvoesineistön säilymistä voidaan edistää seuraavilla esineistön käyttöön liittyvillä menetelmillä:

1. Esineistöä käsitellään kirkkorakennuksissa aina hellävaraisesti joko puhtain käsin tai puhtaita puuvillahansikkaita käyttäen.
2. Irtaimiston käyttöön liittyvät riskit on ennakoitava. Irtainta kulttuuriperintöä ei saa altistaa tiedossa oleville vaurioitumisen riskeille.
3. Esineistön käyttöön liittyvät poistettavissa olevat vaaratekijät on poistettava.
4. Jos kulttuurihistoriallisesti arvokkaita esineitä ei voida käyttää turvallisesti, niiden käytöstä on luovuttava.
5. Tahriintuneet tai likaiset esineet on puhdistettava mahdollisimman nopeasti.

Näyttelyolosuhteisiin vaikuttaminen

Kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön säilytysolosuhteiden vakaudesta on pidettävä huolta myös esinelainojen ja -siirtojen yhteydessä. Erityisesti kirkkoketekstiilit ja vanhat kirkolliset esineet ovat hauraita ja herkästi vaurioituvia.

Orgaanisista materiaaleista valmistettujen arvoesineiden esimerkiksi kirkkoketekstiilien ja akvarellimaalausten näytteille asettamisessa on kiinnitettävä huomiota valon määrään ja kohdevalojen lämpösäteilyyn. Vanhojen kirkkoketekstiilien kehystämisestä ja kehystettyinä esillä pitämisestä on luovuttava.

Jos kirkollista irtaimistoa pidetään näytteillä, on huomioitava seuraavat tekijät:

1. Näyttelyalustat ja -materiaalit eivät saa haihduttaa esineistöön suoraan happamia tai emäksisiä yhdisteitä. Tammipuun ja lastulevyn käyttöä on vältettävä kirkollisen esineistön säilytys- ja näyttelyrakenteissa, koska ne haihduttavat esineisiin happamia yhdisteitä. Kirkkoketekstiilejä, joissa on hopeaosia, ei saa pitää näytteillä tai säilyttää villakankaalla päällystetyllä alustalla. Hopeaosat tummuvat nopeasti villakankaista erittyvien rikkiyhdisteiden vaikutuksesta.
2. Näyttelyolosuhteissa esineistöä ei saa altistaa voimakkaalle valolle. Suositeltava valomäärä esineistön näyttelyolosuhteissa on korkeintaan 50 lux 3-6 kuukautta kestävässä näyttelyssä. Valomäärä on mitattava ennen esineistön näytteille asettamista. Kohdevaloja ei saa sijoittaa vitriinien sisään, koska ne kohottavat vitriinien sisälämpötilaa. Kylmää valoa tuottavat

kuituvalaisimet, joiden valoa tuottavat koneistot on sijoitettu vitriinin ulkopuolelle, voidaan sijoittaa vitriinien sisäpuolelle.

Kuljetusolosuhteisiin vaikuttaminen

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden esineiden huolelliseen pakkaamiseen ja suojaamiseen on kiinnitettävä huomiota esineiden kuljetusten yhteydessä. Jos kulttuurihistoriallisesti arvokkaita esineitä on kuljetettava, on huomioitava seuraavat tekijät:

1. Kuljetuslaatikoiden on oltava riittävän vahvoja ja sopivan kokoisia kuljetettaville esineille.
2. Kuljetettaville esineille on oltava riittävästi tilaa kuljetuksen aikana.
3. Esineet on pakattava huolellisesti kuljetusten ajaksi.
4. Kuljetuslaatikoiden siirtämisessä on oltava riittävän monta ihmistä kantamassa.
5. Kuljetuslaatikoita on käsiteltävä varovasti.
6. Esineet eivät saa joutua, vuodenajasta riippumatta, kuljetuksen aikana ilmastollisesti vaihteleviin olosuhteisiin esimerkiksi kylmempiin, lämpimämpiin, kuivempiin tai kosteampiin.

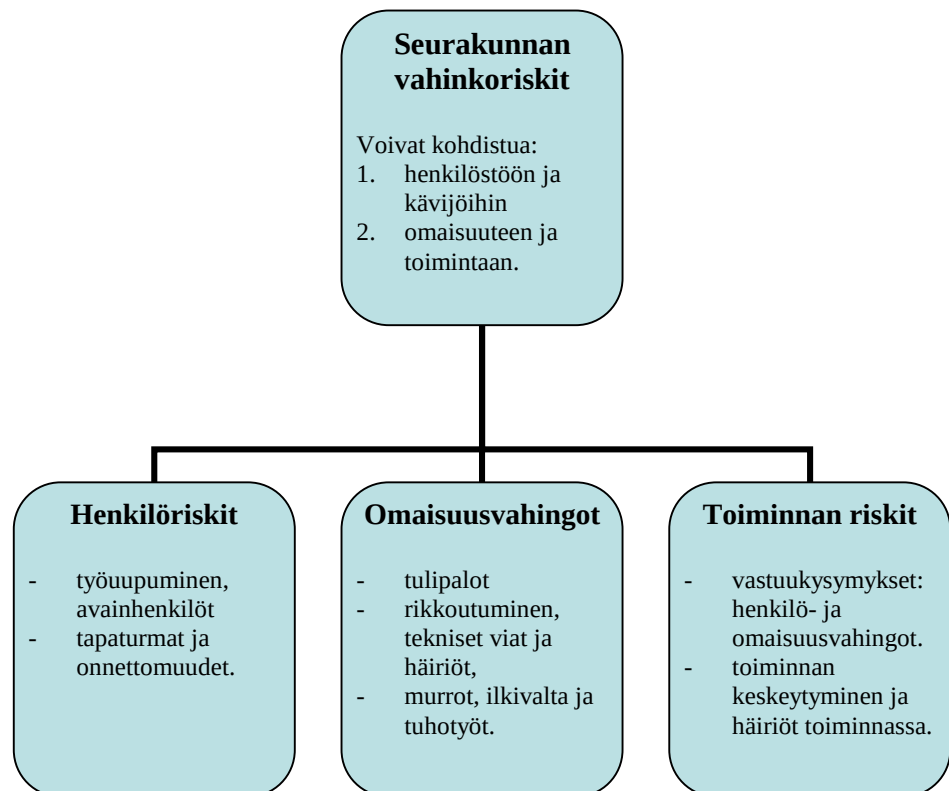
6 IRTAIMISTOTURVALLISUUS JA PELASTUSSUUNNITTELU ENNALTAEHKÄISEVÄN KONSERVOINNIN MENETELMINÄ

Seurakuntien turvallisuusympäristö on muuttunut merkittävästi viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana. Tästä kertoo parhaiten muun muassa se, että aiempina vuosisatoina rauhan aikana tapahtuneet kirkkorakennusten tuhopoltot olivat lähes tuntemattomia. Keskiaikaisiin kirkkorakennuksiin kohdistuneita tuhopolttoja tunnetaan maassamme kolme. Ne ovat kaikki tapahtuneet viimeisten 21 vuoden aikana. Paljon huomiota herättäneitä tuhopoltettuja keskiaikaisia kirkkorakennuksia ovat Porvoon tuomiokirkko (tuhopoltettu vuonna 2006), Tyrvään kirkko (tuhopoltettu vuonna 1997) ja Pedersören kirkko (tuhopoltettu vuonna 1985). Tuhopolttoyriyksen kohteeksi on joutunut viimeisimmäksi keskiaikainen Lempäälän Pyhän Birgitan kirkko (tuhopolttoyryitys 12.1.2008). (Kirkon tiedotuskeskus, maaliskuu 1999: verkkodokumentti; Ahtokivi 1999: verkkodokumentti.)

Kirkkorakennusten suunnittelu irtaimistoturvalliseksi ja rakennusten arvoesineistön pelastussuunnittelu onnettomuustilanteiden varalle ehkäisevät osaltaan esineistön vaurioitumista. Siksi kokoelmaturvallisuusasioita voidaan pitää yhtenä ennaltaehkäisevän konservoinnin osa-alueena. Kirkkorakennusten kokoelmaturvallisuutta koskevia kysymyksiä on tutkittu opinnäytetutkimuksessa pääasiallisesti kuntien riskinhallintaa ja museoturvallisuutta koskevaa lähdekirjallisuutta apuna käyttäen. Käytettyjen kirjallisuuslähteiden ajateltiin soveltuvan seurakuntien kokoelma- ja kiinteistöturvallisuuden kysymysten mallintamisen pohjaksi, ja siten tarjoavan arvokkaita näkökohtia kirkkorakennusten kokoelmaturvallisuutta koskevien kysymysten parantamiseen.

Tavallisesti vahinkoriskeillä tarkoitetaan sellaisten tapahtumien mahdollisuuksia, jotka toteutuessaan aiheuttavat seurakunnille taloudellisia menetyksiä tai henkilövahinkoja, jotka voivat kohdistua seurakuntien henkilöstöön tai seurakuntien tiloissa vieraileviin ihmisiin. Vahinkoriskit jaetaan kolmeen ryhmään, joita ovat: 1. henkilöriskit, 2. omaisuusriskit ja 3. toiminnan riskit. Vahinkoriskeille on tyypillistä, että ne syntyvät tavallisesti äkillisesti ja yllättävästi. Jotkin vahinkoriskit esimerkiksi kirkkorakennusten vesivahingot voivat kuitenkin syntyä hitaasti pitkän ajan kuluessa. (Enberg 2002:9.)

Kaaviossa 4 on kuvattu seurakuntaan ja sen kiinteään ja irtaimen kulttuuriperintöön kohdistuvia vahinkoriskejä. Kulttuuriperintöön joko suoraan tai välillisesti vaikuttavien vahinkoriskien ryhmät voivat olla monenlaisia. Riskienhallintatyö on jatkuva prosessi, jossa onnistuminen edellyttää turvallisuussuunnittelun organisointia ja juurruttamista osaksi kaikkien seurakunnan työntekijöiden ja heidän sidosryhmiensä arkielämän toimintaa. (Enberg 2002:10–11,15.)

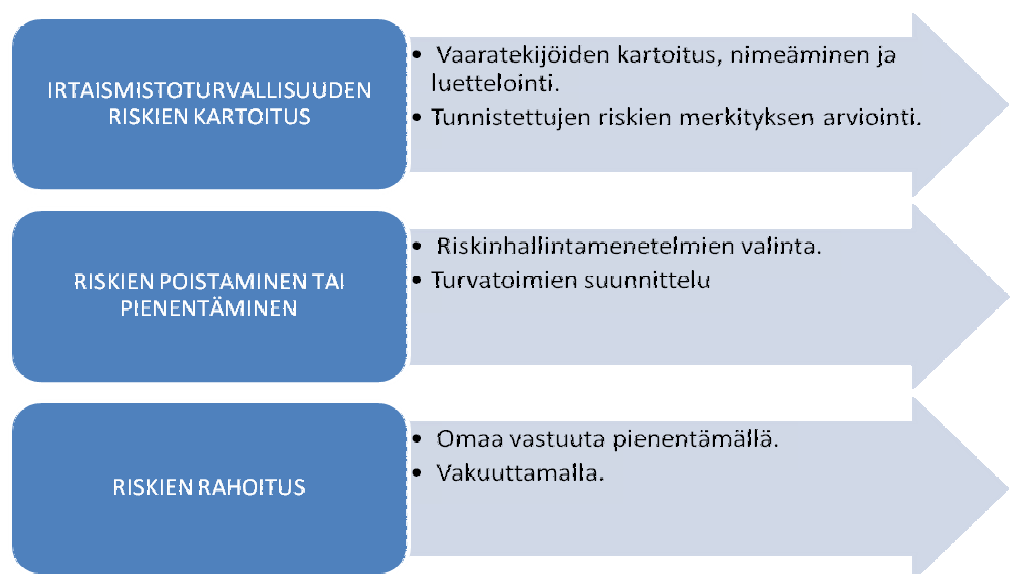
Kaavio 4: Seurakunnan vahinkoriskien kaavio. (Enberg 2002:10.)

Seurakuntien pitäisi varautua ympäröiviin uhkatekijöihin hyvissä ajoin tilanteita ennakoiden turvallisuussuunnittelun avulla. Jokaisessa seurakunnassa tai seurakuntayhtymässä on oltava turvallisuusasioista vastaava henkilö. Seurakunnan kirkkorakennuksissa toimivalla henkilöstöllä pitäisi olla harjoitellut toimintarutiinit hätätilanteiden varalle myös kiinteistöihin sijoitetun irtaimen kulttuuriperinnön osalta. (Perkko 1994:3-5; Perkko 2006:7–10.)

Turvallisuus edellyttää hyvää järjestystä. Rutinoitunut toiminta kirkollisen esineistön käsittelyssä, kuljettamisessa ja varastoinnissa parantaa irtaimistoturvallisuutta myös onnettomuustilanteiden aikaisessa evakuoinnissa. Seurakunnan hallussa olevan irtaimen

kulttuuriperinnön fyysinen turvallisuus on varmistettava kaikissa toimipisteissä. Kun kulttuurihistoriallisesti arvokasta esineistöä säilytetään ja pidetään näytteillä sellaisin menetelmin, että esineistön saatavuus on vaikeaa, varkauksien riski pienenee merkittävästi. Jos seurakunnan kirkkorakennuksen tiloissa ei pidetä kirkollisia toimituksia, kävijöiden liikkumista pitäisi rajoittaa niissä kirkkorakennuksen osissa, joihin on sijoitettu taideteoksia tai muita arvokkaita esineitä. Apuna tilojen rajaamisessa voidaan käyttää esimerkiksi suojakaiteita ja köysiä. Varastotilojen turvallisuus on yhtä tärkeää kuin kirkkosalienkin. (Perkko 1994:11–17.)

Kaaviossa 5 on havainnollistettu irtaimistoturvallisuuden riskien kartoittamisen menetelmiä. Riskien tunnistamiseen on kehitetty monia menetelmiä. Riskien kartoituskeinoja ovat muun muassa kyselylomakkeet, tilastoselvitykset ja ulkopuolisten asiantuntijoiden tekemät tarkastukset. Käytännössä riskien tunnistaminen voidaan käynnistää syyseurausanalyysin avulla. (Enberg 2002:11.)

Kaavio 5: Kirkkorakennusten riskikartoittamisen malli. (Enberg 2002: 11.)

Kirkkorakennuksen irtaimeen esinekulttuuriin kohdistuvien irtaimistoturvallisuuden riskien kartoittaminen edellyttää toteutuneiden vaaratilanteiden kartoittamista, nimeämistä ja luettelointia. Tunnistettujen riskien merkitykset, toteutumisen todennäköisyys ja heijastevaikutukset on arvioitava. Irtaimistoturvallisuuden riskien poistaminen tai riskien pienentäminen edellyttävät oikeiden riskien hallintamenetelmien valintaa ja turvatoimien kirkkorakennuskohtaista suunnittelua. Toteutuneiden onnettomuuksien ja

arvoesinevarkauksien aiheuttamia taloudellisia menetyksiä voidaan pienentää kirkkorakennusten ja rakennuksiin sijoitetun irtaimiston vakuuttamisella. (Enberg 2002:11–15.)

6.1 Kirkkorakennusten tulipalot

Suomessa paloi 1900-luvulla ennen vuotta 1939 22 kirkkorakennusta. Sotavuosina 1939–1944 kirkkorakennuksia maassamme paloi 13. Vuoden 1944 jälkeen palaneita kirkkorakennuksia on 30, joista 10 on ollut tuhopolttoja. Vuoden 1944 jälkeen palaneista 30 kirkkorakennuksesta vain kolme on tapahtunut ennen vuotta 1980. Kirkkohallitus selvitti vuosina 2006–2007 kirkkorakennusten paloturvallisuusasioita. Tutkimuksessa ilmeni, että 60 % kirkkorakennuksista oli olemassa paloilmaisimet. Ilmaisimet puuttuivat kokonaan 40 % kirkkorakennuksesta. Noin puolessa kirkkorakennuksista oli sammutusjärjestelmä (sprinklerjärjestelmä), tavallisimmin kuivaputkisto, johon pelastuslaitos syöttää sammutusveden. (Kirkkojen palotorjuntaan 11.1.2008: 1.)

Palamiseen tarvitaan kolme tekijää: palava aine, happi ja lämpö. Jos jokin näistä tekijöistä puuttuu, tuli ei syty. Tuli voidaan myös tukahduttaa eliminoimalla yksi näistä kolmesta tekijästä. Museoviraston yliarkkitehdin Martti Jokisen mukaan kirkkorakennusten tulipalojen ehkäisemiseksi on tehty nykyisellään liian vähän. Rakennuksessa syttyneen tulipalon sammutuksen onnistumiseen vaikuttaa ratkaisevasti, miten nopeasti paloa aletaan sammuttaa. Rajana on pidetty kahtakymmentä minuuttia. Edullisin keino palon nopeaan havaitsemiseen on savuilmaisimien asentaminen kirkkorakennukseen. (Hassila 2007: 6; Kirkkojen palotorjuntaan 11.1.2008: 1.)

Vastuu kirkkorakennusten paloturvallisuudesta on seurakunnilla. Viranomaisista vain palopäälliköt voivat huomauttaa paloturvallisuuteen liittyvistä puutteista seurakunnille. Halutessaan seurakunnat voivat saada apua paloturvallisuusasioissa Kirkkohallituksesta, vakuutusyhtiöistä ja Museovirastosta. (Kirkkojen palotorjuntaan 11.1.2008: 2.)

6.2 Ukkosenjohdattimien vaikutukset kirkkotulipaloihin

Suomessa keskimääräinen salamatiheys on noin yksi isku neliökilometrille vuodessa. Vanhojen kirkkorakennusten ympäristöön sijoittumisesta ja koosta johtuen on tärkeää, että kirkkojen ukkossuojaus on vallitsevien standardien mukainen ja hyvässä toimintakunnossa. Ukkossuojauksella pyritään vähentämään salamaniskujen aiheuttamia tuhoja kirkkorakennuksissa. Suojauksella ei pystytä estämään salamaa iskemästä rakennukseen, mutta sen avulla voidaan ohjata salamavirta hallittua reittiä pitkin maahan. Ilman hallittua reittiä salamaniskun virta hakisi itselleen oman reitin tai useita rinnakkaisia reittejä ja sytyttäisi helposti kulkureitillään paloherkät rakenteet. (Hassila 2007: 20.)

Salamoiden aiheuttamat kirkkorakennusten tulipalot vähenivät huomattavasti 1700-luvun lopulta alkaen ukkosenjohdattimen ansiosta. Myöhemmin seurakuntien tilaamien ukkosenjohdattimien asennus- ja korjaustyöt eivät ole aina johtaneet kirkkorakennusten turvallisuustason nousuun. Kirkkorakennusten ukkostenjohdattimien asennuksiin, tarkistuksiin ja korjauksiin liittyi laaja petostapausten sarja 2000-luvun alussa. Poliisitutkintojen kohteena olivat kirkkorakennusten ukkostenjohdatusjärjestelmien tarkistamista ja kunnostamista koskenut yritystoiminta. Petosten kohteeksi joutui vuoden 2000 aikana arviolta 24 seurakuntaa, lähinnä Lounais-Suomessa ja Länsi-Uudellamaalla. Poliisille tehtiin tutkintapyyntö petosepäilystä 6.11.2000. Poliisitutkinta kohdistui katolla tehtävien töiden toteuttamiseen erikoistuneisiin liikkeisiin, Resistor Oy:hyn, Oulun Resistanceen ja Konservaattorit Oy:hyn, sekä erään henkilön toimintaan näiden yritysten kautta. (Kirkkohallituksen yleiskirjeet 20/2006, 17/2004, 7/2003, 8/2001, 27/2000).

Petostapauksille oli yhteistä, että ukkosenjohdattimien kunnostamisesta oli yritetty periä asiakkailta suurempaa veloitusta kuin koko järjestelmän rakentaminen olisi tullut maksamaan. Korjaustöissä käytetyt juotosliitokset todettiin myös poliisitutkinnan yhteydessä standardien vastaisiksi ja jopa toimimattomiksi. Ukkosenjohdattimiin tehtyjen juotosliitosten havaittiin pettävän salaman purkauksen yhteydessä ja niiden havaittiin syöpyvän lyhyessä ajassa yleensä toimimattomiksi. Poliisitutkinnassa ilmeni, että joissakin tapauksissa tehdyksi ilmoitetut kunnostustyöt olivat joko osittain tai kokonaisuudessaan jätetty tekemättä. (Kirkkohallituksen yleiskirjeet 20/2006, 17/2004, 7/2003, 8/2001, 27/2000).

Petoksen kohteeksi joutuneille seurakunnille oli lähetetty laskuja, jotka perustuivat harhaanjohtaviin työn kustannusten arviointeihin. Yhtä poliisitutkintojen kohteena ollutta yritystä, Konservaattori Oy:tä, ei löytynyt kauppa-, ennakonperintä tai arvonlisäverorekisteristä eikä sillä ollut ly-tunnusta. (Kirkkohallituksen yleiskirjeet 20/2006, 17/2004, 7/2003, 8/2001, 27/2000).

6.3 Irtaimistovalvonnan kehittäminen seurakunnissa

Suurin irtaimistoturvallisuus seurakunnissa saavutetaan, kun arvoesineistön varastoinnista vastaa pääasiallisesti tehtävään valittu henkilö esimerkiksi seurakunnan ylivahtimestari, aluevahtimestari tai seurakuntamestari. Ulkopuolisten pääsyä arvoesineistön varastotiloihin tulee rajoittaa mahdollisimman paljon. Kirkkorakennuksissa voi aiheuttaa ylimääräisiä turvallisuusongelmia, jos seurakunnan henkilöstö sallii ulkopuolisten tutustua esineistön varastotiloihin, jolloin vierailijalle tarjotaan myös tilaisuus tutustua varastotilojen turvajärjestelyihin. (Perkko 2006:7–10; Perkko 1994:4–10.)

Seurakunnan henkilöstön ei pidä keskustella kirkkorakennusten turvallisuusjärjestelyistään ulkopuolisten kanssa tai ulkopuolisten henkilöiden kuullen. Irtaimistoa ei saa säilyttää seurakunnan toimipisteissä näkyvillä, työntekijöiden huoneissa tai taukotiloissa, joissa saattaa liikkua myös ulkopuolisia henkilöitä. Arvoesineet tulee aina sijoittaa lukollisiin kaappeihin tai seurakuntien kassakaappeihin ja holveihin. Kaikki seurakuntien arvoesineet tulee olla dokumentoitu sanallisesti ja valokuvin. Ne on myös löydettävä irtaimistokirjanpitoluettelosta. Seurakuntien toimitilat on valokuvattava yksityiskohtaisesti ja rakennuksen arvokkaimmista esineistä on tehtävä evakuointiohjeet pelastuslaitokselle. (Perkko 1994:3–17.)

Seurakuntien vahtimestarien ja seurakuntamestareiden on hyvä tarkastaa päivittäin, että rakennuksen arvoesineet ovat paikoillaan. Myös seurakuntien uusien esineiden inventointi on oltava säännöllistä. Puuttuvista esineistä on ilmoitettava välittömästi seurakunnan ylivahtimestarille, kiinteistöpäällikölle, talouspäällikölle tai kirkkoherralle. Kun esineen katoamisesta tehdään riittävän ajoissa rikosilmoitus, sen takaisin saamisen mahdollisuus on suurempi. Ulospäin näkyvä valvonta (henkilökunta, valvontakamerat ja

rikosilmoitinjärjestelmästä kertovat ilmoitukset) ovat tehokkain tapa parantaa irtaimistoturvallisuutta kirkkorakennuksissa. (Perkko 1994:3–17.)

6.4 Esinelainat ja esinesiiirtojen kirjaaminen

Esinelainojen edellytyksenä on, että seurakunnan irtaimistokirjanpito on ajantasainen ja että toimipisteissä on tehty kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön inventointi. Seurakuntien tulisi lainata kulttuurihistoriallisesti arvokkaita esineitään vain silloin, kun esinelainan ei arvella vahingoittavan lainattavaa esineistöä. Jos seurakuntien irtaimistoa lainataan näyttelyihin, on varmistettava, että lainaajataho on luotettava, esimerkiksi museo. (Mattila & Kaukonen & Salmela 2006:186–187.)

Esineistön siirtoasiakirjaan merkitään seuraavat asiat:

1. missä esinettä jatkossa säilytetään
2. kuka siirtoon on antanut seurakunnan puolesta luvan
3. kuinka kauan esine on poissa ensisijaisesta säilytyspaikastaan

Esineen säilytystilaan jätetään seuraavat tiedot kirjattuina:

1. missä esine väliaikaisesti on
2. kuka esineen on siirtänyt
3. milloin siirto on tehty

Seurakuntien kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön siirtojen ja kuljetusten yhteydessä on aina konsultoitava konservaattoria jo siirron suunnitteluvaiheessa. Seurakuntien on pyydettävä konservaattorilta ohjeet kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistönsä siirtoihin ennen niiden toteuttamista. (Mattila & Kaukonen & Salmela 2006:85; Perkko 1994:26–27.)

Esineistön lainaamisen ja palauttamisen yhteydessä pidetään tarkkaa kirjanpitoa. Esineiden kunto on tarkistettava ennen niiden luovuttamista ja uudelleen esineiden palauttamisen yhteydessä. Jos esine on lainauksen aikana vaurioitunut, on esineen lainaaja velvoitettava kustantamaan esineen vaurioiden konservointi. Esinelainan tai lainakuljetuksen yhteydessä vaurioituneen esineen konservointivelvoite on aina kirjattava

laadittuun laina-asiakirjaan. Esineen lainaaja on myös velvoitettava käyttämään arvoesineen kuljettamisen ja näytteillä pidon suunnittelussa sekä tarvittaessa myös kuljettamisen toteuttamisessa asiantuntija-apua. (Perkko 1994:31–35.)

Jokaisella arvoesineellä tulisi olla oma paikkansa kirkkorakennuksessa. Jos esine siirretään ensisijaisesta varastopaikastaan toisaalle, siitä on tehtävä merkintä seurakunnan irtaimistokirjanpitoon. (Perkko 1994:26–27.)

Irtaimistohallinnoinnin perusedellytykset ovat:

1. Riittävä arvoesineistön luettelointi
2. Kunnollinen järjestys varastotiloissa
3. Riittävä kulunvalvonta
4. Riittävä valvonta kirkkorakennuksessa
5. Riittävä valvonta lainaustoiminnassa

(Perkko 1994:31–35.)

6.5 Irtaimiston pelastussuunnittelu

Pelastus- ja valmiussuunnitteluprosessi on Hunterin (1997) esittämän mallin mukaisesti neljästasoinen prosessi. Prosessin ensimmäisessä vaiheessa määritellään organisaatioon kohdistuvat luonnolliset onnettomuustilannemallit ja suorat uhkat. Suunnitteluprosessin ensimmäisellä tasolla määritellään myös näiden uhkien välittömät ja välilliset vaikutukset eri toimintaolosuhteissa. Toisella tasolla suunnittelutyö kohdistuu onnettomuus ja uhkatilanteiden ehkäisemisen strategian muodostamiseen. Strategisen suunnittelun päämääränä on onnettomuuksien ja katastrofien ehkäiseminen, vahinkojen minimointi katastrofien aikana sekä lisävaurioiden ehkäiseminen ja minimointi onnettomuustilanteiden jälkeen. Kolmannessa prosessin vaiheessa suunnittelutyön tulokset kirjoitetaan kirjallisten ohjeiden, esimerkiksi pelastus- ja valmiussuunnitelmien, muotoon organisaation henkilökunnalle. Neljäs taso on laadittujen suunnitelmien ja ohjeiden säännöllisesti toistuva kouluttaminen henkilöstölle. Neljännellä tasolla pyritään myös arvioimaan laadittujen toimintasuunnitelmien tehoa ja toimivuutta onnettomuustilanteiden ehkäisemisessä ja torjunnassa sekä ylläpitämään ja päivittämään

suunnitelmia vastaamaan turvallisuusympäristön ajankohtaisiin haasteisiin. (Hunter 1997: 246.)

Kirkkorakennusten paloturvallisuudessa ja yleisissä turvallisuusasioissa on paljon kehitettävää, vaikka turvallisuustekninen taso onkin seurakuntien kiinteistöissä parantunut viime vuosina. Laki ei velvoita seurakuntia hankkimaan automaattisia paloilmoin- tai sammutuslaitteistoja kirkkorakennuksiinsa. Näiden laitteistojen olemassaolo kirkkorakennuksessa riippuu täysin seurakuntien tai seurakuntayhtymien itsenäisistä hankintapäätöksistä. (Hassila 2007: 7; Kirkkojen palotorjuntaan 11.1.2008: verkkodokumentti.)

Vastuu kirkkorakennuksen paloturvallisuudesta kuuluu rakennuksen omistavalle seurakunnalle. Voimassa oleva pelastuslaki tuli voimaan 1.1.2004. Laki määrittää rakennuksen omistajan velvollisuuksista onnettomuuksien ehkäisemisessä muun muassa seuraavaa: ”Rakennuksen omistaja on velvollinen ehkäisemään vaaratilanteiden syntymistä sekä varautumaan henkilöiden, omaisuuden ja ympäristön suojaamiseen vaaratilanteissa sekä sellaisiin pelastustoimenpiteisiin, joihin omatoimisesti kykenee (Pelastuslaki 8§)”. Kirkkorakennusten esineistöön onnettomuustilanteissa kohdistuvat turvallisuusriskit on ensin kartoittava ja onnettomuustilanteissa toimimista on suunniteltava etukäteen. Kirkkorakennusten pelastussuunnitelmissa on paljon kehitettävää irtaimen kulttuuriperinnön pelastustyön osalta. (Hassila 2007: 7.)

Kirkkorakennusten pelastussuunnitelmien pitää sisältää kiinteistöihin sijoitettujen arvoesineiden pelastussuunnittelun. Irtaimen kulttuuriperinnön pelastustyön organisoinnin on sisällyttävä seurakunnassa tai seurakuntayhtymässä laadittuun turvallisuusstrategiaan, koska vaaratilanteissa ei voida enää luoda turvallisuusorganisaatiota. Suunnitelmat arvokkaan irtaimiston pelastamiseksi ja evakuoimiseksi on oltava olemassa ennen kriisitilanteiden toteutumista. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:18.)

Irtaimen kulttuuriperinnön pelastussuunnittelun keskeiset osakokonaisuudet kirkkorakennuksissa ovat:

1. Kiinteistön teknisistä syistä aiheutuvat kokoelmien pelastustoimet ja evakuoinnit (esimerkiksi vesivahingot)
2. Kirkkorakennukseen kohdistuvat tuhotyöt ja rikollisuus

3. Rakennuskokonaisuuteen kohdistuvat tulipalot ja tuhopoltot
4. Luonnonkatastrofien kiinteistöihin aiheuttamat vauriot
5. Yhteiskunnan häiriötiloihin varautuminen (esimerkiksi suuronnettomuudet, sähkökatkot ja terrori-iskut)
6. Yhteiskunnan poikkeusoloihin varautuminen (esimerkiksi sotatilat ja laajat yhteiskunnan sisäiset levottomuudet). (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:18.)

Pelastussuunnittelun keskeiset osakokonaisuudet

Kulttuuriperintökohteen onnettomuuden jälkeistä jälleenrakentamista helpottaa, jos rakennus on hyvin dokumentoitu irtaimistoinen. Rakennuksesta ja sen tilakokonaisuuksista on oltava olemassa mittapiirustukset ja valokuvat. Kirkkorakennuksen pohjapiirroksen on merkittävä kokoelmien evakuointireitit onnettomuuspaikalta priorisoidussa järjestyksessä. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:18.)

Kokoelmien priorisoinnissa ja evakuoinnissa on huomioitava yksittäisten esineiden arvon lisäksi myös esineen uhanalaisuus onnettomuustilanteessa. Myös mahdollisuudet esineen suojaamiseen onnettomuuspaikalla myöhempää evakuointia on arvioitava erikseen. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:18.)

Kiinteät kirkkorakennusten sisustukseen liittyvät kalusteet ja taideteokset kuten lasimaalaukset, saarnatuoli ja alttaripöydät voi olla vaikea suojata onnettomuustilanteissa. Piirustukset kirkkorakennuksen rakenteista ja yksityiskohdista on oltava olemassa. Nämä tiedot helpottavat sekä pelastustoimintaa onnettomuuspaikalla että mahdollistavat rakennuksen jälleenrakennuksen. Rakennuksen historian eri kerrostumat on dokumentoitava ja kohteen kulttuurihistoriallinen kerroksellisuus säilytetään muuttumattomana kirkkorakennuksessa. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:18.)

Tilaan sijoitetusta irtaimistosta on oltava olemassa dokumentointitiedot ja tunnistevalokuvat. Irtaimiston säilytyspaikat ja -menetelmät on dokumentoitava kirkkorakennuksen pohjapiirustuksiin. Irtaimiston evakuoinnin menetelmät, järjestys ja kokoelmien priorisointijärjestys on sisällyttävä pelastussuunnitelman ohjeisiin. Nämä tiedot helpottavat pelastustoimintaa kirkkorakennuksessa. (Hunter 1997: 248; Hassila 2007: 11.)

Kirkkorakennusten arvoesineistön säilytys-, sijoittelu- ja ripustusmenetelmien on oltava irtaimiston pelastustoimien ja evakuoinnin kannalta yksinkertaisia ja turvallisia, mutta myös esinevarkauksia ehkäiseviä. Ohjeet arvoesineiden irrottamiseen ripustuksestaan ja evakuoinnin aikaiseen siirtämiseen on sisällyttävä pelastussuunnitelman kohdekorttiin. Laadituissa ohjeissa on huomioitava esineiden valmistusmateriaaleihin, -menetelmiin ja rakenteisiin liittyvät muuttujat. (Hassila 2007: 11.)

Seinätekstiilien ripustukseen ommellut leveät tarranauharipustukset nopeuttavat tekstiilien pelastamista kirkkotilasta. Liturgisten vaatteiden esimerkiksi messukasukoiden ja stoliin suojaksi ommellut puuvillakankaiset suojapussit suojaavat liturgisia vaatteita nokeentumiselta ja likaantumiselta evakuoinnin yhteydessä. Antependiumien, kirjaliinojen ja kalkkiliinojen suojaaminen vetolaatikostoissaan valkaisemattomalla puhtaalla puuvillakankaalla tai vanhalla lakanakankaalla suojaa myös näitä tekstiilejä noen aiheuttamilta vaurioilta ja likaantumiselta tekstiilien pelastustoimien yhteydessä.

6.5.1 Vaaratilanteiden kartoittaminen ja ehkäiseminen kirkkorakennuksissa

Kirkkorakennusten pelastussuunnitelmien laatimisessa on huomioitava rakennukseen ja rakennusympäristöön kohdistuvien riskien ennakointi ja mallintaminen. Riskitilanteiden heijastevaikutukset on arvioitava sekä kiinteistöjen että niihin sijoitetun irtaimen kulttuuriperinnön osalta. Tarvittavat toimintamallit voidaan suunnitella kirkkorakennuksille mallinnettujen kriisitilanteiden pohjalta. Suunnitellut toimintamallit

ja harjoitellut toiminnot edistävät toteutuneiden kriisitilanteiden haltuun ottamista. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:20-23; Hassila 2007: 10-13.)

Tarvittavat toimenpiteet onnettomuuksien ehkäisemiseksi kirkkorakennuksissa on tehtävä. Pelastustiet sekä irtaimiston suojaamisen ja evakuoinnin mahdollisuudet on kartoitettava kirkkorakennus- ja esinekohtaisesti. Kiinteistöön ja sen arvoesineistöön kohdistuvien vaaratilanteiden kartoittamisen pohjalta on tehtävä tarvittavat toimenpiteet kirkkorakennusten ympäristössä. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston sijoittelun ja säilyttämisen kirkkorakennuksessa tulee edesauttaa kiinteistön ja sen irtaimiston pelastustoimien esteetöntä etenemistä. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:20-23; Hassila 2007: 12-13.)

Kirkkorakennusten alkusammutustyö ja esineistön pelastustehtävät on suunniteltava tukemaan pelastusviranomaisten toimintaa. Kirkkorakennus- ja seurakuntakohtaiset turvallisuusasioista vastaavat työntekijät on valittava ja koulutettava tehtäviinsä. Henkilöstön kouluttaminen turvallisuus ja pelastustyöasioissa on osa vaaratilanteiden ennaltaehkäisemistä. Alkusammutustöistä vastaavien henkilöiden ohjeistamisen on tapahduttava kiinteistökohtaisesti. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:26-29; Hassila 2007: 14-15.)

Toimintaohjeiden laatiminen onnettomuustilanteisiin

Kirkkorakennuksiin kohdistuvien ennakoitujen vaara-, onnettomuus- ja vahinkotilanteiden varalle on laadittava toimintaohjeet. Alkupelastustoiminnan onnistumisen mahdollisuutta voidaan parantaa kirkkorakennuksissa tehdyillä säännöllisillä alkupelastustoiminnan harjoituksilla. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:20-21, 27.)

Luontevin henkilöstöryhmä alkusammutustehtäviin, irtaimistoturvallisuuden valvontaan ja onnettomuusalueen eristämiseen ovat seurakuntien kirkonpalveluskunta ja muut kiinteistöpuolen työntekijät. Rakennuksesta nopeasti evakuoidun esineistön pakkaaminen, kuljettaminen ja tilapäisvarastointi soveltuisivat koulutustaustansa ja toimenkuvansa perusteella parhaiten kirkonpalveluskunnalle.

Ensiapuun ja henkiseen huoltoon liittyvät alkupelastustyön tehtävät sopisivat luontevimmin seurakuntien hengellisen työn tekijöille papeille, diakoneille, diakonissoille (myös sairaanhoitajan koulutus) sekä nuorisotyön tekijöille.

Tiedot pelastusreiteistä ja vesivarastosta

Kirkkorakennusten pelastussuunnitelmiin on sisällyttävä tiedot rakennukseen sisäänpääsystä, pelastusreiteistä, irtaimiston evakuointireiteistä ja rakennusten vesivarastojen sijainnista. Pelastusohjeissa on kiinnitettävä erityistä huomiota kirkkorakennuksen paloherkimpiin ja riskialteimpiin osiin. (Hassila 2007: 7, 15.)

Tehtävien jako onnettomuustilanteissa

Tehtävien jakomallit seurakuntien henkilöstön välillä tulee olla selkeästi määriteltynä onnettomuustilanteissa. Kirkkorakennuksen tyhjentäminen ja ensiavun antaminen avun tarpeessa oleville on ensimmäinen pelastustoimi. Samoin yhteydenoton pelastuslaitokseen on tapahduttava välittömästi onnettomuuden jälkeen. (Hassila 2007: 7.)

Alkusammutustyö

Alkusammutustyön aloittaminen kohteessa on tapahduttava viipymättä palon syttymisen jälkeen. Alkusammuttamista on pyrittävä jatkamaan tai edistämään pelastuslaitoksen saapumiseen asti. Kellotapuleiden tulipalojen välitön haltuun ottaminen on ensiarvoisen tärkeää. Vesipostien sijoittaminen kirkkorakennusten ja kellotapuleiden läheisyyteen on tärkeää vaahtosammuttimien ja sammutuspeitteiden olemassaolon lisäksi. (Hassila 2007: 14-15.)

Automaattisten sammutuslaitteistojen suunnittelussa ja asentamisessa noudatetaan sisäasiainministeriön asetusta n:o SM-1999-967/Tu-33. Asennustyön voi suorittaa vain hyväksytty asennusliike ja laitteistoon käytetään vain hyväksyttyjä komponentteja ja hyväksyttyä putkiston mitoitusmenetelmää. Merkittävintä on, että laitteistoa huolletaan

annettujen ohjeiden mukaan. Automaattisista sammutusjärjestelmistä, vesijohtoverkostoon liitetyt vesisumulla syttyynyttä tulipaloa sammuttavat sprinklerjärjestelmät (water mist sprinkler), antavat tehokkaimman suojan tulipaloja vastaan. Vesisumulaitteistot muistuttavat normaalia märkää sprinklerlaitteistoa, mutta niiden putkistossa käytettävät paineet edellyttävät vaativampia teknisiä ratkaisuja laitteistolta. (Hassila 2007: 30-33.)

Irtaimistoturvallisuuden varmistaminen

Irtaimistoturvallisuus on yritettävä varmistaa kirkkorakennuksissa onnettomuuden tapahduttua. Irtaimistoturvallisuutta on valvottava myös pelastustöiden aikana ja niiden jälkeen. Irtaimistoon kohdistuvat varkaudet ja ilkivalta on yritettävä estää kriisitilanteissakin. Kirkkorakennuksista evakuoitun irtaimiston turvallinen pakkaaminen ja varastointi tulee organisoida ja toteuttaa seurakunnan toimesta viivyttelämättä konservaattoreiden antamien ohjeiden mukaisesti esimerkiksi onnettomuuspaikan tuntumassa olevassa tarkoitukseen soveltuvassa ja riittävän turvallisessa kiinteistössä. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:21; Hassila 2007: 15.)

Pelastus- ja suojelutoiminnan johtaminen

Seurakunnan tai seurakuntayhtymän suojelupäällikkö johtaa ja koordinoi alkupelastustyötä ja hän toimii yhteistyössä pelastusviranomaisiin ja museoalan henkilöstöön kulttuurihistoriallisesti arvokkaissa kohteissa. Suojelupäällikkö myös vastaa onnettomuudesta tiedottamisessa. Irtaimiston evakuoinnin ja varastoinnin johtaminen sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön evakuoinnin ja valmiusvarastoinnin ohjeistaminen ja organisointi edellyttävät kuitenkin konservaattorin koulutusta ja asiantuntemusta. Konservaattorit ovat asiantuntija-asemassa evakuoitun esineistön säilyttämistä ja käsittelyä koskevissa asioissa. Ammattikunnalla on pelastus- ja evakuointitöiden kannalta tärkeää arvoesineistön valmistusmenetelmiin ja -materiaaleihin liittyvää erityisosaamista. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:21; Hassila 2007: 14.)

6.5.2 Kiinteistökohtaiset pelastustoimen materiaalihankinnat

Alkupelastustoimen mahdollistamiseksi on kuhunkin kiinteistöön hankittava niihin sopivat alkusammutus-, pelastus- ja raivausvälineet. Materiaalihankinnoissa on huomioitava kiinteistöön kohdistuvien vaaratilanteiden kartoittamisessa esille nousseet tarpeet sekä eri esineiden yksilölliset suojaustarpeet onnettomuustilanteissa. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:21-23; Hassila 2007: 11.)

Materiaalihankintoja on tehtävä ensiavun antamisen, alkusammutustyön ja irtaimiston asiallisen pakkaamisen ja varastoinnin varmistamiseksi. Myös henkilösuojaimet niin ensiavun antamisessa kuin alkusammutustyössäkin on sisällyttävä materiaalihankintoihin. esimerkiksi vaahtosammuttimiin, palosuojahuppuihin ja peitteisiin. Arvokkaiden kiinteiden sisustuksen osien ensiapuluonteiseen suojaamiseen palavassa kiinteistössä on suunniteltava ja hankittava irtaimistokohtaisia palosuojapeitteitä ja -pusseja esimerkiksi alttaripöytien ja pienikokoisten urkujen suojaksi. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8:21-23; Hassila 2007: 11.)

Arimmat kiinteästi kirkkosalissa olevat kalusteet on suojattava onnettomuuden tapahduttua palosuojapeittein myöhempää evakuointia varten. Irtaimiston ensiapuluonteiseen kuljettamiseen, pakkaamiseen ja suojaamiseen tulisi hankittava riittävä pakkausmateriaalien reservi esimerkiksi puuvillakanttinauhaa, vanhoja pellava tai puuvillalakanoita, aaltopahvia ja kuplamuovia. Vaurioituneen esineistön pakkaamiseen on käytettävä esineistön kannalta turvallisia pakkausmateriaaleja, jotka ovat hengittäviä ja jotka eivät aiheuta kosteuden ja lämmön kondensoitumista esineiden pakkausten sisälle. (Hassila 2007: 11.)

Henkilöstö- ja kuljetusreservit irtaimistoevakuoinnissa

Irtaimiston evakuointiin nimettyjen henkilöiden on oltava riittävän perehtyneitä kirkkorakennuksen irtaimiston pelastussuunnitelmaan. Esineistön ensiapuluonteista pakkaamista, kuljettamista ja varastointia varten on oltava yhden tai useamman konservaattorin lisäksi riittävästi irtaimiston pakkaamiseen koulutusta saaneita kirkonpalveluskunnan jäseniä. Kriisitilanteissa voi olla tarpeellista, että

kirkonpalveluskuntaa kutsutaan onnettomuuspaikalle myös muista saman rovastikunnan tai hiippakunnan alueella olevista seurakunnista. Irtaimiston kuljettamiseen käytettävien kulkuneuvojen on oltava esineistön kannalta turvallisia ja riittävän tilavia. (Opetusministeriön julkaisuja 2007:8: 23; Hassila 2007: 11.)

Irtaimiston väli- ja valmiusvarastointi

Irtaimiston väli- ja valmiusvarastointitilan on oltava ilmastollisilta olosuhteiltaan vakaa ja tarkoitukseen sopiva. Ilmanvaihdon on oltava hyvä varastotilassa ja ylimääräinen ilmakeuhkeus pitäisi olla poistettavissa säilytystilasta irtaimiston home- ja korroosioaurioiden estämiseksi. Tilasta pitäisi pysytä poistamaan ylimääräistä kosteutta esimerkiksi koneellisesti tai muuten. Valmiusvarastointitilan on oltava riittävän tilava ja sen ilman suhteellisen kosteuden tulee olla noin $50 \pm 5 \text{ \% RH}$ ja lämpötilan $+18 \text{ }^{\circ}\text{C} \pm 2 \text{ }^{\circ}\text{C}$. (Hassila 2007: 11.)

Evakuoidun irtaimiston pakkaaminen ja varastointi

Pelastussuunnitelman tulee sisältää ohjeet irtaimiston käsittelyyn, siirtämiseen, pakkaamiseen, kuljettamiseen ja varastointiin. Esineistön pakkaamiseen, kuljettamiseen ja varastointiin tulisi olla varattuna seurakunnan tai seurakuntayhtymän taholta riittävät resurssit. Valmiusvarastoksi on varattava tilava, siisti ja turvallinen varasto, johon evakuoidut esineet voidaan varastoida tarvittavaksi ajaksi. Seurakuntien pitäisi suunnitella kokoelmiensa varastointi kaikkien onnettomuustilanteiden varalle. Yhteiskunnan poikkeusolojen aikainen irtaimen kulttuuriperinnön evakuointi ja valmiusvarastointi on toteutettava koko Suomen evankelis-luterilaisen kirkon osalta Kirkkohallituksen ja hiippakuntien organisoimana. (Hassila 2007: 11.)

Seurakuntien hallussa oleva kirkollinen kulttuuriperintö edustaa yhtenäistä ryhmää. Suomen kansallinen lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset suojelevat kirkollista kulttuuriperintöämme. Nykyinen lainsäädäntö asettaa seurakunnille monitasoisia velvoitteita, joiden moninaiset merkityssisällöt eivät aina ole täysin avautuneet seurakuntien käytännön toiminnan arjessa. Lainsäädännön velvoitteiden sisältö pitäisi

tulevaisuudessa näkyä aikaisempaa enemmän seurakuntien kulttuuriperinnön hallinnoinnissa.

Käytännössä lainhengen mukainen kulttuuriperintötoiminta tulisi seurakunnissa toteutua ainakin seuraavissa asioissa:

1. esineistön arkisessa käytössä ja hoidossa,
2. säilyttämisessä ja varastoinnissa,
3. kirkkorakennusten yleisessä irtaimistoturvallisuudessa,
4. irtaimiston pelastussuunnittelussa sekä
5. kirkkorakennusten huolto ja peruskorjaustöiden yhteydessä tehtävissä arvoesine suojauksissa, -kuljetuksissa, irtaimistopoistoissa sekä arvoesineistön huolloissa ja varastoinnissa.

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA TUTKIMUSMETODIT

Tutkimus oli luonteeltaan ajantasaista tietoa kokoava ja toimenpidesuosituksia kehittävä kirkollisen irtaimen kulttuuriperinnön säilyvyyden parantamiseksi seurakunnissa. Opinnäytetyön tutkimuksellinen painopiste oli irtaimistovaurioiden ennalta ehkäisemisen menetelmien kehittämisessä. Tutkimustyö toteutettiin tapaustutkimuksena.

Opinnäytteen tutkimuskysymykset ovat:

1. Mikä on Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden tila seurakuntien ja seurakuntayhtymien kirkkorakennuksissa?
2. Mitkä kirkkorakennusten ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden asiakokonaisuudet luovat keskeisimmän uhan kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston säilymiselle seurakunnissa?
3. Millaisin irtaimistoturvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin menetelmin kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön säilyvyyttä voidaan parantaa seurakunnissa?
4. Millaisella kirkko-organisaation operatiivisella suunnittelulla ja kokoelmahallinnan tehostamisella seurakuntien kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön säilymistä voitaisiin parantaa?

Tutkimusaineisto koottiin opinnäytetyöhön kyselytutkimuksen ja kirkkotilakartoitusten avulla. Tutkimusaineiston pohjalta etsittiin selitystä kirkkorakennusten kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston tuhoutumista edistäville tekijöille ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden tekijöitä tarkastelemalla. Tarkoituksena on löytää irtaimen kulttuuriperinnön tuhoutumista edistäviä syyseurausketjuja.

Kirkkorakennuksissa tehtyjen kartoitusten havainnointi toteutettiin kaikissa rakennuksissa yhdenmukaisella menetelmällä ja vastaavassa laajuudessa. Kartoitukset toteutti tekstiilikonservaattori AMK tutkinon suorittanut opinnäytetyön tekijä ja hän oli kirkkotilassa toimivan seurakunnan ulkopuolelta tuleva tutkija. Kirkkotilat, niiden irtaimiston sijoitus- ja säilytysmenetelmät dokumentointiin ja valokuvattiin kaikissa kirkkorakennuksissa systemaattisesti samassa laajuudessa ja yhdenmukaisin periaattein.

Sekä kirkkorakennuksissa että kirkkorakennukseen liittyvissä kellotapuleissa havainnoitiin irtaimiston sijoitteluun ja säilyttämiseen liittyviä ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden näkökulmia, jotka vaikuttavat kokoelmien evakuoitavuuteen.

Kaikkien tutkimusaineistojen tiedot tarkistettiin ennen tulosten analysointia. Sekä kyselyaineistoista että kirkkotilakartoituksista tarkistettiin kaksi asiaa: 1. sisältyykö tuloksiin selviä virheellisyyksiä ja 2. puuttuuko aineistosta tietoja. Kun tutkimusaineisto oli tarkastettu, tutkimusaineisto järjestettiin analysointia varten. (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 1998:130, 136, 209–212, 219–221.)

Tutkimuksessa kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden teoreettinen kehys muodostettiin museoiden ennaltaehkäisevää konservointia ja museografiaa koskevan lähdekirjallisuuden pohjalta. Kirkkorakennusten kartoittamisessa käytetty ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden malli muodostettiin museokokoelmien ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden sekä kuntien riskien hallinnan tarpeisiin tuotetun kirjallisuuden pohjalta.

Tutkimusaineiston analysoinnin teoreettinen kehys muodostettiin lähdeaineistotutkimuksen menetelmin. Aineistoa analysoitiin tutkimuskysymysten näkökulmasta laadullisesti ja määrällisesti. Aineistoa käsiteltiin osittain tilastollisesti. Sitä analysoitiin myös sisällön ymmärtämiseen ja selittämiseen pyrkivällä lähestymistavalla. Kaaviossa 6 on esitetty opinnäytettä varten kerätyn tutkimusaineiston analysoinnissa käytettyjä menetelmiä. (Hirsijärvi & Remes & Sajavaara 1998:130, 136, 209–212, 219–221; Tuomi 2007: 100.)

Kaavio 6: Tutkimusaineiston analysointikehys. (Tuomi 2007: 100.)

Tutkimusaineistosta yritettiin tunnistaa irtaimistoa vaurioittavia syyseurausketjuja ja arvioida niiden merkittävyyttä esineistön vaurioitumisprosessissa. Tutkimustiedon pohjalta pyrittiin tekemään johtopäätöksiä ja tulkintoja kirkkorakennuksissa irtaimistoa vaurioittavista tekijöistä sekä mahdollisuuksista pysäyttää tai merkittävästi hidastaa irtaimistoa tuhoavien tekijöiden vaikutuksia.

7.1 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyön tavoitteena oli kerätä ajantasaista tietoa sekä luoda toimentasuosituksia ja -suunnitelmia irtaimen kulttuuriperinnön säilyvyyden parantamiseksi seurakunnissa. Tavoitteena oli etsiä keinoja seurakuntien tukemiseen kulttuuriomaisuutensa haastavassa hoidossa ja hallinnoinnissa sekä löytää ratkaisuja, miten seurakuntien irtain kulttuuriperintö ja esineistön kulttuurihistorialliset arvot saadaan tulevaisuudessa säilymään paremmin tilanteessa, jossa irtaimen kulttuuriperinnön huoltoon ja säilyttämiseen käytettävissä olevat resurssit niukkenevat.

Selvitystyön pohjalta pyrittiin kartoittamaan seurakuntien henkilöstön koulutukselliset tarpeet sekä luomaan suosituksia nykyisten toimintatapojen ja koulutusrakenteiden kehittämiseen kokonaiskirkon tasolla.

Seurakunnista kyselytutkimuksen ja säilytystilakartoitusten pohjalta koottua tietoa käsiteltiin luottamuksellisesti ja tiedot koostettiin opinnäytteessä yleisluontoiseen ja suuntaa-antavaan muotoon. Opinnäytetyön kirjoittaja sitoutui täyteen vaitiolovelvollisuuteen työnsä kautta tutkimusseurakunnista saatuihin kirkkorakennusten irtainta kulttuuriperintö ja esineistön turvallisuutta koskeviin tietoihin. Kirkkohallitukselle annettiin myös oikeus halutessaan julistaa opinnäytetyön jotkin osakokonaisuudet salaisiksi. Täysin salaiseksi opinnäytetyötä ei kuitenkaan ollut mahdollista julistaa.

Opinnäytetutkimus toteutettiin yhteistyössä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkohallituksen kanssa. Työtä koordinoi ja ohjasi Kirkkohallituksessa museoalan tutkija Nina Lempa. EVTEK Muotoiluinstituutissa opinnäytetyötä ohjasivat tekstiilikonservoinnin lehtori Anna Häkäri ja konservointiosaston johtaja Tuula Auer.

7.1.1 Kyselytutkimus

Kyselytutkimuksella oli tarkoitus kartoittaa 80 satunnaisotannalla valitun erikokoisen kohdeseurakunnan ja -seurakuntayhtymän kirkkorakennusten ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden tilannetta.

Kyselytutkimukseen valitut seurakunnat ja seurakuntayhtymät löytyvät taulukosta, joka löytyy opinnäytetyön liitteestä 1. Kyselyn otoksen pohjan muodostivat vuosien 2000–2006 välisenä aikana seurakuntaliitoksen kokeneet seurakunnat ja seurakuntayhtymät. Otokseen lisättiin noin puolet seurakuntia, jotka eivät vielä olleet kokeneet seurakuntaliitosprosessia meneillään olevassa rakenneuudistuksessa. Tutkimukseen valitun otoksen heterogeenisyydellä pyrittiin varmistamaan kyselyaineiston yleispätevyys ja riittävyys.

Kyselytutkimuksen keskeisiä tutkimuksellisia painopisteitä olivat:

1. Arvoesineistö säilyttäminen, huolto ja varastointi,
2. Kirkkorakennusten arvokkaan irtaimiston suojaaminen huoltotöiden ja peruskorjaushankkeiden yhteydessä,

3. Irtaimistoturvallisuus kirkkorakennuksissa sekä
4. Kirkkorakennusten turvallisuuskysymykset.

Otosseurakuntiin postitettujen kyselylomakkeiden mukana lähetettiin Kirkkohallituksen museoalan tutkijan Nina Lempan saatekirje (ks. liite 2) ja opinnäytteen tekijän laatimat ohjeet lomakkeiden täyttämiseen (ks. liite 3). Seurakuntiin lähetetty kysely oli kaksiosainen. Lomakkeen 1 (ks. liite 4) avulla pyrittiin kartoittamaan seurakuntien hallinnon virkamiesten koulutuksellisia tarpeita kirkollisen kulttuuriomaisuuden hallinnoinnissa, ylläpidossa ja suojelussa. Kyselylomake 2 (ks. liite 5) täytettiin jokaisesta seurakunnan kirkkorakennuksesta. Kyselylomake 2 vastausten pohjalta pyrittiin saamaan yleiskuva kirkkorakennusten irtaimistoturvallisuuden riskeistä sekä kartoittamaan ennaltaehkäisevän konservoinnin toteutumista Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkorakennuksissa. Tietoa yritettiin saada mahdollisimman kattavasti jokaisesta kyselyyn osallistuneesta seurakunnasta ja niiden kirkkorakennuksesta; niin uusita kuin vanhoistakin. Myös autioituneista tai käytöstä poistetuista seurakunnan omistamista kirkkorakennuksista pyydettiin täyttämään erillinen kyselylomake 2. Vastauksena saadut kyselylomakkeet oli tarkoitus arkistoida Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkohallituksen arkistoon.

Toivomuksena oli, että seurakuntien ja seurakuntayhtymien kiinteistöistä vastaavat viranhaltijat (esim. kiinteistöpäällikkö tai talouspäällikkö) täyttää kyselylomakkeet yhteistyössä kirkkorakennuksissa arvoirtaimistoa hoitavien kirkonpalvelustyön tai työskentelyä johtavan kirkonpalvelustyön edustajan kanssa.

Seurakunta saattoi myös koota keskuudestaan erillisen työryhmän, joka pyrki etsimään vastauksia kirkkorakennuskohtaisesti kyselylomakkeiden kysymyksiin. Tärkeää oli, että kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön ennaltaehkäisevän konservoinnin tilasta saatu tieto olisi ollut kiinteistökohtaista ja mahdollisimman kattavaa.

7.1.2 Kirkkorakennuksissa tehdyt kartoitukset

Kirkkorakennusten kartoitukset tehtiin tutkimukseen satunnaisotannalla valitussa rakennuksissa syksyn 2007 aikana. Kartoituksiin valitut rakennukset sijoituivat kaikkien yhdeksän Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hiippakunnan alueelle.

Kirkkorakennusten kartoituksissa esineistön säilytystilat ja -menetelmät dokumentoitiin digitaalikameralla valokuvaamalla ja muistiinpanoja tehden. Rakennusten arvoirtaimiston sijoittelu- ja ripustusmenetelmät valokuvattiin ja dokumentoitiin kirkkorakennuksissa. Irtaimiston säilytys- ja varastointitilat valokuvattiin ja dokumentoitiin sekä kirkkorakennuksissa että niihin liittyvissä kellotapuleissa. Jokaisesta kirkkotilakartoituksesta täytettiin erillinen kirkkorakennuksen kartoituslomake (ks. liite 6), jonka avulla rakennuksista koottu tieto pyrittiin saamaan vertailukelpoiseen muotoon. Kartoituslomakkeiden pohjalta kirjoitettiin erillinen kirkkorakennuskohtainen yhteenveto rakennuksen kartoituksissa tehdyistä huomioista.

Kartoituskohteiksi valittiin seuraavat 12 kirkkorakennusta:

1. Espoon hiippakunta: Espoon tuomiokirkko, Siuntion kirkko
2. Lapuan hiippakunta: Jyväskylän kaupunkikirkko
3. Turun arkkihiippakunta: Turun tuomiokirkko, Mynämäen kirkko
4. Tampereen hiippakunta: Vanajan kirkko (Hämeenlinna)
5. Helsingin hiippakunta: Alppilan kirkko, Sipoon vanha kirkko
6. Mikkelin hiippakunta: Mikkelin maalaisseurakunnan kirkko
7. Kuopion hiippakunta: Joensuun kirkko
8. Oulun hiippakunta: Ylivieskan kirkko
9. Porvoon hiippakunta: Olaris kyrkan (Espoon Olarin kirkon yhteydessä oleva ruotsinkielisen seurakunnan kirkkorakennus)

Kirkkorakennuksissa tehtyjen kartoitusten kautta saatujen tietojen avulla pyrittiin arvioimaan käytännössä irtaimen kulttuuriperinnön hallinnointiin ja säilyttämiseen liittyviä ongelmia seurakunnissa. Kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön säilymiseen liittyvien riskien kartoittamisessa on sovellettu Canadian Museum of Naturen, CMN, kehittämää kokoelmien riskien mallinnuksen menetelmää, jonka painopisteenä on

kokoelmien säilyttämisen näkökulma (Weller 2002: 102-103). Kartoitusten avulla pyrittiin myös selvittämään seurakuntien koulutuksellisia tarpeita arvoesineistönsä säilytystilojen kehittämisen tarpeen tunnistamisessa ja säilytystilojen kehittämisessä. Kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön hallinnoinnin kehittämistyön malli muodostettiin seurakuntien kokoelmahallinnointiin paremmin sopiviksi Knell'in vuonna 1997 esittämän museokokoelmien ennaltaehkäisevän konservoinnin tason nostamisen teorian pohjalta. (Weller 2002: 102-103,105-106; Knell 1997:84.)

Irtaimiston säilytystilakartoitusten havainnoinnin painopistealueina olivat:

- Esineistön sijoittelu ja ripustusmenetelmät kirkkorakennuksissa sekä käytettyihin menetelmiin liittyvät riskit.
- Irtaimiston varastointi- ja säilytystavat sekä käytettyihin varastointi ja säilytystapoihin liittyvät riskit.
- Irtaimistoturvallisuutta koskevat kysymykset sekä irtaimistoturvallisuuden puutteiden tunnistaminen.
- Irtaimiston evakuoitavuus.

7.2 Tutkimuksen eteneminen

Opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden toteuttaminen aloitettiin kesäkuussa 2007, jolloin tutkimuksen aiheeksi muodostui ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden kysymykset Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkorakennuksissa. Tutkimusaineisto päätettiin koota tutkimusta varten valittuihin seurakuntiin lähetettävällä kyselytutkimuksella ja kirkkorakennuksissa henkilökohtaisen käynnin kautta tehdyillä kartoituksilla.

Kesä- ja heinäkuussa 2007 laadittiin alustava saatekirje ja täyttöohje seurakuntiin lähetettävien kyselylomakkeiden täyttämiseen. Lähdeaineistotutkimus aloitettiin samanaikaisesti kesäkuussa 2007. Osoiteurakuntien yhteyshenkilö ja kyselyaineistojen postituslistat koottiin osoiteurakuntien verkkosivuilta saatujen tietojen pohjalta. Seurakuntiin lähetetyt kyselylomakkeet ja postituslistan osoitetarrat muokattiin valmiiksi elokuun alussa.

Valmiit kyselylomakkeet lähetettiin tutkimukseen valittuihin 80 seurakuntaan Kirkkohallituksen toimesta 17.8.2007. Kirkkorakennuksissa tehtyjen kartoitusten kenttätöitä tehtiin elokuun alun ja syyskuun lopun välisenä aikana valmiiksi. Kirkkorakennusten kartoituksia varten laadittiin oma kartoituslomakkeensa elokuussa 2007.

Ensimmäinen muistutussähköposti kyselylomakkeiden täyttämisestä lähetettiin tutkimuksen otosseurakuntien yhteyshenkilöille 15.9.2007. Toinen muistutussähköposti lähti seurakuntiin 2.10.2007. Kolmas ja viimeinen muistutussähköposti kyselylomakkeiden täyttämisestä lähetettiin seurakuntiin 17.10.2007. Kyselyyn odotettiin vastauksia 30.10.2007 mennessä. Kyselyyn saatiin vastauksia aina marraskuun 2007 loppuun asti. Kaikki palautetut kyselylomakkeet analysoitiin osana kyselyaineistoa opinnäytetyötutkimusta varten.

Kirkkorakennusten kartoitukset ja kartoitusten yhteenvedot saatiin valmiiksi marraskuussa 2007. Kyselyaineisto saatiin analysoitua tammikuun 2008 alussa. Yhteenvedot kyselyaineiston ja kirkkorakennusten kartoitusten tuloksista laadittiin tammi- ja helmikuun 2008 aikana.

Opinnäytetyön kirjoittaminen toteutettiin 1.9.2007- 6.4.2008 välisenä aikana. Opinnäytetyötä käsiteltiin EVTEK Muotoiluinstituutissa neljällä ohjausajalla, joulukuussa 2007 ja maaliskuussa 2008 tekstiilikonservoinnin lehtorin Anna Häkärin ohjauksessa ja tammikuussa ja maaliskuussa 2008 konservointiosaston johtajan Tuula Auerin ohjausajalla. Kirkkohallituksen museoalan tutkijan Nina Lempan korjausehdotustarkistuksessa opinnäytetyö oli ensimmäisen kerran marraskuussa 2007 ja toisen kerran ennen opinnäytetyön palauttamista maaliskuu- ja huhtikuun vaihteessa 2008. Valmiin opinnäytetyön palautus tapahtui 7.4.2008.

8 KYSELYTUTKIMUKSEN TULOKSET HIIPPAKUNNITTAIN

Tutkimukseen valituista 80 seurakunnasta kyselyyn osallistui 43 seurakuntaa ja seurakuntayhtymää (ks. liite 6). Kyselyn vastausprosentiksi muodostui 53,75 %. Eri hiippakuntien kyselyotokseen verrattavissa olevat vastausprosentit vaihtelivat toisistaan merkittävästi. Vastausprosenttien vaihteluväli oli 30 % - 86,71 % välillä. Taulukkoon 3 on koottu kyselyn osallistumisprosentit eri hiippakuntien alueella.

Matalin osallistumisprosentti oli Lapuan hiippakunnan otosseurakunnissa ja korkein Kuopion hiippakunnassa. Yli keskimääräisen vastausprosentin 53,75 % kyselyyn osallistuivat Turun arkkihiippakunnan, Tampereen hiippakunnan ja Espoon hiippakunnan seurakunnat.

Alle keskimääräisen vastausprosentin osallistumisaktiivisuus oli Lapuan, Oulun, Helsingin ja Mikkelin hiippakunnissa. Porvoon hiippakunnan kyselytulokset koostettiin otokseen valittujen kaksikielisten seurakuntien ja seurakuntayhtymien kautta. Porvoon hiippakunnan kyselyvastausten prosentiksi muodostui 46,15 %, mikä on 7,60 % vähemmän kuin kyselyn keskimääräinen vastausprosentti. Kyselylomakkeiden vastauksia analysoitiin sekä tilastollisesti että lomakkeiden vastausten asiasisältöjä arvioiden.

Hiippakunnat	Vastausten määrä / otoksen määrä	Vastausprosentti	Erotus yleiseen vastaus- prosenttiin 53,75 %
Lapuan hiippakunta	3 vastausta / 10 otosseurakuntaa	30,00%	-23,75 %
Oulun hiippakunta	5 vastausta / 12 otosseurakuntaa	41,67%	-12,08 %
Tampereen hiippakunta	9 vastausta / 15 otosseurakuntaa	56,25%	2,50 %
Turun arkkihiippakunta	9 vastausta / 12 otosseurakuntaa	75,00%	21,25 %
<i>Borgå stift (kooste)</i>	6 vastausta / 13 otosseurakuntaa	46,15%	-7,60 %
Helsingin hiippakunta	2 vastausta / 5 otosseurakuntaa	40,00%	-13,75 %
Espoon hiippakunta	4 vastausta / 7 otosseurakuntaa	57,14%	3,39 %
Mikkelin hiippakunta	5 vastausta / 10 otosseurakuntaa	50,00%	-3,75 %
Kuopion hiippakunta	6 vastausta / 7 otosseurakuntaa	85,71%	31,96 %

Taulukko 3: Hiippakunnalliset tiedot kyselyyn vastanneista seurakunnista.

Taulukkoon 4 on koottu hiippakunnittain vastauksena saatujen kyselylomakkeiden 1 ja 2 määrät. Kaikki tutkimukseen osallistuneet seurakunnat eivät vastanneet kaikkiin kyselylomakkeiden 1 ja 2 kysymyksiin. Siksi yksittäisten kysymysten vastausmäärä saattoi poiketa merkittävästi täytettyjen kyselylomakkeiden määrästä. Tämä vaikutti kysymyskohtaisiin vastausprosentteihin.

Hiippakunnat	Täytetyt lomakkeet 1	Täytetyt lomakkeet 2	Kyselyyn osallistumisprosentti
Lapuan hiippakunta	4	16	30,00%
Oulun hiippakunta	5	10	41,67%
Tampereen hiippakunta	14	25	56,25%
Turun arkkihiippakunta	9	17	75,00%
<i>Borgå stift (kooste)</i>	7	9	46,15%
Helsingin hiippakunta	2	5	40,00%
Espoon hiippakunta	5	6	57,14%
Mikkelin hiippakunta	6	11	50,00%
Kuopion hiippakunta	11	13	50,00%

Taulukko 4: Vastauksena saatujen kyselylomakkeiden 1 ja 2 määrä hiippakunnittain.

Kyselytutkimukseen osallistuneet seurakunnat olivat täyttäneet kyselylomakkeita 1 (ks. liite 4) yhteensä 56 kappaletta. Jotkin suuremmat seurakuntayhtymät olivat lähettäneet myös erillisen kyselylomakkeen 1 paikallisseurakuntiinsa täytettäväksi. Eräs pienempi seurakunta ei puolestaan täyttänyt lainkaan kyselylomaketta 1, vaan se lähetti kyselyyn vastauksena kaikkia kolmea kirkkorakennustaan koskevat kyselylomakkeet 2.

Kyselylomakkeita 1 täytettiin kyselyyn osallistuneissa seurakunnissa keskimäärin 1,302 kappaletta. Kyselylomakkeita 2 täytettiin seurakunnissa keskimäärin 2,488 kappaletta. Yhdessä kyselyyn osallistuneessa seurakunnassa oli täytetty kaksi kyselylomake 2 samasta kirkkorakennuksesta. Kyselylomakkeita 2 oli seurakunnissa täytetty 107 kappaletta ja niissä käsiteltiin 106 kirkkorakennuksen irtaimistoturvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin kysymyksiä. Vaikka seurakuntien osallistumisaktiivisuus Lapuan hiippakunnassa oli vähäisin, hiippakunnasta saatiin kerättyä kyselylomake 2 kautta tietoja 16 kirkkorakennuksesta. Kirkkorakennuksia koskevia lomakkeita oli hiippakunnallisessa vertailussa kolmanneksi eniten.

Kyselylomakkeissa 2 käsitellyistä 106 kirkkorakennuksesta 68 (64,42 %) oli ennen vuotta 1917 rakennettuja ja ne kuuluvat näin ollen Kirkkolain 14. luvun mukaisesti suojeltuihin rakennuksiin. Kyselylomakkeissa 2 käsiteltyjä vuoden 1917 jälkeen rakennettuja

kirkkorakennuksia oli yhteensä 39. Näistä uudemmissa kyselylomakkeissa käsitellyistä kirkkorakennuksista oli Kirkkohallituksen erillisellä päätöksellä vuonna 2003 suojeltu neljä kirkkoa (10,26 %). Nämä uudemmat rakennussuojellut kirkot olivat Säynätsalon kirkko (v. 1927) Jyväskylässä, Varkauden kirkko (v. 1939), Viialan kirkko (v. 1950) ja Lakeuden risti (v. 1960) Seinäjoella. Kyselyaineisto kattoi siis 72 rakennussuojellun kirkkorakennuksen tietoja. Rakennussuojeltujen kirkkojen osuus kyselylomakkeissa 2 oli 67,92 %.

Eri hiippakuntien vastaajaseurakuntien välillä ei ollut havaittavissa merkittäviä eroja kulttuuriperinnön säilyttämisessä tai seurakunnan yleisessä asenneilmapiirissä kulttuuriperinnön säilyttämiseen. Myös seurakuntien kulttuuriperinnön säilymistä edistäneet ja vaikeuttaneet tekijät olivat samansuuntaisia kaikissa vastaajaseurakunnissa. Selvää välinpitämättömyyttä vastauksista ei voitu havaita, mutta seurakuntien tiedolliset puutteet ja kulttuuriperintökysymysten tiedostamiseen liittyvät vaikeudet saattoivat aiheuttaa riskejä seurakunnan irtaimen kulttuuriperinnön säilymiselle. Jokaisesta hiippakunnasta löytyi sekä niitä seurakuntia, joissa joko seurakuntalaisten tai seurakunnan henkilöstön syvä kiinnostus ja aktiivisuus seurakunnan hallussa olevan kulttuuriperinnön säilyttämiseen oli merkittävän syvällistä ja sitoutunutta. Tämä kiinnostus näkyi tavallisesti kulttuuriperintöasioiden esillä pitämisenä, tahtotilana ja resursointina kulttuuriperintöön ja sitä säilyttävään työhön. Seurakunnissa, joissa kulttuuriperintökysymyksiä ei pidetty aktiivisesti esillä tai seurakunnat, jotka hahmottivat hallussaan olevan irtaimen kulttuuriperinnön lähinnä ”käyttöesinealuonteen” kautta, eivät useinkaan nähneet esineistön säilymisen edellyttävän mitään erityistoimia seurakunnassa.

Kulttuuriperinnön säilyttämistä koskevaa kiinnostusta esiintyi niin niukkojen taloudellisten resurssien kanssa kamppailevilla seurakunnilla kuin taloudellisesti vakavaraisilla ja varakkailta seurakunnilla. Seurakunnat, jotka nostivat vastauksessaan esiin niukat taloudelliset resurssinsa, harvemmin pystyivät näkemään mahdollisuutensa kovinkaan suurina kulttuuriperinnön säilyttämisen tilan parantamisessa. Myös seurakunnan henkilöresurssien niukkuuden kerrottiin vaikeuttaneen mahdollisuuksia suojella ja ylläpitää seurakunnan kulttuuriperintöä esimerkiksi ajanpuutteen vuoksi. Vähävaraiset seurakunnat kertoivat olevansa kulttuuriperintönsä säilyttämisessä ja konservoinnissa joko Kirkkohallituksen tai EU:n taloudellisen tuen, vapaaehtoistyön ja yksityisten lahjoitusten varassa. Seurakunnat, joissa kiinnostus kulttuuriperinnön

säilyttämiseen oli aktiivista ja joissa taloudelliset resurssit antoivat myöden, löydettiin myös rahoitus seurakunnan kulttuuriperinnön konservointiin ja säilytystilojen perusparantamiseen. Myös seurakunnan päättäjien ja luottamushenkilöiden aito kiinnostus ja ymmärrys kulttuuriperinnön säilyttämisen tärkeydestä edisti, taloudellisten resurssien löytymistä tarvittaviin kulttuuriperintöinvestointeihin. Seurakunnassa tehdyn inventointityön todettiin vastausten pohjalta lisänneen kulttuuriperintömyönteistä ilmapiiriä seurakunnassa sekä lisänneen kiinnostusta arvoesineistön asianmukaiseen säilyttämiseen ja konservointiin.

Kirkkorakennuksissa tehtävien huolto ja korjaustöiden aikana seurakunnissa ei pääasiallisesti ole ollut olemassa saatujen vastausten perusteella irtaimen kulttuuriperinnön suojaamiseen erikseen nimetty henkilöä. Myöskään irtaimiston suojaamisen vastuujaosta urakoitsijoiden ja seurakunnan välillä ei ollut olemassa mitään vakiintunutta urakka-asiakirjoihin kirjaamisen käytäntöä.

Seurakunnat olivat saaneet kulttuuriperintönsä ylläpitoa koskevissa asioissa apua muun muassa Museovirastolta, Kirkkohallitukselta, paikallismuseoilta ja konservaattoreilta. Tietoa seurakunnat olivat hakeneet myös kirjallisuudesta ja Internetistä. Merkittävänä pidettiin, että saatu apu olisi luotettavaa ja asiantuntevaa. Seurakunnat kokivat, että kulttuuriperinnön hoitoa, säilyttämistä ja ylläpitoa koskevaa tietoa pitäisi saada keskitetysti selkeiden ohjeiden muodossa ja neuvontana. Tietoa seurakuntien mielestä pitäisi saada ainakin Kirkkohallituksesta, hiippakunnista, ”kirkon omasta tietopankista” ja Museovirastosta.

8.1 Seurakuntien koulutukselliset tarpeet

Kyselylomake 1:den avulla yritettiin kartoittaa seurakuntien hallinnon virkamiesten koulutuksellisia tarpeita seurakuntien kulttuuriperinnön ylläpidossa ja suojelussa. Seurakuntien täyttämistä kyselylomakkeista 49 vastauksessa ilmoitettiin henkilöstön tunnistavan seurakuntansa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston, kahdessa vastauksessa seurakunnan arvokasta esineistöä ei osattu tunnistaa. Neljä vastaajaa eivät osanneet sanoa tunnistavatko he seurakuntansa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön.

Seurakunnista saatujen 56 vastauksen mukaan 49 vastaajan mielestä otosseurakunnan henkilöstölle ei ole laadittu ohjeistusta kirkollisen esineistön hoitoon ja huoltoon. Kahdeksan kyselylomakkeen täyttäjää koki seurakunnan henkilöstöllä olevan ohjeet arvoesineistönsä hoitoon ja huoltoon.

Irtaimiston huoltoon ja konservointiin kertoi 52 vastauksen antaneesta seurakunnasta 38 budjetoineen määrärahoja. Tämä on 73,08 % kysymykseen vastauksen antaneista seurakunnista. Kysymyksen täyttäneistä seurakunnista 14 ilmoitti, että erillisiä määrärahoja irtaimiston huoltoon ja konservointiin ei ollut otosseurakunnassa varattu.

Lisää tietoa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimistoon hoitoon, huoltoon, säilyttämiseen sekä suojaamiseen liittyvissä asioissa koki tarvitsevänsä 35 vastaajaa kysymykseen vastanneista 54 lomakkeen täyttäjistä. Vastaajista 13 eli 24,07 % otosseurakuntien vastaajista ei kokenut lisätietoa tarpeelliseksi.

Kyselylomakkeen 1 täyttäneistä otosseurakunnista tai -seurakuntayhtymistä 39 oli vastannut kysymykseen 14, joka koski huolto-, kunnostus- tai rakennustöiden yhteydessä vaurioitunutta taide- ja kulttuuriesineistöä sekä vaurioituneen irtaimiston konservoinnin korvauskäytäntöjä. Otosseurakuntien vastaajista kahdeksan koki seurakunnan ja 13 seurakuntayhtymän olevan velvollinen korvaamaan työskentelyyn nähden vaarallisesti sijoitetun vaurioituneen esineen konservoinnin, vaikka työ olisi teetettykin ulkopuolisella urakoitsijalla. Vastaajista 15 koki työskentelystä vastuussa olevan yrityksen olevan korvausvelvollinen, jos työskentelyn yhteydessä vaurioitunut esine joudutaan konservoimaan kuntoon. Vastaajista 22 koki joko urakoitsijan tai seurakunnan vakuutusyhtiön olevan korvausvelvollinen, jos työskentelyyn nähden vaarallisesti sijaitsevaa tai suojaamatonta irtaimistoa vaurioituu ja esineistöä joudutaan konservoimaan.

Kyselyyn osallistuneiden seurakuntien täyttämien lomake 1:den vastausten pohjalta ei pystytty havaitsemaan hiippakunnallisesti ratkaisevan suuria eroja kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston hallinnointikysymyksissä. Tosin hiippakuntien sisällä yksittäisten seurakuntien vastaukset näyttivät jonkin verran vaihtelevan.

Taulukkoon 5 on koottu seurakuntien kyselylomakkeen 1 kysymysten keskeisimpiä vastauksia. Taulukosta voidaan havaita, että seurakuntien henkilöstö ei ole kaikissa tapauksissa pystynyt täysin uskottavasti tunnistamaan tarvittavan lisätiedon tarpeita arvokkaan irtaimiston hallinnoinnissa. Tämä ristiriita kävi ilmi usean otosseurakunnan täyttämistä kyselylomake 2:den vastauksista.

Vastaukset hiippakunnittain	Seurakunnan henkilöstö tunnistaa seurakunnan kulttuuri-historiallisesti arvokkaan irtaimiston (vastausten prosentuaalinen määrä)	Seurakunnan henkilöstölle on laadittu ohjeistus arvoirtaimiston hoitoon ja huoltoon (vastausten prosentuaalinen määrä)	Seurakunnassa on budjetoitu määrärahoja irtaimiston konservointiin (vastausten prosentuaalinen määrä)	Seurakunta kertoo tarvitsevansa lisää tietoa ja ohjeita irtaimistonsa hallinnointiin (vastausten prosentuaalinen määrä)	Annettujen vastausten määrä verrattuna vastauksiin	Kyselyyn osallistuneiden seurakuntien määrä
Espoon hiippakunta	60 %	0 %	100 %	100 %	5	5
Helsingin hiippakunta	Ei vastauksia	0 %	100 %	0 %	1	2
Kuopion hiippakunta	100 %	9,09 %	72,73 %	72,73 %	11	6
Lapuan hiippakunta	100 %	25 %	0 %	25 %	4	3
Mikkelin hiippakunta	100 %	16,67 %	100 %	16,67 %	6	5
Oulun hiippakunta	80 %	0 %	60 %	80 %	5	5
Tampereen hiippakunta	92,86 %	28,57 %	64,29 %	71,43 %	14	9
Turun arkkihiippakunta	88,89 %	11,11 %	66,67 %	66,67 %	9	9
Borgå stiftet (kooste)	50 %	0 %	100 %	50 %	6	6

Taulukko 5: Hiippakunnallinen kooste kyselylomake1 keskeisimmistä vastauksista.

8.2 Irtaimistoturvallisuus kirkkorakennuksissa

Kyselylomake 2 (ks. liite 5) pohjalta pyrittiin kartoittamaan irtaimiston turvallisuutta seurakuntien ja seurakuntayhtymien kirkkorakennuksissa. Lomakkeen vastausten pohjalta yritettiin selvittää kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön turvallisuutta uhkaavia tekijöitä sekä kartoittamaan ennaltaehkäisevän konservoinnin tilannetta rakennuksissa.

Otosseurakunnissa täytettyjen kyselylomake 2:den 105 vastauksesta 96 kirkkorakennusta oli edelleen seurakunnan käytössä säännöllisenä jumalanpalveluspaikkana. Ainoastaan 11 vastaajaa ilmoitti kirkkorakennuksen olevan seurakunnan käytössä harvakseltaan tai vain kesä kautena. Näistä harvakseltaan käytössä olevista kirkkorakennuksista yksi tunnetaan virallisesti autiokirkkona. Tämä kirkko oli 1800-luvulla ”autioitunut” Sipoon

keskiaikainen kivikirkko. Sipoon vanhassa kirkossa vietetään edelleen seurakunnan kesäjumalanpalveluksia. Ainoastaan yhden kirkkorakennuksen, Pälkäneen rauniokirkon, kirkollisesta käytöstä seurakunta kertoi luopuneensa. Pälkäneen rauniokirkko on yksi Suomen kolmesta keskiaikaisesta rauniokirkosta.

Kyselylomakkeen 96 vastaajasta 49 eli 51,04 % koki kirkkorakennuksessaan käytössä olevassa irtaimistossa olevan selkeitä käytön aiheuttamia vaurioita. Vastaajista 47 ilmoitti, ettei irtaimiston käytön aiheuttamia vaurioita ollut havaittu. Seurakunnan kirkkoteksteileissä kertoi 100 vastaajasta 53 eli 53 % havainneensa toistuvasti jatkuvaa huoltoa ja hoitoa vaativia vaurioita esimerkiksi likaantumista.

Kirkollista esineistöä seurakunnissa vaurioitti tai likasi 83 vastaajasta 74 mukaan eli 89,16 prosenttisesti erilaiset tahrat. Kirkkorakennuksissa tahriintuviksi arvoesineiksi nimettiin erityisesti kirkkoteksteilit. Käsittelyn ja säilyttämisen irtaimistolle aiheuttamista vaurioista kerrottiin 38 vastauslomakkeessa. Tämä on 45,78 % kaikista saaduista vastauksista. Irtaimiston rakenteellisista vaurioista kuten esineiden rikkoutumisesta tai palojen ja osien puuttumisesta raportoitiin 25 vastauslomakkeessa, mikä on 30,12 % kaikista vastauksista. Valon aiheuttamista vaurioista kertoi 23 vastaajaa eli 27,71 % kaikista kysymykseen vastanneista. Tuhohyönteisten ja vandalismin irtaimistolle aiheuttamista vaurioista raportoitiin molemmista 6 vastauslomakkeessa. Näin ollen tuhohyönteisten ja vandalismin aiheuttamista irtaimistovaurioista raportoitiin 7,23 % kaikista vastauksista.

Vastauslomakkeista 94 oli vastattu kysymykseen 8, jonka avulla pyrittiin kartoittamaan tiiviissä liturgisessa käytössä olevan arvoirtaimiston käytön vaikutuksia esineiden kuntoon ja huollon tarpeeseen. Vastaajista 72 eli 76,60 % ilmoitti esineiden jatkuvan käytön vaikuttaneen niiden kuntoon ja huollon tarpeeseen. Vastauksista 22 eli 24,40 % kerrottiin, ettei esineistön runsas käyttö ollut vaikuttanut esineiden kuntoon tai huollon tarpeeseen ratkaisevasti.

Kirkkorakennusten irtaimiston säilytystilat tai menetelmät kokivat 95 vastaajasta puutteellisiksi 51 eli 53,68 %. Säilytystiloja ei pidetty puutteellisina 44 vastauksessa, mikä on 46,32 % kaikista kysymysvastauksista. Osassa lomakkeista vastaukseksi oli täytetty sekä kyllä että ei, mikä saattaa viitata siihen, että kysymys sinänsä koettiin ristiriitaiseksi tai vaikeiksi vastata. Kyselylomakkeessa 2 raportoiduiksi kirkkorakennuksen irtaimistoa

keskeisesti vaurioittaviksi tekijöiksi kirjasivat epäasialliset säilytystilat 13 (18,57 % kaikista vastaajista) vastaajaa 70 kysymykseen vastanneista.

Kyselyyn vastanneista 88 antoi vastauksensa kysymykseen onko seurakunnalla ollut tapana suojata arvoirtaimistoaan, kun kirkkorakennuksissa tehdään huoltotöitä. Vastaajista 80 kertoi seurakunnan suojaavan kirkkotilan irtaimiston jollakin tavoin huoltotöiden aikana. Kyselylomakkeiden vastauksista kahdeksassa eli 9,09 % ei ollut koettu tarpeelliseksi irtaimiston suojaamista kirkkorakennuksissa tehtyjen huoltotöiden yhteydessä.

Kyselylomake 2 täyttäneistä 101 vastaajasta 83 eli 82,18 % kertoi lomakkeessa käsitellyssä kirkkorakennuksessaan olevan toimiva palohälytin. Kysymykseen vastanneista 18 kertoi, että lomakkeessa käsitellyssä kirkkorakennuksessa ei ollut toimivaa palohälytintä. Kyselyyn osallistuneista 97 vastaajista 78 eli 80,41 % kertoi palohälyttimen antavan suoran ilmoituksen aluepelastuslaitokselle. Seurakunnan työntekijän matkapuhelimeen tekstiviestin antavia palohälyttimiä kerrottiin olevan 10 otokseen kuuluvassa kirkkorakennuksessa. Osassa käsitellyistä kirkkorakennuksista palohälytin teki automaattisen ilmoituksen sekä aluepelastuslaitokselle että lähetti tekstiviestin seurakunnan työntekijän matkapuhelimeen. Vastaajista 16 eli 16,49 % kertoi, että kirkkorakennuksen palohälytin ei anna automaattista ilmoitusta eteenpäin. Näiden vastausten joukossa oli sekä sellaisia kirkkorakennuksia, joissa ei ole toimivaa palohälytintä että kirkkoja joissa palohälytin on. Ainostaan yhdessä kysymyksen vastauksessa kerrottiin seurakunnan työntekijän asuvan kirkkorakennuksen läheisyydessä.

Otosseurakunnista 103 kertoi kyselylomakkeessa käsitellyssä kirkkorakennuksessa pysyvästi säilytettävistä alkusammutusvälineistä. Vastaajista 97 eli 97,17 % ilmoitti kirkkorakennuksessa olevan pysyvästi vaahtosammutin. Vesipostien olemassaolosta ilmoitti 41 eli 39,81 % vastaajista. Sammutuspeitteitä kertoi pysyvästi sijaitsevan kirkkorakennuksessa 63 vastaajaa eli 61,17 % kaikista vastauksen antajista. Kuiva spriklerjärjestelmä, joka edellyttää paloauton vedensyötön, kertoi löytyvän 26 vastauksen antaneesta kirkkorakennuksesta. Tämä on 25,24 % kaikista kysymykseen vastanneista. Vesijohtoverkkoon yhdistetyn spriklerjärjestelmän olemassaolosta kertoi kahdeksan vastaajaa eli 7,77 % kaikista kysymykseen vastanneista. Vain yksi vastaaja kertoi, että kirkkorakennuksessa ei ole lainkaan toimivia alkusammutusvälineitä.

Kyselyyn vastanneista 103 vastaajasta 82 eli 79,61 % kertoi lomakkeessa käsitellyssä kirkkorakennuksessa olevan murtohälytysjärjestelmä. Vastaajista 21 ilmoitti, ettei kirkkorakennuksessa ole murtohälytysjärjestelmää. Kyselylomakkeen täyttäneistä 104 vastaajasta 31 eli 29,81 % kertoi kirkkorakennuksessa olevan kameravalvontajärjestelmä. Vastauslomakkeista 73 eli 70,19 % kerrottiin, että kirkkorakennuksessa ei ole kameravalvontajärjestelmää. Vastauksen kysymykseen antaneista 42 lomakkeen täyttäjistä 27 eli 64,29 % kaikista vastauksen antajista kertoi kirkkorakennuksen kameravalvontajärjestelmän olevan tallentava. Vastaajista 15 eli 35,71 % kertoi, että kirkkorakennuksessa oleva kameravalvontajärjestelmä ei ole tallentava. Näiden 15 vastauksen joukossa oli yksi tai kaksi kirkkorakennusta, joissa ei ollut kameravalvontajärjestelmää annettujen vastausten perusteella lainkaan.

Kirkkorakennuksen lähellä rakennuksiin kohdistuneesta vandalismista, tuhotöistä ja murroista raportoitiin 104 vastauslomakkeessa. Vastaajista 58 eli 55,77 % kertoi kirkkorakennuksen läheisyydessä tapahtuneen ilkivaltaa. Vandalismia ei oltu havainnut kirkkorakennuksen läheisyydessä 35 vastauksessa eli 33,65 % kaikista vastauksista. Näiden vastauksen antajien joukossa on otosseurakuntia, joiden jonkin toisen kirkkorakennuksen läheisyydessä oli tehty havaintoja ilkivallasta. Vastaajista 11 eli 10,58 % ei osannut varmuudella sanoa, oliko kirkkorakennuksen läheisyydessä tapahtunut kiinteistöihin kohdistuvaa vandalismia, tuhotöitä tai murtoja. Kirkkorakennusten irtaimistolle eniten riskejä aiheuttavista syistä oli 70 kysymykseen vastanneesta 56 vastaajaa eli 80 % nähnyt ilkivallan mahdollisuuden merkittäväksi irtaimistoa uhkaavaksi tekijäksi. Ilkivallan mahdollisuus koettiin uhkaksi joko rakennuksen sijainnista tai irtaimiston säilytyspaikoista johtuen. Joissakin tapauksissa sekä rakennuksen sijainti että irtaimiston säilytyspaikkojen sijainti oli kirjattu annettuun vastaukseen.

Tilat, joihin seurakunnat kertoivat sijoitetun kulttuurihistoriallisesti arvokasta irtaimistoa, olivat pääasiallisesti kirkkorakennusten sakastit, varastotilat sekä kirkkosalit, kirkkojen asehuoneet ja muut kirkkorakennusten tilat. Vastauksen antaneista 97 vastaajasta 95 eli 97,94 % ilmoitti esineistön hoitoon liittyviksi teknisiksi tiloiksi kirkkorakennuksen sakastin.

Tilat, joihin kirkkorakennuksissa oli 96 vastaajan mukaan sijoitettu kulttuurihistoriallisesti arvokasta esineistöä, olivat vastauksista 94 eli 97,92 % vastauksista kirkkosali.

Kirkkorakennusten kappelitiloihin raportoi 11 vastaajaa sijoitetun kulttuurihistoriallisesti arvokasta irtaimistoa. Kirkon asehuoneeseen kertoi sijoitetun arvoirtaimistoa 14 vastaajaa eli 14,58 % kaikista kysymykseen vastaajista. Kirkkorakennuksen seurakuntasaliin ilmoitettiin sijoitetun 26 eli 27,08 % vastauksista kulttuurihistoriallisesti arvokasta irtaimistoa tai taideteoksia. Muihin kirkkorakennusten tiloihin kerrottiin sijoitetun taideteoksia ja kirkollista arvoesineistöä 43 vastauksessa eli 44,79 % kaikista vastauksista.

Kirkkorakennusten taideteosten ja arvoirtaimiston säilytys- ja sijoituspaikat olivat lukoin suojattuja tiloja, joihin oli estetty yleisön pääsy, jos tilaa ei ole valvomassa seurakunnan työntekijät 100 vastauksesta 55 eli 55 % annetuista vastauksista. Kysymykseen vastanneista 43 eli 43 % kertoi, että kirkkorakennusta pidetään pääasiallisesti lukittuna, mutta rakennuksessa ei ole aina seurakunnan henkilöstöä valvomassa kiinteistöä. Kyselyyn vastanneista 15 eli 15 % kaikista vastaajista kertoi, että kirkkorakennuksen ulko-ovet pidetään lukittuina rakennuksen aukioloaikojen ulkopuolella. Kaikissa kirkollisen arvoesineistön säilytyspaikoissa ei ole erillisiä lukkoja tai olemassa olevia lukkoja ei pidetä lukittuina.

Kirkollista irtainta kulttuuriperintöä kertoi 92 vastaajasta 72 eli 78,26 % kaikista vastauksen antajista säilytettävän avoimessa kirkko- tai sakastitilassa.

Kirkkorakennukseen sijoitetut arvoesineet oli suojattu tai kiinnitetty näytteillä pidon alustansa yhteensä 29 vastauksessa, mikä on 31,52 % annetuista vastauksista.

Arvoesineistöä kerrottiin säilytettävän kirkkorakennuksissa lukollisissa kaapeissa tai holveissa 47 vastauksessa eli 51,09 % kaikista annetuista vastauksista.

Kirkkorakennuksen irtaimistokirjanpidon kertoi olevan ajantasainen 97 kysymykseen vastanneesta 79 eli 81,44 %. Kirkkorakennuksen irtaimistokirjanpito ei ollut ajantasainen 8 vastaajan mielestä. Irtaimistokirjanpidon ajantasaisuudesta ei osannut antaa varmaa tietoa 11 vastaajaa eli 11,34 % kaikista vastaajista.

Kirkkohallituksen edellyttämän kirkollisen esineistön inventoinnin kertoi 96 vastaajasta 66 eli 67,88 % tehdyn kyselylomake 2 käsitellyssä kirkkorakennuksessa. Kirkollisen esineistön inventointia ei oltu tehty 12 eli 12,5 % vastauksen antajan

kirkkorakennuksessa. Varmaa tietoa Kirkkohallituksen edellyttämän inventoinnin toteuttamisesta ei osannut antaa 19 vastaajaa, mikä on 19,79 % kaikista vastauksen antajista.

Kirkkorakennuksiin sijoitettujen taideteosten ja arvoirtaimiston omistussuhteista antoi vastauksen 83 kyselylomake 2 täyttäjää. Kirkkorakennuksen kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston kertoi olevan seurakunnan omaa omaisuutta 79 vastaaja eli 95,18 % kaikista vastauksen antajista. Kirkkorakennukseen sijoitettuja Kirkkohallituksen omistamia Karjalan luovutettujen alueiden arvoesineitä tiesi olevan kirkkorakennuksessa 8 eli 9,64 % kaikista vastauksen antajista. Kirkkorakennuksen vanhaa arvoesineistöä tiesi lahjoitetun tai talletetuina museoiden kokoelmiin 3 vastauslomakkeessa. Tämä on 3,61 % kaikista kysymykseen vastanneista. Kirkkorakennuksiin tiedettiin sijoitetun muiden organisaatioiden tai yksityishenkilöiden omistamia arvoesineitä 4 vastauksessa, mikä on 4,82 % kaikista vastauksen antajista.

Kirkkorakennusten irtaimistoa vakavimmin uhkaavista tekijöistä koottiin saatujen vastausten pohjalta taulukko 6. Kirkkorakennusten irtaimistolle vakavimmin riskejä aiheuttavista tekijöistä suurimmiksi uhkiksi otosseurakunnissa koettiin 70 saadussa vastauksessa ilkeiden mahdollisuus 80 % (56 vastausta), kävijöiden aiheuttamat vauriot 45,71 % (32 vastausta), vesivahinkojen mahdollisuus 30 % (21 vastausta) ja epäasialliset irtaimiston säilytystilat 18,57 % (13 vastausta).

Kirkkorakennusten irtaimistoa keskeisimmin uhkaavat tekijät	Annettujen vastausten vastausprosentti
Vastausten otos (70 vastausta/107 lomaketta)	65,43 %
Vesivahingot	30 %
Ilkivalta	80 %
Kävijöiden aiheuttamat vauriot	45,71 %
Epäasialliset säilytystilat	18,57 %
Virheelliset esineistön huoltomenetelmät	8,57 %
Suojausten puuttuminen huoltotöiden yhteydessä	2,86 %

Taulukko 6: Kirkkorakennusten irtaimistoa vakavimmin uhkaavat tekijät.

Kaikkien hiippakuntien alueella oli havaittu usean vastaajan mielestä paljon liturgisessa käytössä olevien kirkollisten arvoesineiden jatkuvan käytön vaikuttaneen selvästi esineistön kuntoon ja huollon tarpeeseen. Irtaimistoa yritettiin ylläpitää seurakunnissa mahdollisimman huolellisesti hyväksi koetuilla hoitomenetelmillä.

Taulukossa 7 on kuvattu kirkkorakennuksissa käytössä olevan arvoesineistön runsaan käytön vaikutuksia irtaimiston kuntoon ja huollon tarpeeseen. Taulukkoon on myös koottu tiedot eri hiippakunnissa puutteelliseksi koettujen esineistön säilytystilojen ja -menetelmien lukumäärät. Kirkollisen arvoesineistön säilytystilojen- ja menetelmien puutteista annetut vastaukset vaihtelivat melko paljon eri hiippakuntien välillä. Yleinen ongelma säilytystiloissa oli tilan ahtaus. Eniten seurakunnissa oltiin tyytymättömiä olemassa oleviin säilytystiloihin ja -menetelmiin Helsingin, Espoon, Lapuan, Oulun ja Mikkelin hiippakunnissa. Turun arkkihiippakunnassa ja Tampereen hiippakunnassa noin puolet vastaajista piti irtaimistonsa säilytystiloja ja -menetelmiä puutteellisina. Kuopion hiippakunnassa oltiin tyytyväisimpiä nykyisiin irtaimiston säilytystiloihin ja -tapoihin. Hiippakunnallisesti vertailtaessa vastauksista oli vaikea tehdä kaikenkattavia johtopäätöksiä. On mahdollista, että henkilöstön koulutuksen lisääntyminen on myös lisännyt seurakuntien kykyä havaita säilytystilojensa puutteita ja kehittämistarpeita, ja siksi vastauksia kirjattiin enemmän väkimäärältään suurissa Etelä-Suomen hiippakunnissa. On kuitenkin myös mahdollista, että seurakuntien henkilöstön koulutukselliset tarpeet ovat suurimmat alueilla, joissa esineistön säilytysmenetelmien puutteista eniten vastauksia kirjattiin.

Vastaukset hiippakunnittain	Arvoesineiden runsas käyttö on vaikuttanut esineiden kuntoon ja huollon tarpeeseen (vastausten prosentuaalinen määrä)	Irtaimiston säilytystilat tai menetelmät kirkkorakennuksessa on kokenut puutteelliseksi (vastausten prosentuaalinen määrä)	Annettujen vastausten lukumäärä	Kyselyyn osallistuneiden seurakuntien määrä
Espoon hiippakunta	100 %	66,67 %	5; 6	4
Helsingin hiippakunta	60 %	60 %	5	2
Kuopion hiippakunta	53,85 %	18,18 %	13; 11	6
Lapuan hiippakunta	85,71 %	60 %	14; 15	3
Mikkelin hiippakunta	87,50 %	90 %	8; 10	5
Oulun hiippakunta	100 %	90 %	9; 10	5
Tampereen hiippakunta	69,57 %	40,90 %	23; 22	9
Turun arkkihiippakunta	78,57 %	42,86%	14	9
<i>Borgå stiftet (kooste)</i>	75 %	55,56 %	8; 9	6

Taulukko 7: Kyselylomakkeen 2 vastausten vertailua hiippakunnallisesti.

Taulukkoon 8 on koottu kirkkorakennusten palohälyttimiä sekä murtohälytin- ja kameravalvontajärjestelmiä koskevia tietoja. Kyselylomakkeisiin kirjattujen vastausten

määrät vaihtelivat kirkkorakennusten turvallisuutta koskevien kysymysten kohdalla. Siksi taulukon vastausten kokonaismäärät on kirjattu annettujen vastausten viereen.

Palo- ja murtohälytysjärjestelmien olemassa olossa ei ilmennyt suuria eroja vastaajaseurakuntien välillä. Kameravalvontajärjestelmät olivat sen sijaan yleisimpiä Helsingin ja Espoon hiippakuntien otosseurakuntien kirkkorakennuksissa. Kameravalvontajärjestelmiin oli investoitu noin puolessa vastauslomakkeissa käsitellyistä kirkkokiinteistöistä Turun arkkihiippakunnassa sekä Tampereen, Kuopion ja Lapuan hiippakunnissa. Mikkelin hiippakunnassa vain kahdesta (2/11) kirkkorakennuksesta löytyi kameravalvontajärjestelmä. Oulun hiippakunnassa otosseurakuntien kirkkokiinteistöissä oli kaikissa murtohälytysjärjestelmät, mutta kameravalvontajärjestelmät puuttuivat kokonaan.

Vastaukset hiippakunnittain	Kirkko-rakennuksessa on toimiva palohälytin (vastausten prosentuaalinen määrä)	Kirkkorakennuksessa on murtohälytin-järjestelmä (vastausten prosentuaalinen määrä)	Kirkko-rakennuksessa on kameravalvontajärjestelmä (vastausten prosentuaalinen määrä)	Annettujen vastausten lukumäärä	Kyselyyn osallistuneiden seurakuntien määrä
Espoon hiippakunta	100 %	100 %	66,67 %	6	4
Helsingin hiippakunta	66,67 %	66,67 %	66,67 %	5	2
Kuopion hiippakunta	61,54 %	76,92 %	38,46 %	13	6
Lapuan hiippakunta	80 %	87,50 %	33,33 %	15; 16; 15	3
Mikkelin hiippakunta	81,82 %	63,64 %	18,18 %	11	5
Oulun hiippakunta	90 %	100 %	0 %	10	5
Tampereen hiippakunta	87,50 %	80 %	24 %	24; 25; 25	9
Turun arkkihiippakunta	85,71 %	71,43 %	31,25 %	14; 14; 16	9
<i>Borgå stiftet (kooste)</i>	<i>88,89 %</i>	<i>88,89 %</i>	<i>66,67 %</i>	9	6

Taulukko 8: Kyselylomakkeen 2 kiinteistöturvallisuutta koskevien vastausten vertailua hiippakunnallisesti.

9 KIRKKOTILOJEN KARTOITUSTEN TULOKSET

Kirkkorakennuksissa tehtyjen ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden kartoitusten pohjalta voitiin tehdä yleisiä havaintoja siitä millaisille irtaimistoa vaurioittaville ja uhkaaville tekijöille irtain kulttuuriperintö kirkkorakennuksissa altistuu. Sen sijaan vaurioaltistustekijöiden voimakkuudesta ja vahingollisuudesta yksittäisille arvoesineille ei pystytty tekemään tarkkoja johtopäätöksiä, koska säilytystiloihin ja -menetelmiin liittyvien vaurioittavien tekijöiden vahingollisuus yksittäisille esineille on sidoksissa esineiden valmistusmateriaaleista ja -menetelmistä johtuviin esineiden yksilöllisiin ominaisuuksiin sekä niiden alttiuteen tuhoutua näiden vauriotekijöiden vaikutuksesta.

Kirkkorakennuksissa tehtyjen kartoitusten yhteydessä tehdyillä kiinteistöturvallisuuden tason arvioinneilla yritettiin kartoittaa kiinteistöturvallisuutta koskevia asioita, joita rakennuksessa ja sen ympäristössä liikkuvat henkilöt voivat saada tietoonsa kirkkorakennusten rikosilmoitintekniikan ja paloturvallisuuden tasosta. Rakennuksista kartoitusten pohjalta täytettyihin lomakkeisiin koottiin kartoitusten yhteydessä tehtyjä havaintoja yhdenmukaisessa muodossa. Kirkkorakennusten kartoitusten yhteydessä seurakunnilta ei pyydetty tarkentavia tietoja rakennusten yleistä turvallisuutta koskeviin kysymyksiin.

Kirkkorakennuksista kerätyt ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden tiedot perustuivat havainnoijan rakennuksessa tekemiin asiantuntijahavaintoihin. Kyselytutkimukseen osallistuneiden seurakuntien ja seurakuntayhtymien kyselyvastauksista saatiin vahvistettuja tietoja kirkkorakennusten turvallisuusasioista. Seurakunnilta saatujen tietojen perusteella pystyttiin toteamaan, että kirkkorakennuksissa silmämääräisesti tehtyt havainnot olivat pääasiallisesti samansisältöisiä kuin seurakuntien kyselylomakkeissaan antamat tiedot. Tehdyt havainnot vastasivat näin ollen todellisuutta hyvin.

9.1 Vauriotekijät kirkkorakennuksissa

Kirkkorakennuksiin ja niiden kellotapuleihin sijoitetun irtaimiston turvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin tason todettiin olevan enemmän tai vähemmän puutteellinen. Kartoitettujen kirkkorakennusten välillä esiintyi tasovaihtelua; erityisesti esineistön varastointimenetelmissä. Kaikkien kartoitettujen kirkkorakennusten esineistön säilytystiloissa havaittiin jonkinlaisia puutteita ja irtaimistolle vahingollisia säilytysratkaisuja.

Säilytystiloissa esiintyneiden puutteiden vahingollisuus vaihteli kuitenkin hyvin lievestä säilytysmenetelmien puutteista erittäin vahingollisiin säilytystaparatkaisuihin. Kirkkorakennusten kartoitusten yhteydessä tehdyt havainnot kartoitettuihin rakennuksiin varastoitujen esineiden säilytysmenetelmistä eivät kuitenkaan takaa, ettei kirkkorakennukseen kuuluvaa vanhaa arvoirtaimistoa ei olisi voitu varastoida seurakunnan muihin toimitiloihin ja varastoihin epäasiallisesti.

Irtaimistoturvallisuus

Samansuuntaisia linjoja kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön ennaltaehkäisevän konservoinnin tasossa ja irtaimistoturvallisuudessa voitiin havaita kartoitusten pohjalta. Seurakunnan varallisuus näkyi useimmiten keskeisimmin kirkkorakennuksen palotorjunta ja -rikosilmoitinvarustelussa. Kirkkorakennuksiin tehdyt turvallisuusinvestoinnit saattoivat kartoitusten yhteydessä saatujen tietojen perusteella toteutua vasta rakennuksen ympäristön turvallisuudessa tapahtuneiden merkittävien muutosten jälkeen. Pahimmassa tapauksessa investoinnit toteutettiin vasta kirkkorakennukseen kohdistetun ilkvallan, tuhotyön tai arvoesinevarkauden jälkeen.

Ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden tämänhetkinen taso edellytti lähes kaikissa kirkkorakennuksissa jonkinlaisia lisäinvestointeja. Kartoitusten yhteydessä havaittiin, että suuremmat kirkkorakennusten ja niiden irtaimiston turvallisuuteen liittyvät investoinnit tehtiin tavallisimmin rakennuksissa peruskorjausten yhteydessä (kirkkorakennusten peruskorjaussykli on keskimäärin 30-50 vuoden välein). Seurakunnat

pyrkivät keskittämään palo-, valvontakamera- ja rikosilmoitininvestointinsa sekä varastotilojen uudistamishankinnat peruskorjauksiin.

Melko uusissa tai viimeisten 10 vuoden aikana peruskorjatuissa kirkkorakennuksissa palo- ja rikosilmoitinteknologia ei ollut vielä ratkaisevasti vanhentunutta samoin säilytystilojen yleinen ennaltaehkäisevän konservoinnin taso oli melko hyvä. Joidenkin kartoitettujen kirkkorakennusten kohdalla vaikutti siltä, että rakennuksen turvallisuustason parantamiseksi oli tehty vain minimitoimet. Nämä kirkkorakennukseen kohdistetut resursoinnit olivat samassa linjassa rakennukseen tehtyjen muiden investointien kanssa.

Irtaimiston varastointi

Kartoitusten yhteydessä voitiin todeta, että rakennusten peruskorjausten yhteydessä säilytystilojen suunnittelutyöstä vastaavilla arkkitehdeillä ja seurakunnan henkilökunnalla ei ole ollut riittävästi tietoa siitä, mitä ennaltaehkäisevän konservoinnin tekijöitä kirkollisen arvoesineistön varastointimenetelmille ja -tiloille on asetettava. Irtaimistoa saatetaan säilyttää kirkkorakennuksissa ja niihin liittyvissä kellotapuleissa epäasiallisesti myös siksi, että seurakuntien oma tietotaito ei ollut riittänyt olemassa olevien puutteiden tunnistamiseen ja varastointitapojen korjaamiseen irtaimistoa paremmin säilyttäväksi.

Seurakuntien käytössä olevan liturgisen esineistön säilytysmenetelmiin panostettiin joko vain vähän tai paljon enemmän kuin kirkkorakennusten vanhan jo haurastuneen, liturgisesta käytöstä poistuneen, irtaimiston varastointimenetelmiin. Näin ollen kirkkorakennuksiin ja niiden kellotapuleihin varastoitu seurakuntien vanhin säilynyt esineistö oli myös kaikkein uhanalaisinta ja välittömimmin vaarassa tuhoutua.

Poikkeuksen sekä kirkkorakennuksessa käytössä olevan että vanhan käytöstä poistetun irtaimiston varastoinnin tasossa teki yksi kartoitetuista kirkkorakennuksista. Tämän kirkkorakennuksen irtaimiston varastoinnissa oli havaittavissa vain lieviä puutteita, jotka johtuivat lähinnä hieman vanhentuneista säilytysmenetelmistä. Tasoeroa käytössä olevan ja käytöstä poistetun irtaimiston varastoinnissa ei voitu havaita. Ongelman tämän kartoitetun kirkkorakennuksen varastoinnissa aiheutti lähinnä se, että varastoituja vanhoja kirkkokotekstiilejä ei ollut suojattu puuvillasuojakankain tai happovapain silkkipaperein

puisissa vetolaatikostoissaan. Toinen ongelmakysymys oli muovisten pukupussien käyttäminen viiden kirkkotekstiilin varastoinnissa. Muovisten pukupussien käytön sijasta kirkkorakennuksissa tulisi siirtyä valkaisuomattomien puuvillakankaasta ommeltujen suojapussien käyttöön.

Ilmastolliset olosuhteet

Voimakkaista ilmastollisten olosuhteiden vaihteluista kärsivät eniten kellotapuleihin ja muihin lämmittämättömiin tiloihin sijoitetut kirkkorakennusten vanhat käytöstä poistuneet arvoesineet. Kirkkorakennuksissa tehtyjen kartoitusten otokseen lukeutuneen lämmittämättömän Sipoon keskiaikaisen autiokirkon irtain kulttuuriperintö vaikutti kuitenkin poikkeuksellisen hyvinvoivalta ja hyvin sopeutuneelta rakennuksen vaihteleviin ilmasto-olosuhteisiin. Puuesineissä ei esimerkiksi ollut havaittavissa merkittävää maalipintojen hilseilyä tai ilman suhteellisen kosteuden aiheuttamista rakenteellisista vaurioista.

Voimakkaasti vaihtelevien lämpötilojen ja lämmitystapojen aiheuttamista vaurioista tehtiin vain vähän selviä vauriohavaintoja kirkkorakennuksissa. Lämpötilan aiheuttamat vauriot voitiin lähinnä havaita kirkkotekstiilien tekstiilimateriaalien kuivumisena, pölyämisenä ja haurastumisena. Kirkkorakennusten esineistö oli kaikissa kartoitetuissa rakennuksissa mukautunut melko hyvin talvikautena vaihteleviin sisätilan ilmasto-olosuhteisiin. Ilman epäpuhtauksien vaikutuksia kirkkorakennuksen irtaimeen kulttuuriperintöön pystyttiin havainnoimaan kirkkorakennuksissa ja kellotapuleissa lähinnä rakennukseen kulkeutuneen näkyvän pölyn ja noen muodossa. Voimakkaimmin nokeentumista havaittiin suurten kaupunkien kirkkorakennuksissa. Kellotapuleissa ja muissa lämmittämättömissä varastotiloissa ilman epäpuhtaudet, lika ja pöly muodostuivat esineistön kannalta suuren ongelman myös siksi, että nämä esineistön säilytystilat eivät kuulu seurakuntien viikkosiivouksessa siivottaviin tiloihin.

Irtaimiston säilyttäminen

Arvoesineistön varastointitavoissa ja -menetelmissä havaittiin irtaimistoa sekä rakenteellisesti että kemiallisesti vahingoittavia säilytysmateriaaleja, -menetelmiä ja -ratkaisuja. Kirkkorakennusten alkuperäistä kiinteää sisustusta, irtaimistoa ja valaisimien osia oli kasattu kellotapuleiden seinien nurkkaan toisiaan vasten nojaamaan, kasaan päällekkäin ja jopa sähköpääkeskusten välittömään läheisyyteen. Kirkkorakennusten säilytystiloissa ongelmia muodostivat ahtaat säilytyskaapit ja esimerkiksi väärin kaappeihin tehdyt ripustustankojen asennukset, jotka osaltaan estivät kirkkoketstiilien säilytysmenetelmien parantamisen.

Valaistus ja valon lämpölähteen sijainti muodosti irtaimiston kannalta ongelmia sekä joissakin kartoitettujen kirkkorakennusten kirkkosaleissa että esineistön varastointitiloissa. Osaan kirkkorakennuksen esineistöstä kohdistui kirkkosaleissa sekä suoraa ikkunoiden läpi rakennukseen tulevaa auringonvaloa että voimakasta kohdevalaisimien keinovaloa. Arvoesineistön kohdevalojen asennuksissa havaittiin myös esineistön kannalta vahingollisia ratkaisuja. Erään kirkkorakennuksen alttarimaalaus altistui voimakkaasti loisteputkien kohdevalaisun aiheuttamalle UV-säteilylle lämpösäteilyn lisäksi. Tavallisimmin kohdevalaisimien muodostamat ongelmat muodostuivat UV-säteilyn lisäksi valaisimien esineisiin kohdistamasta lämpösäteilystä (IR-säteily).

Irtaimen kulttuuriperinnön säilytystilat ja -menetelmät todettiin tavallisimmin puutteellisiksi kirkkorakennusten vanhimman esineistön osalta. Irtainta kulttuuriperintöä ei ollut joko suojattu varastoinnin yhteydessä lainkaan tai varastoinnissa oli käytetty kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston pitkäaikaisvarastointiin sopimattomia pH-arvoltaan happamia tai haitallisia kemiallisia yhdisteitä sisältäviä säilytysmateriaaleja.

Arvoesineistön varastointitilojen puhtauteen liittyvät ongelmat ilmenivät lähinnä kellotapuleihin ja muihin lämmittämättömiin varastotiloihin sijoitetun irtaimiston kohdalla. Näissä viikkosiivouksen ulkopuolelle kuuluvissa lämmittämättömissä varastotiloissa homeiden, bakteerien sekä tuhohyönteisten ja jyrsijöiden toiminta muodostaa merkittävän esineistöä uhkaavan vauriotekijän. Säilytystilojen puhtauteen liittyvien puutteiden arvioitiin tehostavan tuhohyönteisten ja mikrobien toimintaan liittyviä riskejä.

Yleinen irtaimistoturvallisuus ja kokoelmien evakuoitavuus

Kartoitettujen kirkkorakennusten irtaimistoturvallisuudessa esiintyi ainakin lieviä puutteita. Kartoitusten yhteydessä todettiin, että kirkkorakennusten pelastustyön tarpeita ja irtaimen kulttuuriperinnön evakuointia ei oltu huomioitu irtaimiston varastoinnissa tai rakennukseen sijoittelussa. Irtaimen kulttuuriperinnön varastointi- ja sijoitustavat kirkkorakennuksessa ja kellotapuleissa eivät olleet pelastustyön aikaisia esinevaurioita ehkäiseviä, eivätkä esineistön evakuointia helpottavia. Lähes kaikkien kartoitettujen kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön varastointitilojen sijainnin, varastointimenetelmien ja sijoittelun kirkkotilassa ei voitu katsoa osaltaan edistävän onnettomuustilanteessa pelastus- ja evakuointitoimien esteetöntä etenemistä.

Selvää eroa eri hiippakuntien kirkkorakennusten irtaimistoturvallisuuden tasossa ei voitu havaita tämän 12 kirkkorakennuksen otoksen kautta. Seurakunnan varallisuus näkyi tavallisesti rakennuksen yleisessä turvallisuustasossa ja joissakin tapauksissa irtaimiston vartioinnin investoinneissa. Selvä poikkeuskin tästä linjasta havaittiin yhden kirkkorakennuksen kohdalla. Tämän kartoitetun kirkkorakennuksen LVIS -tekniikka ja käytössä oleva kirkollinen arvoesineistö ovat lähes kokonaisuudessaan peräisin viidenkymmenen vuoden takaa. Rakennuksessa ei ollut toteutettu suurempia korjaustöitä 50 vuoden aikana. Myöskään rakennuksen irtaimen kulttuuriperinnön ylläpitoluonteiseen konservointiin ei ollut panostettu havaittavasti. Rakennukseen oli lisätty myöhemmin palo- ja rikosilmoitinjärjestelmät.

Alkusammutusvälineiden ja irtaimiston suojaamisessa käytettävien palosuojapeitteiden määrän arvioitiin olevan jokaisessa kartoitetussa kirkkorakennuksessa ainakin jonkin verran puutteellinen. Kuiva spriklerijärjestelmä löytyi useasta kartoitetusta kirkkorakennuksesta. Vesijohtoverkostoon liitettyä märkää sprinklerijärjestelmää ei löytynyt ainoastakaan kartoitusten otokseen kuuluvasta kirkkorakennuksesta.

9.2 Kyselytutkimuksen ja kirkkotilakartoitusten tulosten analysointi

Kyselytutkimuksen ja kirkkorakennuksissa tehtyjen kartoitusten tulokset kertovat toisiaan täydentäen, että seurakuntien henkilöstö tarvitsee irtaimen kulttuuriperinnön

ylläpitämiseen ja hallinnointiin asiantuntevaa tukea ja apua. Kirkkorakennusten irtaimistoturvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin kysymysten arviointiin seurakunnat tarvitsevat asiantuntija-apua.

Tutkimuksen kautta saatiin ajantasaista suuntaa-antavaa ja yleistettävissä olevaa tietoa seurakuntien ja seurakuntayhtymien kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden tilasta. Näistä kysymyksistä olisi voitu saada tarkempia seurakunta- ja kirkkorakennuskohtaisia tietoja liittämällä kirkkorakennuksissa tehtyihin kartoituksiin seurakunnan edustajien strukturoidut haastattelut. Jos ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden kehittämisen mallia käytetään seurakuntien kirkkorakennusten kokoelmaturvallisuuden kehittämiseen, tehokkain tilanteen kartoitusmenetelmä olisi asiantuntijakartoituksen ja henkilöstön haastattelun pohjalta laadittu asiantuntijalausuntoon perustuva kehittämissyön malli.

Opinnäytetutkimuksessa on onnistuttu kokoamaan kattavasti pohjatutkimusaineistoa ja perustietoja aikaisemmin tutkimattomalta kirkkorakennusten ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden alueelta. Tutkimustulosten arvioidaan olevan yleispäteviä, vaikka kirkkorakennusten ja niihin sijoitetun irtaimiston ongelmakentät ovatkin usein luonteeltaan yksilöllisiä.

Kyselytutkimusaineisto ja kirkkorakennusten kartoitukset toimivat toisiaan täydentäen, mikä oli aineiston keruumenetelmien alkuperäinen tarkoitus. Kirkkorakennusten irtaimistoturvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin kartoituksille toi lisää luotettavuutta kyselytutkimuksen kautta seurakunnilta saadut tiedot. Joitakin uusia näkemyksiä kirkkorakennuksessa tehtyihin kartoituksiin saattoi tuoda seurakunnan kirkkorakennuksestaan antamat kyselylomake 2:den tiedot.

Asiantuntija-arvioon perustuvissa kirkkorakennusten kartoituksissa ja kyselytutkimusaineiston informaatiossa ilmeni ristiriitaisuuksia. Pelkkään kyselyaineistoon perustuva tutkimus olisi konservaattorin näkökulmasta katsottuna antanut tutkimuskohteesta osittain harhaanjohtavaa, virheellistä ja epäluotettavaa tietoa. Kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden todellisuudesta pystyttiin muodostamaan realistisempi kuva toisiaan täydentävin tutkimusmenetelmin.

Tutkimusaineiston analysointikehys jouduttiin kehittämään ja muokkaamaan kirkkorakennusten tutkimiseen soveltuvaksi tutkimusprosessin aikana. Analysointikehys luotiin kuntien riskienhallinnan, museoturvallisuuden ja museoiden ennaltaehkäisevän konservoinnin teorioiden pohjalta kehittämällä. Analysointikehys saatiin luotua opinnäytetyössä, mutta mallin jatkokehittäminen toteutunee myöhemmissä tutkimuksissa.

Tutkimusprosessissa syntynyt analysointikehys pystyi vastaamaan tutkimuskysymyksiin osittain ja suuntaa-antavasti. Kaikenkattavaa vastausta se ei kuitenkaan pystynyt antamaan kirkkorakennusten yksilöllisiin ja monitasoisiin irtaimistoturvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin asiakokonaisuuksiin.

Opinnäytetutkimus tarjoaa Suomen evankelis-luterilaisen kirkon Kirkkohallitukselle yleistettävissä olevaa perustietoa seurakuntien kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön turvallisuudesta ja ennaltaehkäisevän konservoinnin kysymyksistä vuosilta 2006-2007. Tutkimuksessa on selvitetty, mitkä irtaimistoturvallisuuteen ja kokoelmien hallinnointiin liittyvät tekijät edistävät merkittävimmin seurakuntien hallussa olevan irtaimen kulttuuriperinnön tuhoutumista. Opinnäytteen johtopäätöksissä on esitetty Kirkkohallitukselle tarkemmat toimenpidesuosituksat kirkkorakennusten kokoelmahallinnoinnin sekä irtaimistoturvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin kysymysten jatkokehittämisestä paikallisseurakunnissa ja kokonaiskirkon tasolla.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Seurakuntien kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön säilyttämisen ja irtaimistoturvallisuuden tasossa on vaihtelua paikallisseurakunnissa. Kirkkorakennusten ja niiden irtaimen kulttuuriperinnön kunnossapito ja säilyttämisen vastuu ovat nykyisellään yksittäisten seurakuntien tai seurakuntayhtymien vastuulla. Seurakunnilla ei usein kuitenkaan ole käytettävissään tarvittavaa tietotaitoa eikä voimavaroja omistamansa arvoesineistön asialliseen säilyttämiseen. Käytöstä poistunut esineistö varastoidaan seurakunnissa usein ahtaisiin tai jopa epäasiallisiin säilytystiloihin. Esineet odottavat puutteellisissa säilytysolosuhteissaan konservointia tai esineistön konservointiin ei edes osata resursoida seurakunnissa. Tällä tavoin irtaimiston informaatioarvo laskee jatkuvasti ja tuhoutumisprosessin aiheuttamat vauriot muodostuvat peruuttamattomiksi. Kun kirkkorakennusten irtaimistokirjanpito ja esineistön inventointitiedot ovat puutteelliset, esineistön arvosta, kulttuurihistoriallisesta merkityksestä ja olemassaolosta ei ole tietoa. Esineistön kunnostamiseen ja konservointiin ei ole osattu resursoida seurakunnissa samalla tavoin kuin muihin seurakunnan toimintoihin. (Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto Sarja C 2004:10:3,19–21.)

Keskeisimmän uhan kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön säilymiselle aiheuttaa tiedon puute. Irtaimiston tuhoutumiseen voivat myös vaikuttaa kunkin seurakunnan henkilökunnan ja työyhteisön asenneilmapiiri kulttuuriperintöasioissa. Arvokasta esineistöä voidaan edelleen löytää kirkkorakennusten kaappien hyllyiltä muun tavaran alta, sullottuina muovipusseihin, kirkkojen kellareista, vinteiltä tai kellotapuleista. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön säilytyskaappeihin ja -tiloihin voidaan edelleen sijoittaa sellaista irtaimistoa, joka ei sinne kuulu ja joka edesauttaa kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön vaurioitumista ja tuhoutumista.

Arvokasta irtaimistoa vahingoittavat myös virheelliset ja epäasialliset hoito-, säilytys- ja käsittelytavat, sopimattomat säilytysmateriaalit sekä virheelliset esineistön ripustus- ja tukimenetelmät. Tuhoa kirkkorakennusten irtaimelle kulttuuriperinnölle aiheuttaa myös esineistön riittämätön suojaaminen peruskorjausten ja huoltotöiden yhteydessä. Vaurioita aiheuttavat myös suojaamattoman irtaimiston siirtely, kuljettaminen ja varastointi virheellisin ja esineistölle vahingollisin menetelmin. Seurakuntien toteuttamille

irtaimistokuljetuksille on tyypillistä, että esineistöä ei ole joko suojattu lainkaan tai esineistön suojaaminen on hyvin puutteellista.

Kulttuuriperintöä koskevia kysymyksiä varten saattaa myös olla tarvetta laajemmalle asiantuntija-avulle kirkon organisaatiossa. On mahdollista, että uudempaa kirkollista kulttuuriperintöä sekä kirkkorakennuksia että niiden taiteteoksia ja arvoesineistöä, uhkaa enemmän piilossa oleva "uhanalaisuus". Vuosisatoja vanha esineistö mielletään usein arvokkaaksi jo ikänsä vuoksi. Uudemman kirkollisen kulttuuriperinnön kohdalla esineistölle ei ole vielä muodostunut vakiintunutta "kulttuuriperinnön" leimaa ja säilyttämisen traditiota.

"Kertakäyttötavaran ja materialismin" 2000-luvulla voi sekoittua uniikkitaiteen ja teollisesti tuotetun sarjaesineen arvo. Onko 2000-luvun kristittyjen sukupolvessa pitkänäköisyyttä havaita muodittomaksi jääneessä kirkollisessa esineistössä yhden kirkkotaideaikakauden tunnusomainen tai poikkeuksellinen ilmenemismuoto? Realistinen näkemys lähimenneisyyden taiteeseen saavutetaan usein vasta kymmenien vuosien jälkeen. Kirkon irtaimesta kulttuuriperinnöstä pitäisi säilyä kerrostumia kaikilta aikakausilta, jotta tallennettu kirkollinen esinekulttuuri edustaisi kattavasti kirkon aineellisen kulttuuriperinnön kehitystä. Kirkkotaide ole vain keskiaikaa tai 1700-luvun pietismii ja nykyaikaa, vaan se elää ja vaikuttaa kaikissa aikakausissa omalla omaleimaisella tavallaan.

10.1 Toimenpidesuosituks

Ennaltaehkäisevää konservointia koskevat kysymykset ratkaisevat kirkon kulttuuriperinnön tulevaisuuden. Siksi ennaltaehkäisevän konservoinnin menetelmien jalkauttaminen seurakuntiin ja kokonaiskirkon tasolle on ratkaisevan tärkeää tulevina vuosina ja vuosikymmeninä. Päämäärätietoinen työ seurakuntien hallussa olevan kansallisen kulttuuriperinnön pelastamiseksi on aloitettava kaikilla tasoilla jo tänään. Irtaimen kulttuuriperinnön vaurioitumista ehkäisevien toimien tulisi määritellä seurakunnissa ja kokonaiskirkon tasolla tehtävät kokoelma- ja konservointipoliittiset linjaukset.

Vantaalla 21.-22.9.2000 hyväksytyn eurooppalaisen ennaltaehkäisevän konservoinnin strategia-asiakirjan suositusten mukaisesti Kirkkohallitukselle esitetään ennaltaehkäisevän konservoinnin kysymysten kehittämiseksi seuraavia toimia:

1. Johtamiseen liittyvät toimet: Ennaltaehkäisevää konservointia koskevat ”kokoelmapoliittiset” ohjeet ja kulttuuriperinnön säilyttämisen priorisoinnit on laadittava seurakuntia varten.
2. Suunnittelutyö instituutiossa: Seurakuntien kiinteistöjen ja irtaimiston hallinnointia ohjaavien toimintojen strategioihin on sisällyttävä ennaltaehkäisevän konservoinnin kysymykset olennaisena osana. Eri henkilöstöryhmien vastuualueet kulttuuriperinnön ennaltaehkäisevässä konservoinnissa on selvitettävä ja määriteltävä.
3. Koulutus: Kaikilla kulttuuriperinnön kanssa työskentelevillä on oltava heidän tehtävänsä ja vastuualueensa mukainen ja ajantasainen ennaltaehkäisevän konservoinnin koulutus.
4. Tiedonsaanti: Kaikilla henkilöillä, jotka ovat tekemisissä kokoelmien hoidon kanssa on oltava mahdollisuus riittävään informaatioon, joka on tarjottava heille sopivassa muodossa.
5. Julkisuus: Ennaltaehkäisevä konservointi on tehtävä yleisesti tunnetuksi seurakunnissa. Sekä seurakuntien henkilöstöllä että seurakuntalaisilla on tärkeä rooli kirkollisen kulttuuriperinnön säilyttämisessä ja ennaltaehkäisevässä konservoinnissa. (21-22.9.2000 PC-Strat, "European Preventive Conservation Strategy project", The Vantaa Document: 6.)

Kaaviossa 7 on havainnollistettu Knellin (1997) teoriaa soveltaen seurakuntien kokoelmahallinnoinnin kehittämistyön välietapit ja ennaltaehkäisevän konservoinnin periaatteiden jalkauttamisprosessin vaiheet. Knellin museomailmaan kehittämää ennaltaehkäisevän konservoinnin kehittämisen mallia on sovellettu Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien käyttöön paremmin soveltuvaksi.

Kaavio 7: Ennaltaehkäisevän konservoinnin jalkautumisen malli organisaatioon. (Knell 1997:84.)

Tietoisuuden ja ymmärryksen lisääminen irtaimiston vaurioitumisesta ja ennaltaehkäisevän konservoinnin menetelmistä on ensimmäinen jalkautusprosessin askel. Ennaltaehkäisevästä konservoinnista olisi myös tehtävä kiinteästi kirkon rakenteisiin sulautunut kokoelmahallinnan menettelytapa niin kokonaiskirkon kuin paikallisseurakuntien toimintojen rutiineissa. Kun ennaltaehkäisevästä konservoinnista on tullut suuntaa-antava tekijä sekä paikallisseurakuntien että kokonaiskirkon kulttuuriperintötyön ja kokoelmahallinnan strategisessa suunnittelussa, irtaimen kulttuuriperinnön säilymisen mahdollisuudet seurakunnissa ratkaisevasti parantuvat.

Kirkollisen kulttuuriperinnön vaurioitumista ja vaurioiden ennalta ehkäisevän tiedon olisi ulotuttava paikallisseurakuntien kaikkiin henkilöstöryhmiin. Tietoisuuden ja ammattitaidon tasoa kulttuuriperintöasioissa voidaan seurakunnissa nostaa henkilöstökoulutuksen ja asiantuntijaneuvonnalla. Ennaltaehkäisevän konservoinnin periaatteista tulisi muodostua osa seurakuntien kiinteistö- ja irtaimistohallinnoinnin sekä kulttuuriperinnön ylläpidon perustoimintoja. Ratkaiseva sija ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden tason kohentamisessa on erityisesti seurakuntien

kirkonpalveluskunnan, talouspäälliköiden ja kiinteistöhallinnon henkilöstön sekä kirkkoherrojen ja papiston kouluttamisessa. Eri henkilöstöryhmien koulutusten asiasisällöt tulisi suunnitella vastaamaan henkilöstöryhmien toimenkuvien sisältöjä.

10.2 Henkilöstön kehittäminen

Kulttuuriperinnön suojelua koskevan yleistiedon tulisi tavoittaa seurakuntien kaikki henkilöstöryhmät. Irtaimen kulttuuriperinnön vaurioitumista voidaan ehkäistä vain seurakuntien kaikkien henkilöstöryhmien ja seurakuntalaisten sitoutumisella kulttuuriperinnön suojelutyöhön. Seurakuntien johtavien viranhaltijoiden henkilöstökoulutuksen pääasiallinen painopiste tulisi kohdistua kulttuuriperintölainsäädännön asettamiin velvoitteisiin sekä lainsäädännön mukaisten irtaimistohallinnoinnin toimintatapojen selventämiseen ja kehittämiseen seurakunnissa.

Seurakuntien kiinteistöistä ja irtaimesta kulttuuriperinnöstä vastaavien viranhaltijoiden koulutuksen tulisi kohdentua arvoesineistön ylläpidon ja suojaamisen tarpeen tunnistamiseen sekä säilytystilojen suunnittelun museaalisen tason toteutumisen valvontaan. Koulutukseen pitäisi sisältyä myös riittävästi perustietoa kirkollisesta kulttuuriperinnöstä sekä irtaimen kulttuuriperinnön suojaamisesta rakennus- ja huoltotöiden yhteydessä. Kiinteistöhallinnon henkilöstön pitäisi myös saada riittävästi tietoa kirkollisen kulttuuriperinnön säilyttämistä ja huoltoa koskevasta lainsäädännöstä sekä kirkkorakennusten arvoirtaimiston säännöllisen ylläpitoluonteisen huoltamisen merkityksestä. Myös kulttuurihistoriallisista syistä säilytettävän kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön, kalusteiden sekä muun sisustukseen kuuluvan esineistön ja taideteosten tunnistaminen olisivat merkittävän tärkeää tietoa peruskorjaushankkeita vetäville seurakuntien viranhaltijoille.

Esineistön vaurioita ehkäisevän työn kannalta on myös ratkaisevaa, että seurakuntien kiinteistöhallinnon viranhaltijat osaisivat kirjata kirkkorakennusten korjaustöiden urakka-asiakirjoihin kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön suojaamisvelvoitteet ja toimintaohjeet sanktioehtoineen. Seurakuntien omistamissa kiinteistöissä ja toimitiloissa työskentelevät ulkopuoliset urakoitsijat olisi myös velvoitettava ja sitoutettava käyttämään

konservaattoreiden asiantuntemusta esineistön riittävän suojaamistason aikaansaamiseksi ja suojaustyön laadun varmistamiseksi.

Kirkon palveluskunnan koulutuksen tulisi sisältää riittävästi tietoa esineistön vaurioitumiseen vaikuttavista tekijöistä, esineistön turvallisista huoltomenetelmistä ja käsittelemisestä sekä esineistön säilyttämiselle asetettavista perusvaatimuksista. Koulutuksen keskeisten asiakokonaisuuksien olisi kohdistuttava erityisesti liturgisessa käytössä olevien kirkkotehtiilien ja hopeaesineistön turvalliseen hoitoon ja huoltoon.

Pitkäjännitteinen henkilöstöpolitiikka on erittäin tärkeää erityisesti kirkon palveluskunnan (suntioiden ja vahtimestarien) kohdalla. Seurakuntien kaikki henkilöstöryhmät, erityisesti kirkon palveluskunta, on sitoutettava seurakuntien kulttuurihistoriallisesti arvokkaasta irtaimistosta huolehtimiseen ja esineistön suojelemiseen.

10.3 Toimintamallin kehittäminen

Seurakuntien kiinteistöhallinnon ja kirkonpalveluskunnan työskentelyä irtaimen kulttuuriperinnön parissa voidaan kehittää työyksiköiden sisäisen työn laadun arvioinnin kautta. Merkittävää olisi, että työskentelyn taustalla vaikuttavat normit, toimintarutiinit ja laaditut toimintatavat uskallettaisiin alistaa kriittiseen uudelleenarviointiin irtaimistoturvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin näkökulmasta katsottuna. Työskentelyssä käytetyistä irtaimistolle vahingolliseksi havaituista toimintatavoista on luovuttava välittömästi. Työn laadun arvioinnista pitäisi syntyä työyksiköissä jatkuva oppimisprosessi, jossa toimintatapoja tietoisesti aletaan kehittää irtainta kulttuuriperintöä paremmin säilyttäväksi ja ylläpitäväksi.

Seurakuntien eri työyksiköiden sisäisissä oppimisprosesseissa olisi työn tuloksia peilattava vallitsevaan toimintakulttuuriin. Tehtyjen havaintojen pohjalta toimintatapoja on uskallettava päivittää ja muuttaa viipymättä. Irtaimelle kulttuuriperinnölle vahingollisista toimintamalleista on luovuttava. Työskentelyn ja käytössä olevien työmenetelmien kriittisen arvioinnin paikka saattaisi ehkä olla paikallisseurakuntien kiinteistöhallinnon tai kirkonpalveluskunnan viikkopalavereissa. Tärkeää olisi, että työyksikön sisällä voitaisiin keskustella ja pohtia avoimesti kulttuuriperinnön ylläpitoa

koskevia ongelmakysymyksiä ja etsiä työyksiköiden kesken ratkaisumalleja ongelmien poistamiseen. Tärkeää on myös arvioida, mikä aikaisemmin toteutetuissa ratkaisumalleissa on ollut hyvää ja mikä vähemmän hyvää.

Toimialojen sisäisen arvioinnin ja toiminnan kehittämisen kautta työskentelyyn voidaan myös saada toimintaa ohjaava sekä työskentelyä jatkuvasti uudelleenohjaava toimintarutiini. Työskentelyn keskeiseksi päämääräksi olisi asetettava seurakunnan hallussa olevan irtaimen kulttuuriperinnön ennaltaehkäisevän konservoinnin ja irtaimistoturvallisuuden toteutuminen esineistön valvonnassa, käsittelyssä, huollossa ja säilyttämisessä.

Arvoesineistön ylläpitoluonteinen huolto

Seurakuntien irtaimen kulttuuriperinnön säilymiseen vaikuttaa keskeisimmin seurakunnissa tehtävät ennaltaehkäisevän konservoinnin toimenpiteet. Myös irtain kulttuuriperintö tarvitsee säännöllistä perushoitoa ja ylläpitoa kirkkorakennusten tavoin. Rakennuskannan tavoin arvoesineistön säännöllisen huollon laiminlyönti kiihdyttää esineistön tuhoutumisprosessia. Huollon laiminlyönti voidaan havaita erityisesti liturgisessa käytössä olevien kirkkotekstiilien kunnossa nopeasti, jolloin tekstiilien käyttöarvo voidaan menettää lopulta jopa pysyvästi. Siksi liturgisessa käytössä olevan arvoesineistön säännölliseen ylläpitoluonteiseen konservointiin tulisi budjetoida vuosittain määrärahoja paikallisseurakunnissa.

Valitettavan usein seurakunnissa ei kuitenkaan säännöllisesti tehdä budjettivaroja arvoesineistön vuosihoitoihin rakennuskannan tavoin. Siksi merkittävä osa seurakuntien henkilöstön koulutuksessa olisi oltava, ylläpitoluonteisen arvoesinehuollon tarpeen tunnistamisessa.

Kirkon keskusrahaston kautta jaettavien konservointiavustusten piiriin pitäisi saada ennaltaehkäisevän konservoinnin kysymysten esimerkiksi esineistön museostandardit vastaavan varastoinnin kehittämistyössä seurakunnissa. Kirkon keskushallinnosta jaettavien konservointiavustusten jakoperusteissa pitäisi jatkossa huomioida aikaisempaa

enemmän tulevat toimenpiteet konservoitavan esineen vaurioiden ehkäisemiseksi tulevaisuudessa.

Piispantarkistusten mahdollisuudet kulttuuriperinnön hallinnoinnin kehittämisessä

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien piispantarkistuksissa on käytössä kolme lomakekokonaisuutta: 1. lomake on tarkoitettu yksityisen seurakunnan tarkastusta varten, 2. lomake on tarkoitettu seurakunnan hallintoa ja taloutta kartoittamaan sekä 3. lomake on seurakuntayhtymiä koskeva piispantarkastuslomake. Piispantarkastusten lomakkeisiin 2 ja 3 sisältyy jo nykyisellään kaikki oleelliset osakokonaisuudet seurakuntien irtaimen kulttuuriperinnön säilymisen tarkastamiseen ja turvaamiseen. Siksi piispantarkastukset olisivatkin tehokkain ja paras tapa seurakuntien hallussa olevan kulttuuriperinnön hallinnoin kehittämiseen.

Tarkastuslomakkeissa on käsitelty hautausmaita koskevassa osuudessa menettelytapoja hoitamattomien sukuhautojen kunnostamiseksi, kulttuurihistoriallisista syistä. Seurakuntien arkistoja koskevassa piispantarkastuslomakkeesta löytyy kohta, jossa kartoitetaan seurakuntien arkistotilojen laatua ja vastaavatko seurakunnan arkistotilat arkistolaitoksen yleistä ohjetta (nro: 4/1984). Lomakkeessa kartoitetaan myös seurakunnan suunnitelmia arkistojensa suojaamiseksi sekä vanhan asiakirja-aineiston kunnostamiseksi. Seurakuntien taloutta koskevassa piispantarkastuslomakkeessa kartoitetaan myös seurakunnan irtaimistoluetteloja ja -kirjanpitoa sekä seurakunnan museo- ja taide-esineiden luettelointia, kunnossapitoa ja säilytystapoja.

Jotta seurakunnat voisivat saada tarvitsemaansa apua ja tukea kulttuuriperintönsä hallinnointiin sekä vaurioita ehkäisevien toimintatapojen ja säilytystilojen kehittämiseen seurakunnassaan, piispantarkastusten yhteydessä seurakunnan kulttuuriperintökysymyksistä pitäisi saada asiantuntijuuteen perustuvaa tietoa kulttuuriperinnön hallinnoinnin ja irtaimen kulttuuriperinnön säilyttämisen ongelmalueista. Seurakuntien pitäisi myös saada tuomiokapituleilta ohjeet ja mahdollisesti myös tarvittavat taloudelliset resurssit kulttuuriperinnön hallinnoinnin parantamiseksi seurakunnassa.

10.4 Autioituvat kirkkorakennukset

Autiokirkoiksi kutsutaan säännöllisestä jumalanpalveluskäytöstä poisjääneitä kirkkorakennuksia. Rakennukset eivät siis enää ole varsinaisia seurakuntakirkkoja. Suomessa autiokirkkojen ryhmään kuuluu sekä mannermaassa autioksi jääneitä kyläkirkkoja että ulkosaariston pieniä kappeleita. Autiokirkkoihin rinnastettavia rakennuksia ovat entisten ruukkiyhteisöjen kirkot, jotka seurakuntien lakkauttamisen jälkeen ovat muodostuneet osaksi ruukkikartanoiden historiallista yleisilmettä. (Knapas 2006: 1.)

Nykyisin kulttuurihistoriallisesti merkittävänä tuntemamme autiokirkot säilyivät purkamiselta 1800–1900-luvuilla. Kun seurakunnat rakensivat 1800-luvun loppupuolella modernimman ja mukavuuksin varustellun uuden kirkkorakennuksen, jäi seurakunnan vanha jumalanpalvelushuone tyhjilleen ja käyttämättömäksi. Meidän päiviimme säilyneitä seurakuntien hallussa olevia autiokirkkoja on maassamme tällä hetkellä 33. (Knapas 2006: 1.)

Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien jäsenmäärän väheneminen, seurakuntien yhdistyminen ja seurakunnille jaettavan yhteisöveromäärän aleneminen ovat vaikuttaneet väistämättä seurakuntien mahdollisuuteen ylläpitää omistamaansa kiinteää ja irtainta kulttuuriperintöä. Seurakuntien yhdistymisten myötä myös seurakunnalliset toiminnot tulevat todennäköisesti keskittymään. Vielä ratkaisematon kysymys on, mitä tullaan tekemään 2000-luvulla käytöstä mahdollisesti poistuville kirkkorakennuksille. (Sihvola 2007: 24.)

Aikakauden tyypillinen leima ja peruskorjaukset

Jokainen aikakausi ja sen vallitseva tyylikäsitys tuovat mukanaan uudet mieltymykset ja erilaisen tavan nähdä ympäristöä. Vallitsevat muodit vaikuttavat usein nopeammin rakennusten sisätiloihin ja vasta myöhemmin rakennusten ulkoasuun. Harvinaisuuksia ovat nykyisin ne sisätilat, joiden käyttö olisi säilynyt alusta asti samana jatkuvuudesta

viestien. Kirkkorakennukset pysyvyydellään muodostavat tässä tapauksessa rakennusperintökohteina poikkeuksen. (Niskanen 2007:13–14.)

Vaikka kirkkorakennusten peruskorjauksissa tehtäviä muutoksia ja korjauksia valvotaan ja säädellään Museoviraston ja Kirkkohallituksen toimesta, aikasidonnaisuus ja vallitsevat tyyli-ihanteet voidaan nähdä lähes kaikissa peruskorjatuissa kirkkorakennuksissa esimerkiksi seinäpintojen värisävyvalintoina, uudistuneena kirkkotilan tekniikkana, kirkkosalin uudistamina kalusteina ja valaisimina. Myös tilojen käyttöön liittyvät uudet tarpeet ovat aiheuttaneet ja tulevat aiheuttamaan kirkkorakennusten yleisilmeessä muutoksia. Uuden aikakauden ”uusi tyyli” on tavallisesti jonkinlainen vastalause sitä edeltäneelle. Lähimenneisyyden makumieltymykset nähdään usein mauttomina ja arvottomina. Myös menneet värimaailmat voivat aiheuttaa torjuntaa. Tämä on asettanut ja asettaa edelleen kirkkotilojen interiöörit uhanalaiseen asemaan. (Niskanen 2007:15–16.)

Tampereen yliopiston arkkitehtiosaston tutkimussarjassa julkaistiin vuonna 2006 arkkitehti Maija Kairamon lisensiaattitutkimus, Restaurointietappeja aikaraiteella – Puoli vuosisataa rakennussuojelua ja restaurointia Suomessa (Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2006/25). Maija Kairamo pohtii tutkimuksessaan kirkkorakennusten restaurointiperiaatteiden muuttumista. Hän toimi vuosien 1963–1998 välisen ajan Museoviraston Rakennushistorian osastolla sekä osallistui useisiin kirkkojen ja muiden rakennusmuistomerkkien restaurointiin sekä uuden restaurointiajattelun kehittämiseen Suomessa. (Kirkoissa näkyy restaurointiperiaatteiden muuttuminen 27.2.2007: verkkodokumentti.)

Arkkitehti Maija Kairamon mukaan kirkkorakennusten restaurointi on muuttunut vuosikymmenten mittaan pientä asiantuntijoiden joukkoa koskevasta asiasta osaksi yleistä kulttuuripolitiikkaa. Kirkkorakennusten restauroinnissa tavoiteltiin Kairamon mukaan vielä 1950-luvulla rakennuksen ”alkuperäistä tyyli-vaikutelmaa”. Rakennusten restauroinnin periaatteet muuttuivat kuitenkin 1960–70-luvulla uudisrakentamiseen verrattavissa olevaksi restauroinniksi, jossa tavoiteltiin modernein varustuksin ja kalustein rakennusmuistomerkkien uudistamista. (Kirkoissa näkyy restaurointiperiaatteiden muuttuminen 27.2.2007: verkkodokumentti.)

Seuraavilla vuosikymmenillä puolestaan siirryttiin korostamaan rakennusten historiallisen kerroksellisuuden säilyttämistä ja ”rakennuskonservointinäkökulmaa”. Painopiste alkoi siirtyä suurista restauroinneista rakennusmuistomerkkien jatkuvaan kunnossapitoon. Kun alkaneet vauriot korjattiin välittömästi perinteisin materiaalein ja tekniikoin, ei suuria restauroinnin tarpeita päässyt syntymään. (Kirkoissa näkyy restaurointiperiaatteiden muuttuminen 27.2.2007: verkkodokumentti.)

Mikä sitten säilyttää ja on säilyttänyt sisätiloja ja kirkkorakennusten alkuperäistä interiööriä. Taloudellisten resurssien niukkuus saattaa joissakin tapauksissa säilyttää rakennusten sisätiloja erinomaisesti. Kun rahaa on vain tarpeellisten korjausten tekemiseen, ylimääräisiä uudistuksia sisätiloissa ei pystytä toteuttamaan. Rakennusten sisätiloja on myös säilyttänyt perinteiden arvostus ja tilojen tunnustettu arvo. (Niskanen 2007:15–16.)

Autiokirkkojen säilynyt kulttuurihistoriallinen kerroksellisuus

Yksi Suomen evankelis-luterilaisen kirkon hallussa olevista autiokirkoista, Petäjäveden vanha kirkko, on merkitty Unescon maailmanperintöluetteloon vuonna 1994. Se edustaa luettelossa pohjoismaista, luterilaista kirkkoarkkitehtuuria ja hirsirakentamistaidon pitkää perinnettä. Kirkkoa on pidetty hyvä osoituksena siitä, kuinka paikalliset rakennusmestarit pohjoismaissa omaksuivat Euroopan kirkkoarkkitehtuurin tyylipiirteitä ja sovelsivat niitä taidokkaasti hallitsemaansa hirsirakentamisen tekniikkaan. (Museoviraston tietoteksti maailmaperintökohteista 18.11.2007: verkkodokumentti.)

Petäjäveden vanha kirkko rakennettiin vuosina 1763 - 1765 rakennusmestari Jaakko Klemetinpoika Leppäsen johdolla. Kirkkoon lisättiin 60 vuotta myöhemmin kellotapuli. Petäjäveden vanha kirkkorakennus jäi pois käytöstä vuonna 1879, kun Petäjäveden uusi kirkko valmistui. Vanhassa kirkossa ei enää pidetty vuoden 1879 jälkeen jumalanpalveluksia, mutta sitä ei myöskään purettu. Kirkonkellot jäivät vanhan kirkon kellotapuliin ja sen hautausmaa säilyi edelleen seurakunnan käytössä. Petäjäveden vanhaa kirkkoa alettiin kunnostaa määrätietoisesti 1920-luvulta lähtien. Petäjäveden seurakunta käyttää vanhaa kirkkorakennustaan edelleen kesäisin. (Knapas 2006: 1; Museoviraston tietoteksti maailmaperintökohteista 18.11.2007: verkkodokumentti.)

Suomen keskiaikaisista autiokirkoista tunnetuimpia ovat ehkä Hattulan Pyhän Ristin kirkko, Isonkyrön vanha kirkko sekä tuhopolton jälkeen kunnostettu Tyrvään Pyhän Olavin kirkko Vammalassa. Nämä harmaakivikirkot ovat olleet tunnettuja myös keskiaikaisista kalkkimaalauksistaan. Autioituneista puukirkoista yleiseen tietoisuuteen ovat nousseet Pyhämaan uhrikirkko Uudessakaupungissa, Paltaniemen kuvakirkko Kajaanissa sekä Keuruun, Petäjäveden ja Pihlajaveden vanhat puukirkot sekä maailman suurin puukirkko Kerimäellä. (Knapas 2006: 1.)

Joissakin tapauksissa seurakunnan tyhjilleen jäänyt, ehkä huonokuntoinenkin, kirkkorakennus päätettiin purkaa. Näin tapahtui esimerkiksi Jyväskylän kaupungin Jaakko Jaakonpoika Leppäsen suunnitteleman ja vuonna 1775 valmistuneen kirkkorakennuksen kohdalla. Helsingin senaatintorilla sijainnut vuonna 1727 rakennettu Ulrika Eleonoran kirkko päätettiin sen sijaan purkaa lähinnä poliittisista syistä. Puurakenteinen Ulrika Eleonoran kirkko määrättiin purettavaksi Helsingin tultua Suomen suuriruhtinaskunnan pääkaupungiksi. (Jyväskylän kaupunginkirkko 18.11.2007: verkkodokumentti; Helsingin kaupunginmuseon tietoteksti Ulrika Eleonoran kirkosta 18.11.2007: verkkodokumentti.)

Autiokirkkojen historiallinen tunnelma

Autiokirkot välittävät menneiden vuosisatojen historiallista tunnelmaa. Kirkot olivat varsinkin talvisaikaan kylmiä ja pimeitä eikä niissä ollut lämmityslaitteita, sähkövaloa tai muitakaan mukavuuksia. Kirkkorakennuksen ahtaus oli kuitenkin tavallisesti keskeisin syy 1800-luvulla uusien modernimpien kirkkorakennusten rakentamiseen. (Knapas 2006: 1.)

Autioiksi 1800-luvulla jääneissä puisissa kirkkorakennuksissa ovat säilyneet rakennusten alkuperäiset rakenteet arvokkaine yksityiskohtineen. Kirkkorakennusten seiniä ja holveja ei ole myöskään ennätetty lämmityslaitteiden ja sähköjen asennusten yhteydessä muuttaa esimerkiksi laudoitusten avulla. Kirkkorakennuksissa tehty myöhemmät korjaukset ja uudistukset eivät nekään ole vielä ennättäneet yhdenmukaistaa eri kirkkorakentajien kädenjälkeä ja rakennusten alkuperäistä sisustusta. (Knapas 2006: 1.)

Autiokirkot ja 2000-luku

Vielä ei ole selvää, muodostaako kirkkorakennusten autioituminen merkittävän uhan kirkon hallussa olevan kansallisen kulttuuriperinnön säilymiselle. Ne Suomessa 1800-luvulla autioituneet vanhat kirkkorakennukset, jotka säästyivät purkukohtalolta edustavat nyt korvaamattoman arvokasta kansallista kulttuuriperintöämme. Monet seurakuntien omistamat 1800-luvulla autioituneet kirkkorakennukset ovat löytäneet myös myöhemmin uudelleen paikkansa seurakuntien kesäajan jumalanpalveluselämässä ja tiekirkkotoiminnassa.

Voivatko 2000-luvulla autioituvat kulttuurihistoriallisesti arvokkaat kirkkorakennukset pelastua samalla tavoin purkukohtalolta kuin 1800-luvulla autioituneet rakennukset? Kirkkorakennukset, jotka autioituivat 1800-luvulla, ovat säilyneet sekä purkamiselta että kirkkorakennusten restaurointien yhteydessä tehdyiltä seurakuntien toiminnallisista lähtökohdista nousseilta muutoksilta ja modernisoinneilta. Löytyykö 2000-luvun Suomessa tahtotilaa nähdä autioituvat kirkkorakennukset mahdollisuutena kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden kirkkojen ja niiden interiöörien kulttuurihistoriallisen kerroksellisuuden säilyttämisen esimerkiksi ulkomuseotoiminnan kautta? Ulkomuseot samoin kuin autiokirkotkin ovat esineistön säilyttämisen kannalta vaativia kohteita. Rakennuksen arvoirtaimiston ohella myös kylmillään olevat museorakennukset ja autiokirkot tarvitsevat perushoitoa ja ylläpitoa pysyäkseen kunnossa. Huolellisella kulttuuriperintökohteen ja sen irtaimiston ylläpidon suunnittelulla kulttuuriperinnön säilymistä uhkaavia tekijöitä voidaan huomattavasti vähentää. (Rantala 1990: 33.)

Millä tavoin suomalainen yhteiskunta ja kirkko voisivat hyödyntää tulevaisuudessa näiden mahdollisesti autioituvien kulttuuriperintökohteiden matkailullista ja informatiivista arvoa esimerkiksi tiekirkko- tai ulkomuseotoiminnalla kautta. Ulkomuseothan ovat ulkotiloissa toimivia museoita, jotka ovat tavallisesti syntyneet katoamisuhan alla olevan kulttuuriperinnön säilyttämistarpeista. Perinteisten näyttelyrakennusten sijasta ulkomuseoiden esineistö voi olla näytteillä omalla paikallaan museorakennuksissa. Monet nykyiset ulkomuseot ovat muodostuneet vanhoista aikoinaan uhanalaisista rakennuksista.

Yhteenveto

Tutkimuksen keskeiset tulokset voidaan kiteyttää seuraavasti: tutkimus tarjoaa yleistettävissä olevaa 2000-luvun perustietoa seurakuntien kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön turvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin kysymyksistä. Opinnäytetyötä varten tehty taustatutkimus vahvisti olettamuksen, että seurakuntien hallussa oleva kirkollinen kulttuuriperintö edustaa merkittävää ja yhtenäistä kulttuuriperintökokonaisuutta Suomen kansallisessa kulttuuriperinnössä. Tämän kulttuuriperinnön hallinnointia koskeva lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset muodostavat seurakunnille suuria haasteita hallussaan olevan irtaimen kulttuuriperinnön säilyttämiseksi ja ylläpitämiseksi. Esineistön vaurioitumista voidaan ehkäistä, jos arvoesineistön säilyttäminen ja huolto toteutuu kaikissa seurakunnissa kirkkolain ja -järjestyksen sekä muinaismuistolain hengessä; lainsäätäjän näkökulmasta katsottuna. Muuttotappioalueiden seurakuntien käytössä olevat taloudelliset resurssit voivat muodostaa irtaimiston konservoinnin ja säilytystiloihin tehtävien perusparannusten tekemisen seurakunnille lähes mahdottomaksi.

Kyselytutkimus osoitti, että seurakunnat ovat hyvin motivoituneita ja kiinnostuneita hallussaan olevan kulttuuriperinnön ylläpidosta ja hoidosta lainsäädännön velvoitteiden mukaisesti. Irtaimen kulttuuriperintönsä arkisessa hoidossa ja varastoinnissa seurakunnat toimivat usein parhaan tietonsa ja osaamisensa mukaan. Seurakuntien oma asiantuntemus ei kuitenkaan aina riitä kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston varastointiin liittyvien puutteiden tai esineistön ylläpitotarpeen tunnistamiseen. Siksi irtaimiston varastointimenetelmien perusparannukset ja ylläpitoluonteinen konservointityö voivat jäädä tekemättä.

Opinnäytetutkimuksessa selvitettiin kirkkorakennusten irtaimistoturvallisuuteen ja seurakuntien arvoesineistön hallinnointiin liittyviä puutteita kattavasti AMK -koulutuksen saaneen konservaattorin asiantuntemuksella. Tutkimuksen pohjalta pystyttiin tunnistamaan tekijöitä, jotka edistävät merkittävimmin seurakuntien hallussa olevan irtaimen kulttuuriperinnön tuhoutumista. Opinnäytetyössä on esitetty Kirkkohallitukselle tarkemmat toimenpidesuositukset kirkkorakennusten kokoelmahallinnan, irtaimistoturvallisuuden ja ennaltaehkäisevän konservoinnin kehittämiseksi paikallisseurakunnissa ja kokonaiskirkon tasolla.

11 JATKOTUTKIMUSAIHEET

Autioituvien kirkkorakennusten käyttömahdollisuuksia kirkon museotoimen näkökulmasta on tarpeellista selvittää tarkemmin. On mahdollista, että kulttuurihistoriallisesti arvokkaat vanhat kirkkorakennukset interiööreineen voitaisiin saada säilymään tuleville sukupolville hajautetun ulkomuseotoimintamallin kautta. Seurakuntien kirkkorakennusten irtain kulttuuriperintö on museaalisesti ajateltuna omassa kontekstissaan, kun ne ovat omissa kirkkorakennuksissa. Asiaa tarkemmin tutkimatta on kuitenkin vielä mahdotonta sanoa, millä tavoin suomalainen yhteiskunta ja Suomen evankelis-luterilainen kirkko voisivat hyödyntää näitä kulttuuriperintökohteita myös tulevaisuudessa? Ratkaisematta on myös se, millaisin taloudellisin resurssein autioiksi jäävien kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden seurakunnallisten rakennusten ja niiden irtaimiston ylläpito kansallisena kulttuuriperintönämme voitaisiin toteuttaa ulkomuseotoimintamallissa.

Kulttuuriperinnön säilyttäminen autioituvissa kirkkorakennuksissa edellyttää rakennuskohtaisen hyvinvointimallin luomista kirkkorakennuksille ja sen irtaimelle kulttuuriperinnölle. Autiokirkkojen ja niiden kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön ylläpidossa ennaltaehkäisevän konservoinnin menetelmät ovat ratkaisevassa asemassa.

Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus (10/1992) sitouttaa asiakirjan ratifioineet maat, myös Suomen, kulttuuriperintökohteiden luettelointiin sekä tarvittaviin lakisääteisiin toimenpiteisiin kulttuuriperintökohteiden turvaamiseksi. Jatkotutkimuksen paikka olisi myös se velvoittaako yleissopimus Suomen valtion osallistumaan autioituvien rakennussuojeltujen kirkkorakennusten ja pappiloiden ylläpitoon ja säilymisen turvaamiseen.

Keskeiseksi jatkotutkimusaiheeksi havaittiin myös kirkkorakennusten irtaimen kulttuuriperinnön pelastussuunnittelukysymykset. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön varastoinnin, säilyttämisen ja hallinnoinnin kehittämisellä kirkkorakennuksissa voidaan ratkaisevasti parantaa myös irtaimen kulttuuriperinnön säilyvyyttä ja evakuoitavuutta onnettomuustilanteissa. Kirkkorakennusten evakuointiprosessien jatkokehittäminen lisävaurioiden ehkäisemiseksi edellyttäisi laajempaa jatkotutkimusta.

Piispantarkistusten kautta on mahdollista saada ajantasaista tietoa irtaimen kulttuuriperinnön hallinnoinnin ongelmista ja kehittämismahdollisuuksia kulttuurihistoriallisesti arvokkaan irtaimiston varastointimenetelmistä. Kun seurakuntaakohtaisesti saadaan kattavat ja tarkat tiedot irtaimen kulttuuriperinnön hallinnoinnin kehitystarpeista, voidaan seurakuntia kohdennetusti tukea ja ohjata kulttuuriperinnön hallinnoinnin ja varastoinnin kehittämiseen. Seurakuntien kohdennetussa tukemisessa ratkaisevassa asemassa ovat hiippakuntien henkilöstö ja Kirkkohallituksen kulttuuriperintötyö.

LÄHTEET

ASHLEY-SMITH, Jonathan 1999: Risk Assessment for Object Conservation. Butterworth-Heinemann, The Board and Trustees of Victorian and Albert Museum.

BEAR, Norbert, S. & BANKS, Paul, N. 1997: Indoor air pollution: effects on cultural and historical materials. Teoksessa: KNELL, Simon (ed.) 1997: Care of collections. TJ International Ltd, Great Britain, Leicester Readers in museum studies.

CAMUFFO, Dario 1998: Microclimate for Cultural Heritage. European Commission, Environment and Climate Research Programme. Developments in Atmosphere Science 23. Elsevier, National Research of Italy.

CLOONAN, Michéle, V. 2007: The Moral Imperative to Preserve. Library trends, Vol. 55, No. 3, Winter 2007, sivut: 746-755, The Board of Trustees, University of Illinois.

CLOONAN, Michéle, V. 2007: The Paradox of Preservation. Library trends, Vol. 56, No. 1, Summer 2007, sivut: 133-147, The Board of Trustees, University of Illinois.

CHRISTOFFERSEN, Lars, D. 1995: ZEPHYR – Passive Climate Controlled Repositories, Storage Facilities for Museum, Archive and Library Purposes. Birch & Krogboe A/S Consultants & Planners, Lund University, Department of Building Physics, Rapport TVBH-3028.

ENBERG, Mikael 2002: Kuntien riskinhallinta, Suomen Kuntaliitto.

HALTTUNEN, Matti 2000: Alkusanat. Teoksessa: LEMPA, N. (toim.) 2000: Kirkko kulttuurin kantajana. Kirkkohallitus & Museovirasto, Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

HARVA, Kirsti; RAJAKARI, Päivi 2007: Teesejä kokoelman hoidosta, Museotyöntekijän käsikirja 5. Taidemuseoalan kehittämisyksikkö Kehys ja Konservointilaitos, Valtion taidemuseo. Yliopistopaino, Helsinki.

HASSILA, Juha (toim.) 2007: Kirkkojen paloturvallisuusohje, SPEK, Tammer-Paino Oy, Tampere.

HIEKKANEN, Markus 2003: Suomen kivikirkot keskiajalla. Otava Oyj, Helsinki.

HIEKKANEN, Markus 2007: Suomen keskiajan kivikirkot. Suomalaisen kirjallisuuden seura, toimituksia 1117, Tammer-paino Oy, Helsinki.

HIRSIJÄRVI, Sirkka; REMES, Pirkko; SAJAVAARA, Paula 1998: Tutki ja kirjoita, Kirjayhtymä Oy, Tammer-paino Oy, Tampere.

HUNTER, John E. 1997: Museum disaster preparedness planning. Teoksessa: KNELL, Simon (ed.) 1997: Care of collections. TJ International Ltd, Great Britain, Leicester Readers in museum studies.

KIRKON MUSEOTOIMI, Kirkkohallituksen 16.12.2003 asettaman kirkkomuseon selvitystyöryhmän mietintö, Suomen ev.-lut. kirkon keskushallinto, Sarja C 2004: 10.

KNAPAS, Marja Terttu 2.3.2006: Autiokirkon henkivät historiaa: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta:

www.rakennusperinto.fi/rakennusperintomme/artikkelit/fi_FI/Autiokirkot/]

KNAPAS, Marja Terttu 2006: Kirkkoja viideltä vuosikymmeneltä. Teoksessa: KNAPAS, Marja Terttu & TIRILÄ, Soile 2006: Suomalaista kirkkoarkkitehtuuria 1917-1970. Museovirasto, Art-Print Oy, Helsinki.

KNELL, Simon (ed.) 1997: Care of collections. TJ International Ltd, Great Britain, Leicester Readers in museum studies.

KOHTI EUROOPPALAISTA ENNALTAEHKÄISEVÄN KONSERVOINNIN STRATEGIAA, 21-22.9.2000 PC-Strat, "European Preventive Conservation Strategy project", The Vantaa Document, ICCRom A Project Report PC – Strat.

KULTTUURIOMAISUUDEN UHAT JA SUOJELU – Työryhmän mietintö Haagin vuoden 1954 yleissopimuksen toimeenpanosta Suomessa ja osana kansainvälistä kriisinhallintaa, Opetusministeriön julkaisuja 2007:8.

LANKINEN, Timo 2006: Sacrum Oy kirkollisten erikoistarvikkeiden esinekulttuurin muovaajana. Teoksessa: Kyyhky ja karitsa – Pyhä design Helsingin kirkoissa, Helsingin seurakuntayhtymä, Art-Print Oy, Helsinki.

LEMPA, N. 2000: Seurakuntien vastuu kirkollisesta esineistöstä, s. 118-125. Teoksessa: LEMPA, N. (toim.) 2000: Kirkko kulttuurin kantajana. Kirkkohallitus & Museovirasto, Vammalan Kirjapaino Oy, Vammala.

LEPISTÖ, Timo (toim.) 1994: Museolainsäädäntö, Painatuskeskus Oy, Helsinki.

LILIUS, Henrik 1988: Kivikirkot 1600- ja 1700-luvuilla. Teoksessa: Ars, Suomen taide 2. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.

LUKKARINEN, Ville 1988: Kirkkoarkkitehtuuri 1809-1865. Teoksessa: Ars, Suomen taide 3. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.

LÄSNÄOLON YHTEISÖ – Kirkkohallituksen asettaman Seurakuntarakennetyöryhmän väliraportti, tammikuu 2007, Suomen ev. lut. kirkon keskushallinto, Sarja C 2007: 1, Kirkkohallitus.

MATTILA, Mirva; KAUKONEN, Marianna; SALMELA, Ulla (toim.) 2006: OPAS Paikallismuseon hoitoon, Museovirasto, Frenckelin kirjapaino Oy, Helsinki.

NIKULA, Riitta 1990: Rakennustaiteen 1920- ja 30-luku. Teoksessa: Ars, Suomen taide 5. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.

NUMMI, Outi (toim.) 2005: Rohmut ja riesat, Suomen museoliiton julkaisuja 55, toinen painos, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.

- PERKKO, Mikko 1994: Turvallisempi museo – Turvallisuusohjeita museoille. Suomen museoliitto. Vammalan kirjapaino Oy.
- PERKKO, Mikko 2006: Turvallisuutta vai turvattomuutta. Suomen museoliiton julkaisuja 56. Vammalan kirjapaino Oy.
- PETTERSSON, Lars 1988: Puukirkkojen varhaisvaiheita. Teoksessa: Ars, Suomen taide 2. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- PETTERSSON, Lars 1988: Ristikirkot. Teoksessa: Ars, Suomen taide 3. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- PETTERSSON, Lars 1989: Kirkkojen rakentaminen 1800-luvun alkukymmenillä. Teoksessa: Ars, Suomen taide 4. Kustannusosakeyhtiö Otava, Keuruu.
- RANTALA, Anja 1990: Museon siivous. Suomen museoliiton julkaisuja 37. Vammalan kirjapaino Oy.
- SCHAEFFER, Terry, T. 2002: Effects of Light on Materials in Collections – Data on photoflash and Related Sources. Research in Conservation. The J. Paul Getty Trust, Getty Publications, Printed in The United States of America.
- SIHVOLA, Arja 2007: Valoa ja korkeutta sakraalissa sisätilassa. Teoksessa: LOUNATVUORI, Irma (toim.) 2007: Käy sisään! Julkiset sisätilat; Euroopan rakennusperintöpäivät, Suomen kotiseutuliitto, Gummerrus Oy.
- STANIFORTH, Sarah & HEYES, Bob & BULLOCK, Linda 1994: Appropriate technologies for relative humidity control for museum collections housed in historic buildings. Teoksessa: ICC Preventive Conservation Theory and Research 1994. Preprints of the Contributions to the Ottawa Congress 12-16 September 1994.
- TOMANTERÄ, Leena; ERÄ-ESKO, Liisa 1996: Vanhojen esineiden hoito – Opaskirja, Museovirasto, Vammalan kirjapaino Oy.
- TUOMI, Jouni 2007: Tutki ja lue – Johdatus tieteellisen tekstin ymmärtämiseen. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- TURNPENNY, Michael 2004: Cultural Heritage, an ill-defined Concept? A Call for Joined-up Policy. International Journal of Heritage Studies, Vol. 10, No. 3, July 2004, Routledge, Taylor & Francis Group.
- WALLER, Robert 2002: A Risk Model for Collection preservation. Published in the 13th Triennial Meeting Rio De Janeiro, Preprints Vol. I. ICOM Committee for Conservation.
- WOROBIEC, Anna & SAMEK, Lucyna & SPOLNIK, Zoya & KANTOZOVA, Velichka & STEFANIAK, Elzbieta & VAN GRIEKEN, René 2006: Study of the winter and summer changes of the air compositions in the church of Szalowa, Poland, related to conservation. Microchimica Acta 156 (2007), Printed in Austria.

VUERICH, E. & MALASPINA, F. & BARAZUTTI, M. & GEORGIADIS, T. & NORDINO, M. 2007: Indoor measurements of microclimate variables and ozone in the church of San Vincenzo (Monastery of Bassano Romano – Italy): A pilot study. Microchemical journal nro. 88 (2008), Elsevier.

Arkistolähteet

Kirkkohallituksen täysistunnon kokouspöytäkirja 28.2.2005: Päätoehdotus, asia nro. 2003-01088.

Kirkkorakennuksien lukumäärää koskeva tieto 20.3.2008: Kirkkohallitus, Kirkkorekisteri.

Verkkodokumentti

ECCO Ammatillinen ohjeisto I-III 20.12.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: <http://www.konservaattori.fi>]

Euroopan rakenustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus (10/1992) 18.11.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1992/19920010>]

Jyväskylän kaupunginkirkko 18.11.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: http://fi.wikipedia.org/wiki/Jyv%C3%A4skyl%C3%A4n_kaupunginkirkko]

Kirkoissa näkyvä restaurointiperiaatteiden muuttuminen 27.2.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: http://www.rakennusperinto.fi/News_kirjat/fi_FI/restaurointietappeja/]

Kirkkojen palotorjuntaan 11.1.2008: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: http://www.rakennusperinto.fi/news/fi_FI/kirkkopalat]

Seurakunnat ja kulttuuriperinnön hoito 29.8.2006: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: www.evl.fi/kulttuuriperinto]

Kirkkohallituksen yleiskirje 21/1999

Kirkkohallituksen yleiskirje 27/2000

Kirkkohallituksen yleiskirje 8/2001

Kirkkohallituksen yleiskirje 29/2002

Kirkkohallituksen yleiskirje 32/2002

Kirkkohallituksen yleiskirje 7/2003

Kirkkohallituksen yleiskirje 17/2004

Kirkkohallituksen yleiskirje 20/2006

Karjalan kirkkotarvike Oy:n verkkosivut 13.10.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: <http://www.kirkkotarvike.net/>]

Kulttuuriperintöä koskevat kansainväliset sopimukset 18.11.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: <http://www.nba.fi/fi/kv-sopimuksia#sop1>]

Kulttuuriympäristön ja korjausrakentamisen käsitteitä 18.11.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: http://www.rakennusperinto.fi/muuta_sisaltoa/kasitteisto/fi_FI/Kasitteisto/]

Luettelo Suomen keskiaikaisista kivikirkoista 28.10.2007. [Saatavilla osoitteesta: http://fi.wikipedia.org/wiki/Luettelo_Suomen_keskiaikaisista_kivikirkoista]

Luettelo suomalaisista kirkkopaloista 28.10.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: http://fi.wikipedia.org/wiki/Luettelo_Suomen_kirkkopaloista]

Meidän kirkko – Osallisuuden yhteisö. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon strategia vuoteen 2015. Hyväksytty Kirkkohallituksen täysistunnossa 26.2.2008. [Saatavilla osoitteesta: <http://evl.fi/EVL.nsf/Documents/3475981C87414B1EC2256FEA003A3B44?OpenDocumets&lang=FI>]

Museoviraston tietoteksti maailmanperintökohteista 18.11.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: <http://www.nba.fi/fi/maailmanperintokohteet>]

Opetusministeriön tietoteksti Maailmanperinnöstä 18.11.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: http://www.minedu.fi/OPM/Kansainvaeliset_asiat/kansainvaeliset_jaerjestoet/unesco/maailmanperinto/index.html?lang=fi]

Suomen perustuslaki (731/1999) 18.11.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1999/19990731>]

Kirkon tiedotuskeskus: Dosentti Markus Hiekkänen: Tuli on koetellut keskiaikaisia kivikirkkoja, maaliskuu 1999: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: <http://www.evl.fi/kkh/kt/uutiset/maa99/kirkot2.htm>]

Vanhan kirkon puisto 18.11.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: http://fi.wikipedia.org/wiki/Vanha_kirkkopuisto]

Helsingin kaupunginmuseon tietoteksti Ulrika Eleonoran kirkosta 18.11.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: http://www.hel2.fi/kaumuseo/kehyksissa/senaatintori/kirkko_1.html]

Helsingin kaupunginmuseon tietoteksti Helsingin tuomiokirkosta 18.11.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta: http://www.hel2.fi/kaumuseo/kehyksissa/senaatintori/tuomiokirkko_2.html]

Kirkon museoasian neuvottelukunta 31.12.2007: verkkodokumentti. [Saatavilla osoitteesta:

<http://kappeli.evl.fi/KKHASHa.nsf/b493593de4296528c2572980062dd08/76af7a019...>]

LIITTEET

Liite 1. Kyselytutkimukseen valitut otosseurakunnat.

Nro.	Kyselytutkimuksen seurakunnat	Hiippakunta
1.	Vantaan seurakuntayhtymä	Helsinki / Borgå stift
2.	Espoon seurakuntayhtymä	Espoo / Borgå stift
3.	Helsingin seurakuntayhtymä	Helsinki / Borgå stift
4.	Turun seurakuntayhtymä	Turun arkkihiippakunta / Borgå stift
5.	Tampereen seurakuntayhtymä	Tampere / Borgå stift
6.	Oulun seurakuntayhtymä	Oulu
7.	Porvoon seurakuntayhtymä	Borgå stift / Helsinki
8.	Hattulan seurakunta	Tampere
9.	Järvenpään seurakunta	Espoo
10.	Maskun seurakunta	Turun arkkihiippakunta
11.	Hyvinkään seurakunta	Espoo
12.	Loviisan seurakuntayhtymä	Helsinki / Borgå stift
13.	Vaasan seurakuntayhtymä	Lapua / Borgå stift
14.	Pieksämän seurakunta	Mikkeli
15.	Tuusulan seurakunta	Espoo
16.	Lahden seurakuntayhtymä	Tampere
17.	Rengon seurakunta	Tampere
18.	Suomenniemen seurakunta	Mikkeli
19.	Padasjoen seurakunta	Tampere
20.	Pohjan seurakuntayhtymä	Espoo / Borgå stift
21.	Säkylän seurakunta	Turun arkkihiippakunta
22.	Raision seurakunta	Turun arkkihiippakunta
23.	Tyrnävän seurakuntaan	Oulu
24.	Siuntion seurakunta	Espoo / Borgå stift
25.	Jämsän ja Kuoreveden seurakuntayhtymä	Lapua
26.	Hämeenlinna-Vanajan seurakunta	Tampere
27.	Tohmajärven seurakuntaan	Mikkeli
28.	Juankosken seurakunta	Kuopio
29.	Jämsänkosken seurakunta	Lapua
30.	Kokkolan seurakuntayhtymä	Oulu / Borgå stift
31.	Hamina-Vehkalahden seurakunta	Mikkeli
32.	Seinäjoen seurakunta	Lapua
33.	Kuopion seurakuntayhtymä	Kuopio
34.	Parikkalan seurakunta	Mikkeli

35.	Varkauden seurakunta	Kuopio
36.	Nurmeksen seurakunta	Kuopio
37.	Joensuun seurakunta	Kuopio
38.	Ulvilan seurakunta	Turun arkkihiippakunta
39.	Sonkajärven seurakunta	Kuopio
40.	Loimaan seurakunta	Turun arkkihiippakunta
41.	Kangasalan seurakunta	Tampere
42.	Pöytyän seurakuntaan	Turun arkkihiippakunta
43.	Äänekosken seurakunta	Lapua
44.	Jyväskylän kaupunkiseurakuntaan	Lapua
45.	Siikalatvan seurakunta	Oulu
46.	Joutsan seurakunta	Mikkeli
47.	Kalajoen seurakunta	Oulu
48.	Kaustisen - Ullavan seurakunta	Oulu
49.	Lohjan seurakunta	Espoo
50.	Ylivieskan seurakunta	Oulu
51.	Siikasalons seurakunta	Oulu
52.	Lappväärtin-Kristiinankaupungin seurakunta	Lapua / Borgå stift
53.	Kokemäen seurakuntaan	Turun arkkihiippakunta
54.	Mynämäen seurakunta	Turun arkkihiippakunta
55.	Vammalan seurakunta	Turun arkkihiippakunta
56.	Euran seurakunta	Turun arkkihiippakunta
57.	Ylöjärven seurakunta	Tampere
58.	Hollolan seurakunta	Tampere
59.	Someron seurakuntaan	Tampere
60.	Forssan seurakunta	Tampere
61.	Pälkäneen seurakunta	Tampere
62.	Jämsän - Kuoreveden seurakuntayhtymä	Tampere
63.	Oriveden seurakunta	Tampere
64.	Akaan seurakunta	Tampere
65.	Sääksmäen seurakunta	Tampere
66.	Naantalins seurakunta	Turun arkkihiippakunta
67.	Raahen seurakunta	Oulu
68.	Toholammin seurakunta	Oulu
69.	Tornions seurakunta	Oulu
70.	Iins seurakunta	Oulu
71.	Siikasalons seurakunta	Oulu
72.	Virolahdens seurakunta	Mikkeli

73.	Kerimäen seurakunta	Lapua
74.	Heinolan seurakunta	Mikkeli
75.	Mikkelin seurakuntayhtymä	Mikkeli
76.	Sipoon seurakuntayhtymä	Helsinki / Borgå stift
77.	Kajaanin seurakunta	Kuopio
78.	Savonlinna - Säämingin seurakunta	Mikkeli
79.	Saarijärven seurakunta	Lapua
80.	Äänekosken seurakunta	Lapua

Liite 2. Seurakuntiin lähetetyn kyselytutkimuksen saatekirje.

SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAINEN KIRKKO
EVANGELISK-LUTHERSKA Kyrkan i Finland
KIRKKOHALLITUS
KYRKOSTYRELSEN

17.8.2007

Kysely kirkollisen arvoesineistön säilyttämisestä ja huoltamisesta

Kirkkohallitus lähettää ohessa kyselytutkimuksen valituille seurakunnille.

Kysely on EVTEK Muotoiluinstituutin konservointiosaston jatko-opintoihin liittyvä aineiston keruutyö. Tekstiilikonservaattori AMK Heidi Wirilander tutkii konservoinnin jatko-opinnoissaan kirkollisen arvoesineistön hoitamista seurakunnissa. Pääpaino on selvittää arvoesineistön vaurioiden ennaltaehkäisemistä. Tällöin varsinaisen konservoinnin osuus jää mahdollisimman pieneksi. Oheisella kyselytutkimuksella kerätään ajantasaista tietoa ja kehitetään toimintasuosituksia, jotta kirkollinen irtain kulttuuriperintö saadaan säilymään edelleen.

Kyselylomakkeessa kartoitetaan seurakuntien kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön ja taideteosten ennaltaehkäisevää konservointia, säilyttämistä, huoltoa, suojaamista ja varastointia. Vastausten pohjalta pyritään luomaan suosituksia nykyisten toimintatapojen kehittämiseen sekä kartoittamaan henkilöstön koulutustarpeet.

Kysely osoitetaan seurakunnan talouspäällikölle, joka voi tarvittaessa toimittaa kyselyn edelleen kiinteistöistä vastaavalle viranhaltijalle. Seurakuntamestareilla ja suntioilla on työnsä puolesta vastauksia näihin kysymyksiin. Vastaamalla kyselyyn seurakunta antaa arvokasta tietoa taideomaisuuden ja kirkollisen arvoesineistön ennaltaehkäisevän konservoinnin tilasta. Kaikki kyselylomakkeet käsitellään luottamuksellisesti.

Kyselytutkimuksesta antaa lisää tietoa tekstiilikonservaattori AMK Heidi Wirilander (puh. 040 533 4915).

Täytetyt kyselylomakkeet palautetaan 30.10.2007 mennessä osoitteella:

Museoalan tutkija Nina Lempa
Kirkkohallitus
PL 185
00161 Helsinki

Museoalan tutkija Nina Lempa

Liite 3. Kyselyn täyttöohje.

Ohjeet kyselyyn vastaamiseen

Kysely on kaksiosainen. Lomakkeen 1 avulla pyritään kartoittamaan seurakuntien hallinnon työntekijöiden koulutuksellisia tarpeita kirkollisen kulttuuriomaisuuden ylläpidossa ja suojelussa. Kyselylomake 2 täytetään jokaisesta seurakunnan kirkkorakennuksesta. Kyselylomake 2 vastausten perusteella selvitetään irtaimistoturvallisuuden riskejä sekä kartoitetaan ennaltaehkäisevän konservoinnin toteutumista Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkorakennuksissa. Tietoa pyritään saamaan mahdollisimman kattavasti jokaisen kyselyyn osallistuvan seurakunnan kirkkorakennuksista - niin uusista kuin vanhoistakin. Myös autioituneista tai käytöstä poistetuista seurakunnan omistamista kirkkorakennuksista täytetään oma kyselylomake 2. Vastauksena saadut kyselylomakkeet arkistoidaan Kirkkohallituksen arkistoon. Kyselytutkimus lähetetään 80:een satunnaisotannalla valittuun seurakuntaan tai -yhtymään.

Lomakkeen täyttämiseen osallistuvat seurakuntien toimihenkilöt

Toivomuksena on, että seurakuntien ja seurakuntayhtymien kiinteistöistä vastaava viranhaltija (esim. kiinteistöpäällikkö tai talouspäällikkö) täyttää kyselylomakkeen yhteistyössä kirkkorakennuksissa arvoirtaimistosta vastaavan kirkonpalvelustyön esimiehen tai edustajan kanssa. Seurakunta voi myös koota keskuudestaan erillisen työryhmän, joka etsii vastauksia kirkkorakennuskohtaisesti kyselylomakkeiden kysymyksiin.

Tutkimusaineiston käsittely

Seurakunnista kyselytutkimuksen ja säilytystilakartoitusten pohjalta koottua tietoa käsitellään luottamuksellisesti ja tiedot koostetaan yleisluonteiseen ja suuntaa-antavaan muotoon opinnäytetyössä. Opinnäytetyön kirjoittaja sitoutuu vaitiolovelvollisuuteen työnsä kautta tutkimusseurakunnista saatuihin kirkkorakennusten arvoirtaimistoa ja niiden turvallisuutta koskeviin tietoihin.

Mitä tutkimukseen osallistuvat seurakunnat saavat vaivansa palkaksi?

Tutkimukseen osallistumalla seurakunnat antavat arvokasta tietoa kirkollisen kulttuuriomaisuuden säilymiseen ja turvallisuuteen liittyvistä uhkista. Kyselytutkimukseen osallistuneille seurakunnille postitetaan kappale opinnäytetutkimusraportista syksyn 2008 aikana.

Lisätietojen antaminen

Kyselytutkimuksesta antaa lisää tietoa tekstiilikonservaattori AMK Heidi Wirilander (gsm: 040 533 4915, heidi.wirilander@espoonseurakunnat.fi). Kysely on lähetetty seurakuntiin täytettäväksi 17.8.2007.

Täytetyt kyselylomakkeet tulee palauttaa 30.10.2007 mennessä osoitteella:

Museoalan tutkija Nina Lempa
Kirkkohallitus
PL 185
00161 Helsinki

Kiitokset avustanne!

Heidi Wirilander, tekstiilikonservaattori AMK

Liite 4. Seurakuntiin lähetetyn kyselyn lomake 1.

Lomakkeen täyttäjien nimet ja ammattinimikkeet:

Seurakunta: _____

KYSELYLOMAKE 1

Kyselyyn osallistuva seurakunta täyttää yhden kappaleen kyselylomaketta 1 ja jokaisesta kirkkorakennuksesta yhden kyselylomakkeen 2. Ensimmäisen kyselylomakkeen vastausten perusteella kartoitetaan seurakunnan kirkollisen kulttuuriomaisuuden hallinnointia ja käsittelyä. Lomakkeen 1 avulla pyritään kartoittamaan seurakuntien hallinnon virkamiesten koulutuksellisia tarpeita kirkollisen kulttuuriomaisuuden ylläpidossa ja suojelussa.

Kirkollinen esineistö

Kirkollisella esineistöllä tarkoitetaan kirkollisissa toimituksissa käytettäviä esineitä. Nämä esineet ovat kirkollista kulttuuriperintöä. Näitä esineitä ovat esimerkiksi alttarimaljakot, alttariristit ehtoollisastiat, kirkkotekstiilit, kolehtihaavit, kynttilänjalat ja lähetyskyntteliköt.

1) Osaatko tunnistaa seurakuntanne kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön?

- ☐ Kyllä
- ☐ En
- ☐ En osaa sanoa

2) Onko seurakunnassanne henkilökunnalle laadittu ohjeistus kirkollisen esineistön hoitoon ja huoltoon?

- a) ☐ Kyllä. Milloin ja kuka on ohjeistuksen laatinut?
- b) ☐ Ei. Miten esineistön huolto ja hoito on opetettu seurakuntanne työntekijöille?

3) Tällä hetkellä seurakunnat vastaavat itse esineistönsä huollon ja konservoinnin rahoittamisesta. Kirkollinen esineistö erityisesti kirkkotekstiilit vaativat aika-ajoin perusteellisempaa huoltoa ja hoitoa. Onko seurakunnassanne budjetoitu varoja esineistön huoltoon ja konservointiin?

- a) ☐ Kyllä.

Milloin ja mistä syystä varoja alettiin ohjata esineistön huoltoon ja konservointiin?

Onko esineistön huoltoon ja konservointiin tarkoitetut määrärahat koettu riittäviksi?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

b) ☐ Ei.

Millä tavoin huonokuntoisen esineistön konservointi ja huolto on rahoitettu seurakunnassanne?

Onko määrärahojen puuttuminen joskus koettu ongelmalliseksi?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

4) Kuvaile ja arvioi vapaasti omin sanoin kirkon kulttuuriperinnön säilyttämisen tilaa seurakunnassanne?

5) Millainen on työyhteisön yleinen ilmapiiri kulttuuriperinnön suojeluun?

6) Mitkä tekijät ovat auttaneet ja mitkä vaikeuttaneet kulttuuriperinnön suojelun toteutumista seurakunnassanne?

7) Kuka vastaa seurakunnan taide-esineiden suojaamisen valvomisesta kunnostus- ja huoltotöiden yhteydessä?

8) Jos seurakuntanne taide-esineiden suojaamisen valvomiseen ei ole nimetty ketään. Oletteko kokeneet, että asiasta on ollut jotakin käytännön haittaa tai hyötyä?

9) Koetteko tarvitsevanne lisää tietoa ja ohjeita taide- ja kulttuuriesineiden huoltoon, hoitoon, säilyttämiseen sekä suojaamiseen ennen huolto-, kunnostus ja rakennustöitä?

a) ☐ Kyllä.

Missä muodossa toivoisitte saavanne lisätietoja?

Mihin kysymyksiin toivotte saavanne lisää tietoa?

b) ☐ Ei. Perustelut.

c) ☐ En osaa sanoa.

10) Tiedättekö mistä tietoa saa?

11) Keneltä tai mistä sitä mielestänne pitäisi saada?

12) Jos seurakunnassanne vaurioituu suojaamaton ja vaarallisesti työskentelyyn nähden sijaitseva taide- tai kulttuuriesine huolto-, kunnostus- tai rakennustöiden yhteydessä, kuka on tavallisesti maksanut vaurioituneen esineen konservoinnin tai restauroinnin?

a) ☐ Seurakunta. Miksi?

b) ☐ Seurakuntayhtymä (jos sellainen on). Miksi?

c) ☐ Työskentelystä vastuussa oleva yritys. Miksi?

d) ☐ Joko seurakunnan tai yrityksen vakuutusyhtiö. Miksi?

Liite 5. Seurakuntiin lähetetyn kyselyn lomake 2.

Lomakkeen täyttäjien nimet ja ammattinimikkeet:

Seurakunta: _____

Lomakkeessa käsitelty kirkkorakennus:

Kirkkorakennuksen valmistumisvuosi ja rakennuksen suunnittelija (jos tiedossa):

KYSELYLOMAKE 2

Kun olette täyttäneet kyselylomakkeen 1, olkaa hyvä ja täyttäkää jokaisesta kirkkorakennuksestanne yksi kyselylomake 2. Toisen kyselylomakkeen vastausten pohjalta kartoitetaan seurakunnan kirkkorakennusten arvoirtaimiston turvallisuutta. Lomakkeen 2 avulla pyritään selvittämään irtaimistoturvallisuuteen liittyvien riskien luonnetta sekä kartoittamaan ennaltaehkäisevän konservoinnin toteutumista Suomen evankelisluterilaisen kirkon kirkkorakennuksissa.

Kirkollisen esineistön vaurioitumista, huoltoa ja säilyttämistä koskevat kysymykset

Kirkollisella esineistöllä tarkoitetaan kirkollisissa toimituksissa käytettäviä esineitä. Nämä esineet ovat kirkollista kulttuuriperintöä. Näitä esineitä ovat esimerkiksi alttarimaljakot, alttariristit, ehtoollisastiat, kirkkoketekstiilit, kolehtihaavit, kynttilänjalat ja lähetyskyntteliköt

1) Onko lomakkeessa käsitelty kirkkorakennus seurakunnan liturgisessa käytössä oleva rakennus?

- ☐ Kyllä, rakennus on säännöllisessä jumalanpalveluskäytössä
- ☐ Kyllä, rakennus on jumalanpalveluskäytössä harvakseltaan tai kesäkautena
- ☐ Ei, rakennuksen käytöstä on luovuttu vuonna _____

2) Osaatteko tunnistaa kirkkorakennuksenne kulttuurihistoriallisesti arvokkaan esineistön?

- ☐ Kyllä
- ☐ En
- ☐ En osaa sanoa

3) Onko teillä siitä riittävästi tietoa?

- ☐ Kyllä
- ☐ En
- ☐ En osaa sanoa

4) Onko seurakunnassanne käytössä olevassa liturgisessa esineistössä ollut havaittavissa selkeitä käytön aiheuttamia vaurioita?

a) ☐ Kyllä.

Kuinka usein tällaisia vaurioita keskimäärin tulee?

Onko vaurioiden syntymistä pyritty jollakin tavoin välttämään?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

b) ☐ Ei.

Onko vaurioiden syntymistä pyritty jollakin tavoin välttämään?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

5) Onko seurakuntanne kirkkotekstiileissä havaittu toistuvasti jonkinlaisia jatkuvaa huoltoa ja hoitoa vaativia vaurioita; esimerkiksi epätavallisen nopeaa likaantumista? Kirkkotekstiileissä saattaa esiintyä esimerkiksi viini-, steariini-, meikki- tai hikitahroja.

a) ☐ Kyllä.

Millaisissa tekstiileissä vaurioita on esiintynyt?

Kuinka usein vaurioita on ollut?

Millä tavoin näitä esineitä säilytetään, käytetään ja huolletaan?

b) ☐ Ei.

Onko vaurioitumisen välttämiseksi tehty joitakin erityisiä toimenpiteitä?

6) Millaisia vaurioita tai likaa kirkolliseen esineistöön on todettu käytön yhteydessä kertyvän?

a) ☐ Tahroja.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

b) ☐ Käsittelyn tai säilyttämisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

c) ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten esineiden rikkoutumista sekä palojen tai osien puuttumista.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

d) ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten värien haalistumista.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

e) ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

f) ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

7) Mitkä liturgiset esineet ovat eniten käytössä seurakunnassanne? Laita esineryhmät numerojärjestykseen (1,2,3...).

☐ Ehtoollisastiat.

☐ Kirkkotekstiilit.

☐ Kolehthaaavit.

- ☐ Kynttilänjalat.
- ☐ Kukkamaljakot.

8) Onko paljon käytettävien esineiden tiivis käyttö vaikuttanut niiden kuntoon ja huollon tarpeeseen?

a) ☐ Kyllä.

Miten esineistöä on huollettu?

Onko esineiden kuntoa pystytty parantamaan huollon avulla?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

b) ☐ Ei.

Kuinka usein ja millaisin menetelmin esineistöä on pyritty tarvittaessa huoltamaan?

9) Oletteko joskus kokeneet, että kirkkorakennuksenne esineistön säilytystilat tai menetelmät ovat puutteellisia?

a) ☐ Kyllä.

Millaisissa tiloissa esineistöä nykyään säilytetään?

Millaisia ongelmia säilytystilojen puutteet ovat esineistölle aiheuttaneet?

b) ☐ Ei.

Millaisissa tiloissa ja miten esineistöä tällä hetkellä säilytetään?

Taide- ja kulttuuriesineiden vaurioitumista, huoltoa, säilyttämistä sekä suojaamista koskevat kysymykset

Taide- ja kulttuuriesineillä tarkoitetaan kaikkia taideteoksia ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita esineitä ja huonekaluja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi kiinteät sisustuksen yksityiskohdat, veistokset, kiinteät reliefit, maalaukset sekä design- ja antiikkihuonekalut.

1) Onko kirkkorakennuksessanne vaurioitunut taide- tai kulttuuriesineistöä erilaisten huolto-, siivous- tai kunnostustöiden yhteydessä?

a) ☐ Kyllä.

Milloin ja miten?

Olivatko esineet työskentelyn aikana suojattuja?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

b) ☐ Ei.

Vaikuttiko esineiden suojaaminen siihen, että vaurioita ei syntynyt?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

2) Onko kirkkorakennuksenne taideteoksissa, veistoksissa tai kiinteissä reliefeissä ollut havaittavissa vaurioita?

a) ☐ Kyllä.

Millä tavoin vauriot ovat syntyneet?

Kuinka usein tällaisia vaurioita keskimäärin tulee?

Onko vaurioiden syntymistä pyritty jollakin tavoin välttämään?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

b) ☐ Ei.

Onko vaurioiden syntymistä pyritty jollakin tavoin välttämään?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

3) Onko kirkkorakennuksenne kulttuurihistoriallisesti arvokkaissa huonekaluissa ollut havaittavissa selkeitä käytön tai huollon aiheuttamia vaurioita?

a) ☐ Kyllä.

Millaisissa huonekaluissa vaurioita on esiintynyt?

Kuinka usein vaurioita on ollut?

Millä tavoin näitä huonekaluja säilytetään, käytetään ja huolletaan?

b) ☐ Ei.

Onko vaurioitumisen välttämiseksi tehty joitakin erityisiä toimenpiteitä?

☐ Kyllä

☐ Ei

☐ En osaa sanoa

4. Millaisia vaurioita tai likaa taide- ja kulttuuriesineisiin on todettu käytön yhteydessä kertyvän?

a) ☐ Tahroja.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

b) ☐ Käsittelyn tai säilyttämisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

c) ☐ Rakenteellisia vaurioita esim. esineiden rikkoutumista ja palojen tai osien puuttumista.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

- d) ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten värien haalistumista.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

- e) ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

- f) ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä esineissä?

Kuinka usein vaurioita on ilmennyt?

5) Onko seurakunnassanne ollut tapana suojata taide- ja kulttuuriesineistöä, kun huoltotöitä tehdään niiden lähellä?

- a) ☐ Kyllä.

Millä tavoin ja miten?

Onko nykyiset suojausmenetelmät koettu riittäväksi?

- ☐ Kyllä
☐ Ei
☐ En osaa sanoa

- b) ☐ Ei.

Mikä on ollut syynä sille, että esineistöä ei ole suojattu?

Onko suojaamisen puutteesta ollut jotakin haittaa esineistölle esimerkiksi pölyyntymistä tai rakenteellisia vaurioita?

- ☐ Kyllä
☐ Ei
☐ En osaa sanoa

KIRKKORAKENNUSTEN JA NIIHIN SIJOITETUN ARVOIRTAIMISTON TURVALLISUUTTA KOSKEVAT KYSYMYKSET

Kirkkokiinteistöjen paloturvallisuusasioita kartoittavat kysymykset

1. Onko rakennuksessa toimiva palohälytin?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

2. Antavatko kirkkokiinteistön palohälytin hälytysilmoituksen automaattisesti eteenpäin (rastita kaikki kysymykseen tulevat vaihtoehdot)?

- a) ☐ Kyllä, aluepelastuslaitokselle.
- b) ☐ Kyllä, tekstiviestinä seurakunnan työntekijän kännykkään.
- c) ☐ Ei, kiinteistön läheisyydessä asuu seurakunnan työntekijä.
- d) ☐ Ei

3. Onko kirkkorakennuksessa pysyvästi rakennuksessa säilytettävät alkusammutuslaitteet?

- a) ☐ Kyllä, vaahtosammutin
- b) ☐ Kyllä, vesiposti
- c) ☐ Kyllä, sammutuspeitteitä tai pusseja
- d) ☐ Kyllä, kuiva spriklerijärjestelmä (perustuu paloauton kiinteistöön pumppaamaan veteen).
- e) ☐ Kyllä, vesijohtoihin yhdistetty spriklerijärjestelmä
- f) ☐ Ei, alkusammutuslaitteita säilytetään kirkolla vain toimintakauden tai toimitusten ajan.
- g) ☐ Ei, kirkolla ei ole toimivia alkusammutusvälineitä.

4. Rakennuksen laatu:

a) Rakennuksen päärakennusmateriaali

- ☐ kivi, tiili (alleviivaa oikeat materiaalit)
- ☐ metalli, betoni, lasi
- ☐ puu
- ☐ muut materiaalit _____.

b) rakennus valmistunut: v. _____.

c) Rakennus peruskorjattu ja kunnostettu vuosina: _____.

Rakennuksen yleistä turvallisuutta kartoittavat kysymykset

5. Onko kirkkokiinteistössä murtohälytysjärjestelmä?

- a) ☐ Kyllä

b) ☐ Ei

6. Onko kirkkorakennuksessa kameravalvontajärjestelmä?

a) ☐ Kyllä

b) ☐ Ei

7. Jos kirkkokiinteistössä on kameravalvontajärjestelmä, onko se tallentava?

a) ☐ Kyllä

b) ☐ Ei

8. Rakennuksen sijainti, ympäristö:

a) lähistöllä muita rakennuksia, joista

_____ kpl, asuttuja, etäisyys rakennukseen _____ m/km.

_____ kpl, asumattomia, etäisyys rakennukseen _____ m/km.

b) Lähistöllä puita ja pensaita

☐ Kyllä

☐ Ei ole

c) Kirkkokiinteistössä valvontaa haittaavia yksityiskohtia:

_____ kpl, nurkkia

_____ kpl, muita rakennuksia

_____ kpl, sisäänvedettyjä ikkunoita tai ovia

_____ kpl, kattotasanteita, jotka sijaitsevat _____ m korkeudella.

d) Kirkkorakennuksen valaistus ja valaisuaajat

klo 18.00–6.00 _____ kuukaudet

klo 16.00–8.00 _____ kuukaudet

9. Kirkkorakennuksen ulko-ovet, ikkunat ja luukut:

a) varsinaisten kulkuovien lukumäärä _____ kpl

b) ovet, jotka pidetään jatkuvasti lukittuina _____ kpl

c) palokunnan kulkureitit _____ kpl

d) poistumistiet _____ kpl

e) ikkunoiden lukumäärä _____ kpl

f) luukkujen lukumäärä _____ kpl

10. Seurakunnan henkilökunnan työtilat kirkkorakennuksessa:

a) toimistohuoneita _____ kpl

b) muita työskentelyhuoneita _____ kpl

c) arkisto- ja kirjastohuoneita _____ kpl

d) sosiaalitiloihin kuuluvia huoneita _____ kpl

11. Onko kirkkorakennuksen lähialueilla tapahtunut kiinteistöihin kohdistuvaa vandalismia, tuhotöitä tai murtoja?

a) ☐ Kyllä

b) ☐ Ei

c) ☐ En osaa sanoa

12. Kirkollisen esineistön hoitoon liittyviä teknisiä huonetiloja:

- a) sakastitilat _____ kpl _____ m²
b) varastotilat _____ kpl _____ m²
c) apusakastitilat _____ kpl _____ m²

13. Tilat joihin taideteoksia ja kirkollista arvoesineistöä on sijoitettu kirkkorakennuksessa

- a) ☐ Kirkkosali _____ arvoesineiden lukumäärä keskimäärin _____ kpl
b) ☐ Kappelitilat _____ kpl arvoesineiden lukumäärä keskimäärin _____ kpl
c) ☐ Kirkon asehuone _____ arvoesineiden lukumäärä keskimäärin _____ kpl
d) ☐ Seurakuntasali _____ kpl arvoesineiden lukumäärä keskimäärin _____ kpl
e) ☐ Muut tilat _____ kpl arvoesineiden lukumäärä keskimäärin _____ kpl

14. Ovatko taideteosten ja kirkollisten arvoesineiden säilytys ja sijoituspaikat lukoin suojattuja tiloja?

- a) ☐ Kyllä, yleisön pääsy on estetty kirkkorakennukseen tai sen osiin, joissa ei ole seurakunnan työntekijöitä valvomassa.
b) ☐ Kyllä, kirkkoa pidetään pääasiallisesti lukittuna, mutta rakennuksessa ei ole aina seurakunnan työntekijää tai vapaaehtoisia valvomassa kiinteistöä.
c) ☐ Ei, vain kirkkorakennuksen ulko-ovet pidetään lukittuina aukioloajan ulkopuolella. Kaikissa kirkollisen arvoirtaimiston säilytystiloissa ei ole erillisiä lukkoja tai olemassa olevia lukkoja ei pidetä lukittuina.

15. Millä tavalla arvoirtaimistoa säilytetään kirkkorakennuksessa?

- a) Esineitä säilytetään avoimessa kirkko- tai sakastitilassa (esim. pöydällä),
arvoesineiden arvioitu lukumäärä _____ kpl.
Ovatko huonetilat lukollisia? Kyllä ☐ Ei ☐.
- b) Kirkkorakennukseen esille sijoitetut arvoesineet on suojattu kirkkorakennuksessa (lukollisella vitriineillä tai suojalaseilla), arvoesineiden arvioitu lukumäärä _____ kpl
- c) Esineet kiinnitetty näytteillä pidon alustansa (esim. alttarikynttilänjalat kiinnitetty alttaripöytään),
arvoesineiden arvioitu lukumäärä _____ kpl
- d) Esineitä säilytetään kirkkorakennuksessa lukollisissa kaapeissa tai hyllyillä,
arvoesineiden arvioitu lukumäärä _____ kpl

Henkilökunnan lukumäärä kirkkorakennusten ollessa avoinna**1. Seurakunnan henkilökunta**

- a) lukumäärä _____ hlöä
b) toimialoittainen lukumäärä: _____ hlöä kirkonpalveluskunta
_____ hlöä papisto
_____ hlöä diakoniatyöntekijät
_____ hlöä nuorisotyöntekijät
_____ hlöä muu _____ henkilöstö,
mikä: _____
_____ hlöä seurakunnan vapaaehtoiset

2. Kirkkorakennuksen kävijät, keskiarvo vuodessa

- a) Lapset, 0-9 vuotta _____ hlöä
b) Nuoret, 10-25 vuotta _____ hlöä
c) Nuoret aikuiset, 25-39 vuotta _____ hlöä
d) Aikuiset, 40-65 vuotta _____ hlöä
e) Eläkeläiset, 66 vuotta- _____ hlöä

3. Kävijät, keskiarvo vuodessa

- a) Yksittäiset kävijät min _____ hlöä/kk max _____ hlöä/kk
b) Ryhmät min _____ hlöä/kk max _____ hlöä/kk
c) Yhteistyötahojen vierailut min _____ hlöä/kk max _____ hlöä/kk

4. Seurakunnallisten tilojen aukioloajat

- Henkilökunnan työajat klo _____ - klo _____
- Henkilökunnan päivystysajat klo _____ - klo _____
- Seurakunnalliset tilat avoinna kävijöille klo _____ - klo _____

KOKOELMIEN TURVALLISUUTTA KARTOITTAVAT KYSYMYKSET

Kokoelmien turvallisuutta koskevilla kysymyksillä pyritään kartoittamaan arvoirtaimistoon kohdistuvia uhkia. Kysymykset käsittelevät kirkkorakennukseen sijoitettujen taideteosten ja arvoesineiden turvallisuutta.

1. Onko seurakuntanne irtaimistokirjanpito mielestänne ajantasainen kirkkorakennuksen osalta?

- a) ☐ Kyllä
b) ☐ Ei

Jos seurakuntanne irtaimistokirjanpidossa on puutteita, vastatkaa lyhyesti millaisia puutteita irtaimistokirjanpidossa on havaittu ja mistä puutteet ovat johtuneet ja johtuvat?

- c) ☐ En osaa sanoa

2. Onko seurakunnassanne tehty Kirkkohallituksen edellyttämä kirkollisen esineistön inventointi kysymyksessä olevassa kirkkorakennuksessa?

- a) ☐ Kyllä
b) ☐ Ei
c) ☐ En osaa sanoa

3. Onko seurakuntanne kirkkokiinteistö irtaimistoiheen vakuutettu?

- a) ☐ Kyllä.

Perustuvatko kirkkovakuutuksen irtaimistotiedot irtaimistokirjanpidon mukaiseen listaukseen?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ En osaa sanoa

- b) ☐ Ei
- c) ☐ En osaa sanoa

4. Kirkkorakennuksen taideteoksiin ja arvoirtaimistoon kohdistuvien varkausriskien arviointi

Kirkkorakennuksen esineistö on varkausaltista johtuen:

- a) ☐ metalliarvosta kokoelmista _____ %
- b) ☐ keräilyarvosta kokoelmista _____ %
- c) ☐ antiikkiarvosta kokoelmista _____ %
- d) ☐ taidearvoista kokoelmista _____ %
- e) ☐ rikollisten käyttöön soveltuvuudesta (ase) kokoelmista _____ %
- f) ☐ esineistön sijoittelusta kirkkotilassa kokoelmista _____ %
- g) ☐ esineistön säilytys- ja varastointitiloista johtuvista syistä kokoelmista _____ %

5. Kirkkorakennuksen taideteosten ja arvoirtaimiston arvon ja korvattavuuden arviointi

- a) ☐ irtaimisto korvaamatonta kokoelmista _____ %
- b) ☐ irtaimistolla suuri tieteellinen arvo kokoelmista _____ %
- c) ☐ irtaimisto korvattavissa kohtuullisin kustannuksin kokoelmista _____ %
- d) ☐ irtaimisto korvattavissa, mutta kustannukset tulevat suuriksi (esineen arvo) kokoelmista _____ %

6. Kirkkorakennukseen sijoitettujen taideteosten ja arvoirtaimiston omistussuhteet

- a) kirkkorakennukseen sijoitetusta irtaimistosta seurakunnan omaa omaisuutta
kokoelmista _____ %

- b) kirkkorakennukseen sijoitetut Kirkkohallituksen omistaman Karjalan luovutettujen alueiden arvoesineet
kokoelmista _____ %

- Onko seurakuntanne työntekijät yleisesti tietoisia arvoesineiden omistussuhteista ja niihin liittyvistä mahdollisista seurakunnan velvoitteista ja sitoumuksista?
 - ☐ Kyllä
 - ☐ Ei
 - ☐ En osaa sanoa

- c) seurakunnan omia arvoesineitä muualla lahjoitettuina, lainattuina tai talletettuina
kokoelmista _____ %

- Onko seurakunnallanne hallussa lahjoitetuista, lainatuista tai talletetuista arvoesineistöä lahjoitus-, lainaus- tai talletusasiakirjat seurakunnan arkistossa?
 - ☐ Kyllä
 - ☐ Ei
 - ☐ En osaa sanoa

d) kirkkorakennuksiin sijoitetut muiden organisaatioiden esim. museoiden ja säätiöiden tai yksityishenkilöiden omistamat taide-esineet _____
esineiden määrä _____
kpl

- Onko seurakuntanne työntekijät yleisesti tietoisia arvoesineiden omistussuhteista ja niihin liittyvistä mahdollisista seurakunnan velvoitteista ja sitoumuksista?
 - ☐ Kyllä
 - ☐ Ei
 - ☐ En osaa sanoa

7. Kirkkorakennuksen arvoirtaimistolle eniten riskejä aiheuttavat syyt:

rastita kysymykseen tuleva vaihtoehto

- a) ☐ vesivahinkojen mahdollisuus
- säilytystilojen sijainnista johtuen ☐
 - rakennuksen sijainnista johtuen ☐
 - putkiston kunnosta johtuen ☐
- b) ☐ ilkvallan mahdollisuus (suuri alttius)
- säilytystilojen sijainnista johtuen ☐
 - rakennuksen sijainnista johtuen ☐
- c) ☐ kävijöiden aiheuttamat vauriot (esim. esineistön rikkoutuminen)
- säilytystilojen sijainnista johtuen ☐
 - rakennuksen sijainnista johtuen ☐
 - putkiston kunnosta johtuen ☐
- d) ☐ epäasialliset säilytystilat (suuri riski)
- e) ☐ virheelliset esineistön huoltomenetelmät (suuri riski)
- f) ☐ esineistön suojausten puuttuminen huoltotöiden yhteydessä

Liite 6. Kirkkorakennusten kartoituslomake.

SUOMEN EVANKELIS-LUTERILAINEN KIRKKO

KIRKKORAKENNUSTEN IRTAIMISTOTURVALLISUUDEN KARTOITUSLOMAKE

Lomakkeen täyttäjän nimi ja ammatti:

Seurakunta / Hiippakunta:

Lomakkeessa käsitelty kirkkorakennus:

Kirkkorakennuksen valmistumisvuosi ja rakennuksen suunnittelija (jos tiedossa):

RAKENNUKSEN KÄYTTÖASTE

Onko lomakkeessa käsitelty kirkkorakennus seurakunnan liturgisessa käytössä oleva rakennus?

☐ Kyllä

☐ rakennus on säännöllisessä jumalanpalveluskäytössä

☐ rakennus on jumalanpalveluskäytössä harvakseltaan tai kesä kautena

☐ Ei

☐ rakennuksen käytöstä on luovuttu vuonna _____.

KIRKKOKIIINTEISTÖN PALOTURVALLISUUS

Onko rakennuksessa toimiva palohälytin?

☐ Kyllä

☐ Ei

☐ Ei vahvistettua tietoa

Antaako kirkkokiinteistön palohälytin hälytysilmoituksen automaattisesti eteenpäin?

☐ Kyllä

☐ aluepelastuslaitokselle

☐ tekstiviestinä seurakunnan työntekijän kännykkään

☐ Ei

☐ kiinteistön läheisyydessä asuu seurakunnan työntekijä

☐ kiinteistön läheisyydessä on muuta asutusta

☐ kiinteistön läheisyydessä ei ole asutusta

Onko kirkkorakennuksessa pysyvästi rakennuksessa säilytettävät alkusammutuslaitteet?

☐ Kyllä

- ☐ vaahtosammutin
- ☐ vesiposti
- ☐ sammutuspeitteitä tai pusseja
- ☐ kuiva spriklerijärjestelmä (paloautoliitos)
- ☐ märkä spriklerijärjestelmä (järjestelmässä vesijohtoliitos)

☐ Ei

- ☐ kirkkorakennuksessa ei ole siellä pysyvästi säilytettäviä alkusammutuslaitteita
- ☐ kirkkorakennuksessa ei ole toimivia alkusammutusvälineitä
- ☐ kirkkorakennuksessa ei ole alkusammutusvälineitä

Kirkkorakennuksen rakenteiden paloherkkyyden arviointi

Rakennuksen päärakennusmateriaali(oikeat materiaalit alleviivattu)

- ☐ kivi, tiili
- ☐ metalli, betoni, lasi
- ☐ puu
- ☐ muut materiaalit _____.

KIRKKORAKENNUKSEN YLEINEN TURVALLISUUS

Onko kirkkokiihteistössä murtohälytysjärjestelmä?

☐ Kyllä

- ☐ liiketunnisteilla toimiva murtohälytysjärjestelmä
- ☐ ikkunoiden rikkoutumiseen reagoiva murtohälytysjärjestelmä
- ☐ ovien, holvien tai kassakaappien avautumiseen reagoiva murtohälytysjärjestelmä

☐ Ei

Onko kirkkorakennuksen sisätiloissa kameravalvontajärjestelmä?

☐ Kyllä

☐ Ei

Onko rakennuksen pihaympäristössä kameravalvontajärjestelmä?

☐ Kyllä

☐ Ei

Onko kirkkorakennuksen ja sen pihapiirin kameravalvontajärjestelmä tallentava?

- ☐ Kyllä
☐ Ei

Kirkkorakennuksen vartioitavuuteen vaikuttavat tekijät

- ☐ *lähistöllä muita rakennuksia, joista*
_____ kpl, asuttuja, etäisyys rakennukseen _____ m/km.
_____ kpl, asumattomia, etäisyys rakennukseen _____ m/km.
- ☐ *kirkkotarhassa valvontaa häiritseviä puita ja pensaita*
☐ Kyllä
☐ Ei
☐ Ei vahvistettua tietoa
- ☐ *Kirkkokiihteistössä valvontaa häiritseviä yksityiskohtia*
☐ nurkkia, _____ kpl
☐ muita rakennuksia, _____ kpl
☐ sisäänvedettyjä ikkunoita tai ovia, _____ kpl
☐ kattotasanteita, _____ kpl, jotka sijaitsevat _____ m korkeudella.
- ☐ *Kirkkorakennuksessa on turvavalaistus pimeään aikaan*
☐ Kyllä
☐ Ei
☐ Ei vahvistettua tietoa

Kirkkorakennuksen ulko-ovet, ikkunat ja luukut

- ☐ varsinaisten kulkuovien lukumäärä _____ kpl
☐ ovet, jotka pidetään jatkuvasti lukittuina _____ kpl
☐ palokunnan kulkureitit _____ kpl
☐ poistumistiet _____ kpl
☐ ikkunoiden lukumäärä _____ kpl
☐ luukkujen lukumäärä _____ kpl

Onko seurakunnan henkilökunnalla työtiloja kirkkorakennuksessa?

- ☐ Kyllä
☐ toimistohuoneita _____ kpl
☐ muita työskentelyhuoneita _____ kpl
☐ arkisto- ja kirjastohuoneita _____ kpl
☐ sosiaali-tiloihin kuuluvia huoneita _____ kpl
- ☐ Ei

Onko kirkkorakennuksen lähialueilla tapahtunut kiinteistöihin kohdistuvaa vandalismia, tuhotöitä tai murtoja?

- ☐ Kyllä
- ☐ Suomen evankelis-luterilaisen kirkon omistamiin rakennuksiin
 - ☐ Kristillisten yhdyskuntien rakennuksiin
 - ☐ Muiden uskonnollisten yhdyskuntien rakennuksiin
 - ☐ Julkisiin, kunnan tai valtion, omistamiin kiinteistöihin
 - ☐ Liike-elämän toimitiloihin tai kiinteistöihin
- ☐ Ei
- ☐ Ei raportoituja tietoja

Millaisista tiloista kirkkorakennuksessa on varattu kirkollisen esineistön hoitoon liittyviä teknisiä huonetiloja?

☐ sakastitilat	_____ kpl	_____ m ²
☐ varastotilat	_____ kpl	_____ m ²
☐ apusakastitilat	_____ kpl	_____ m ²
☐ muut tilat	_____ kpl	_____ m ²

KIRKKORAKENNUKSEN YLEISEN IRTAIMISTOTURVALLISUUDEN ARVIOINTI

Tilat joihin seurakunnan kynttiläkruunuja, taideteoksia ja kirkollista arvoesineistöä on sijoitettu kirkkorakennuksessa

☐ Kirkkosali	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkkosalin lehterit _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkkosalin urkuparvi _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	
☐ Kirkon kappelitilat _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkon eteiset _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkon asehuone _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	
☐ Kirkon seurakuntasalit _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Sakasti _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	
☐ Muut tilat _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	

Ovatko kirkkotilan arvokalusteiden (esim. kaappikellojen ja kolehtiarkkujen), valaisimien (esim. seinälamput) taideteosten ja kirkollisten arvoesineiden säilytys ja sijoituspaikat varkaussuojattuja tiloja kirkkorakennuksessa?

- ☐ Kyllä
- ☐ yleisön pääsy on estetty kirkkorakennukseen tai sen osiin, joissa ei ole seurakunnan työntekijöitä valvomassa (esim. lukitut ovet ja köysien avulla rajattu liikkuminen kirkkosalissa)
 - ☐ yleisön pääsy on estetty kirkkorakennukseen tai sen osiin, mutta rakennuksessa ei ole aina seurakunnan työntekijää tai vapaaehtoisia valvomassa kiinteistöä
- ☐ Ei
- ☐ vain kirkkorakennuksen ulko-ovet pidetään lukittuina aukioloajan ulkopuolella. Kaikissa kirkollisen arvoirtaimiston säilytystiloissa ei ole erillisiä lukkoja tai olemassa olevia lukkoja ei pidetä lukittuina.
- ☐ Ei raportoituja tietoja

Kirkkorakennuksen taideteoksiin ja arvoirtaimistoon kohdistuvien varkausriskien arviointi

Onko kirkkorakennuksen esineistö varkausalusta?

- ☐ Kyllä, johtuen
☐ metalliarvosta	kokonaisosuus kokoelmista _____ %
☐ keräilyarvosta	kokoelmista _____ %
☐ antiikkiarvosta	kokoelmista _____ %
☐ taidearvoista	kokoelmista _____ %
☐ rikollisten käyttöön soveltuvuudesta (ase)	kokoelmista _____ %
☐ esineistön sijoittelusta kirkkotilassa	kokoelmista _____ %
☐ esineistön säilytys- ja varastointitiloista johtuvista syistä	kokoelmista _____ %
- ☐ Ei
kokonaisosuus kokoelmista _____ %	
☐ irtaimiston ei arvioida olevan varkausalusta	kokoelmista _____ %
☐ irtaimisto on vaikeasti varastettavissa	kokoelmista _____ %

Kirkkorakennuksen taideteosten ja arvoirtaimiston arvon ja korvattavuuden arviointi

Onko kirkkorakennuksen irtaimisto korvattavissa?

- ☐ Ei
kokonaisosuus kokoelmista _____ %	
☐ irtaimisto korvaamaton	kokoelmista _____ %
☐ irtaimistolla korvaamattoman taiteellinen tai yhteisöllinen arvo	kokoelmista _____ %
- ☐ Kyllä
kokonaisosuus kokoelmista _____ %	
☐ irtaimisto korvattavissa, mutta kustannukset ovat suuret	kokoelmista _____ %
☐ irtaimisto korvattavissa kohtuullisin kustannuksin	kokoelmista _____ %

ARVOIRTAIMISTON VARASTOINTI- JA SÄILYTYSMENETELMÄT

Ovatko arvoirtaimiston säilytystilat tai menetelmät kirkkorakennuksessa puutteellisia?

- ☐ Kyllä
☐ Ei

Yleinen arvio säilytystilojen ennalta ehkäisevän konservoinnin tasosta:

- ☐ Hyvä
☐ Tyydyttävä
☐ Välttävä
☐ Huono

Vaikeuttaako irtaimiston nykyiset säilytysjärjestelyt ja -menetelmät irtaimiston pelastustyötä ja evakuointia onnettomuus ja kriisitilanteissa?

- ☐ Kyllä
☐ Ei

Tilat joihin seurakunnan arvokalusteita, kynttiläkruunuja, kirkollista arvoesineistöä ja taideteoksia on varastoitu kirkkorakennuksessa

☐ Kirkon sakasti	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkkosalin lehterit _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkon urkuparvi	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkon yleiset varastotilat (esim. siivoustarvike-, kaluste tai toimistotarvikevarasto)		_____ kpl
	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkon siivouskomerot _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkon ullakolla tai kellotornissa	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkon kellaritilan huoneet _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkon arkisto- tai holvitreffit	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Muut tilat _____ kpl	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkon kellotapuli	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl
☐ Kirkon ympäristössä olevat muut lämmittämättömät tilat (esim. viljamakasiinirakennus)		
	arvoesineiden lukumäärä keskimäärin	_____ kpl

Millaisia vaurioita irtaimiston nykyiset säilytystilojen ja -menetelmien puutteet ovat aiheuttaneet ja aiheuttavat kirkolliselle arvoirtaimistolle?

- ☐ Rakenteellisia vaurioita
- arvoesineiden lukumäärä keskimäärin _____ kpl

- ☐ Likaantumista ja tahriintumista arvoesineiden lukumäärä keskimäärin ____ kpl
- ☐ Biologisia vaurioita (esim. mikrobit, homeet, tuhohyönteiset ja jyrsijät) arvoesineiden lukumäärä keskimäärin ____ kpl
- ☐ Kosteusvaurioita arvoesineiden lukumäärä keskimäärin ____ kpl
- ☐ Kemiallisia vaurioita (esim. ilmansaasteet ja -epäpuhtaudet) arvoesineiden lukumäärä keskimäärin ____ kpl
- ☐ Valon aiheuttamat vauriot (esim. suora auringonvalo, valon UV-, IR- ja lämpösäteily) arvoesineiden lukumäärä keskimäärin ____ kpl
- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita (esim. spraymaalaaamista, tahallista esineiden rikkomista tai vahingoittamista teräsein) arvoesineiden lukumäärä keskimäärin ____ kpl

Mitkä tekijät aiheuttavat kirkkorakennuksen arvoirtaimistolle eniten riskejä?

- ☐ *vesivahinkojen mahdollisuus*
 - ☐ säilytystilojen sijainnista johtuen
 - ☐ rakennuksen sijainnista johtuen
 - ☐ putkiston kunnosta johtuen
- ☐ *il kivallan mahdollisuus (varteenotettava riski)*
 - ☐ säilytystilojen sijainnista johtuen
 - ☐ rakennuksen sijainnista johtuen
 - ☐ putkiston kunnosta johtuen
- ☐ *kävijöiden aiheuttamat vauriot (esim. esineistön tahaton rikkoutuminen)*
 - ☐ säilytystilojen sijainnista johtuen
 - ☐ rakennuksen sijainnista johtuen
 - ☐ putkiston kunnosta johtuen
- ☐ *epäasialliset säilytystilat (suuri riski)*
- ☐ *virheelliset esineistön huoltomenetelmät (suuri riski)*
- ☐ *esineistön suojausten puuttuminen huoltotöiden yhteydessä*

Onko kirkkorakennuksessa vaurioitunut rakennuksen ilmastollisten olosuhteiden (ilman suhteellinen kosteus ja lämpötila) voimakkaista vaihteluista johtuen arvokasta irtaimistoa?

- ☐ Kyllä, vaurioituneiden esineiden lukumäärä keskimäärin ____ kpl

Mikä on irtaimiston keskimääräinen vaurioitumisaste?

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut

- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

☐ Ei

KIINTEISTÖN PERUSHUOLLOSTA AIHEUTUNEET IRTAIMISTOVAURIOT

Onko kirkkorakennuksessa peruuttamattomasti vaurioitunut tai tuhoutunut irtaimiston perushuollon tai konservoinnin laiminlyönnistä johtuen arvoirtaimistoa tai taideteoksia?

☐ Kyllä, vaurioituneiden esineiden lukumäärä keskimäärin _____ kpl

Mikä on irtaimiston keskimääräinen vaurioitumisaste?

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

☐ Ei

Onko rakennuksessa vaurioitunut virheellisistä huolto- ja hoitomenetelmistä johtuvista syistä kirkollista arvoesineistöä?

☐ Kyllä, vaurioituneiden esineiden lukumäärä keskimäärin _____ kpl

Mikä on irtaimiston keskimääräinen vaurioitumisaste?

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

☐ Ei

Onko kirkkorakennuksessa vaurioitunut peruskorjaus- ja huoltotöiden yhteydessä suojaamatonta kiinteää sisustusta tai arvoirtaimistoa?

☐ Kyllä, vaurioituneiden esineiden lukumäärä keskimäärin _____ kpl

Mikä on irtaimiston keskimääräinen vaurioitumisaste?

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

☐ Ei

Estikö ilmastollisten olosuhteiden säätely kirkkorakennuksessa irtaimistovauriot?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei varmaa tietoa

Onko kirkkorakennuksen käytössä olevassa arvokkaassa irtaimistossa ollut havaittavissa selkeitä tilan käytön aiheuttamia vaurioita?

- ☐ Kyllä

Missä esineissä?

Onko vaurioitumista nopeuttanut arvoirtaimiston perushuollon ja konservoinnin laiminlyönti?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei varmaa tietoa

- ☐ Ei

Onko vaurioiden laajenemista pyritty estämään irtaimiston säännöllisellä huoltamisella tai konservoinnilla?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei varmaa tietoa

Onko kirkkorakennukseen sijoitetuissa kalusteissa, kiinteän sisustuksen osissa tai taideteoksissa ollut havaittavissa selkeitä tilan käytön tai tilan suunnittelusta aiheutuneita vaurioita?

- ☐ Kyllä

Missä kalusteissa ja kiinteän sisustuksen osissa?

- ☐ Ei

Onko vaurioitumista nopeuttanut kalusteiden ja kiinteän sisustuksen osien perushuollon ja konservoinnin laiminlyönti?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei varmaa tietoa

Onko laajojen vaurioiden syntymistä pyritty estämään irtaimiston säännöllisellä huoltamisella tai konservoinnilla?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei
- ☐ Ei varmaa tietoa

ENNALTAEHKÄISEVÄN KONSERVOINNIN TASO KIRKKORAKENNUKSESSA

Ovatko esineistön säilytystilat tai menetelmät kirkkorakennuksessa puutteellisia?

- ☐ Kyllä
- ☐ Ei

Säilytystilojen keskimääräinen taso

- ☐ Hyvä
- ☐ Tyydyttävä
- ☐ Välttävä
- ☐ Huono

ESINERYHMÄKOHTAISET TIEDOT IRTAIMISTON VAURIOALTISTUKSESTA KIRKKORAKENNUKSESSA

Taideteokset

Vauriotyypit, joille kirkkotilaan sijoitetut taideteokset altistuvat

- ☐ Tahroja.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn, irtaimiston suojaamisen tai näytteille asettamisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut

- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten kehysten rikkoutumista, palojen tai osien puuttumista.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten värien haalistumista.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Vauriotyypit, joille säilytyksessä olevat taideteokset altistuvat

Tilat joihin taideteoksia on kirkkorakennuksessa varastoitu

- ☐ Kirkon sakasti
- ☐ Kirkkosalin lehterit ____ kpl
- ☐ Kirkon urkuparvi
- ☐ Kirkon yleiset varastotilat (esim. siivoustarvike-, kaluste tai toimistotarvikevarasto) ____ kpl
- ☐ Kirkon siivouskomerot ____ kpl
- ☐ Kirkon ullakolla tai kellotornissa
- ☐ Kirkon kellaritilan huoneet ____ kpl
- ☐ Kirkon arkisto- tai holvitilat
- ☐ Muut tilat ____ kpl
- ☐ Kirkon kellotapuli
- ☐ Kirkon ympäristössä olevat muut lämmittämättömät tilat (esim. viljamakasiinirakennus)

Varastoitujen taideteosten vauriotyypit

- ☐ Tahroja.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn tai säilyttämisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten kehysten rikkoutumista, palojen tai osien puuttumista.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten värien haalistumista.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut

- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä taideteoksissa?

Teosten tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Kirkkohopeat

Vauriotyypit, joille kirkkotilaan sijoitetut hopeaesineet altistuvat

- ☐ Hapettumat

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn, irtaimiston suojaamisen tai näytteille asettamisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten esineiden rikkoutumista ja palojen tai osien puuttumista.

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Ilmansaasteiden aiheuttamia vaurioita ja tummumia.

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kemiallisten yhdisteiden aiheuttamia vaurioita ja tummumia

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä hopeaesineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut

- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Vauriotyypit, joille säilytystiloihin sijoitetut kirkkohopeat altistuvat

Tilat joihin kirkkohopeita on kirkkorakennuksessa varastoitu

- ☐ Kirkon sakasti
- ☐ Kirkkosalin lehterit ____ kpl
- ☐ Kirkon urkuparvi
- ☐ Kirkon yleiset varastotilat (esim. siivoustarvike-, kaluste tai toimistotarvikevarasto) ____ kpl
- ☐ Kirkon siivouskomerot ____ kpl
- ☐ Kirkon ullakolla tai kellotornissa
- ☐ Kirkon kellaritilan huoneet ____ kpl
- ☐ Kirkon arkisto- tai holvitilat
- ☐ Muut tilat ____ kpl
- ☐ Kirkon kellotapuli
- ☐ Kirkon ympäristössä olevat muut lämmittämättömät tilat (esim. viljamakasiinirakennus)

Varastoitujen hopeaesineiden vauriotyypit

- ☐ Hapettumat

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn tai säilyttämisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten esineiden rikkoutumista ja palojen tai osien puuttumista.

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Ilmansaasteiden aiheuttamia vaurioita ja tummumia.

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ kemiallisten yhdisteiden aiheuttamia vaurioita ja tummumia

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä hopeaesineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä esineissä?

Hopeaesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Arvoesineet

Vauriotyypit, joille kirkkorakennuksen toimitiloihin sijoitetut arvoesineet esim. lampetit, kynttiläkruunut, hautavaakunat ja kolehtilippaat altistuvat

- ☐ Tahroja.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn, irtaimiston suojaamisen tai näytteille asettamisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten esineiden rikkoutumista ja palojen tai osien puuttumista.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Ilmansaasteiden aiheuttamia vaurioita ja tummumia.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten värien haalistumista.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut

- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Vauriotyypit, joille varastotiloissa säilytettävät arvoesineet altistuvat

Tilat joihin arvokalusteita on kirkkorakennuksessa varastoitu

- ☐ Kirkon sakasti
- ☐ Kirkkosalin lehterit ____ kpl
- ☐ Kirkon urkuparvi
- ☐ Kirkon yleiset varastotilat (esim. siivoustarvike-, kaluste tai toimistotarvikevarasto) ____ kpl
- ☐ Kirkon siivousskomerot ____ kpl
- ☐ Kirkon ullakolla tai kellotornissa
- ☐ Kirkon kellaritilan huoneet ____ kpl
- ☐ Kirkon arkisto- tai holvitilat
- ☐ Muut tilat ____ kpl
- ☐ Kirkon kellotapuli
- ☐ Kirkon ympäristössä olevat muut lämmittämättömät tilat (esim. viljamakasiinirakennus)

Varastoitujen arvoesineiden vauriotyypit

- ☐ Tahroja.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn, irtaimiston suojaamisen tai näytteille asettamisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten esineiden rikkoutumista ja palojen tai osien puuttumista.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Ilmansaasteiden aiheuttamia vaurioita ja tummumia.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten värien haalistumista.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä esineissä?

Arvoesineiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Arvokalusteet

Vauriotyypit, joille kirkkorakennuksen toimitiloihin sijoitetut arvokalusteet altistuvat

- ☐ Tahroja.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn, irtaimiston suojaamisen tai näytteille asettamisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten esineiden rikkoutumista ja palojen tai osien puuttumista.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten värien haalistumista.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut

- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Vauriotyypit, joille varastotiloissa säilytettävät kalusteet altistuvat

Tilat joihin arvokalusteita on kirkkorakennuksessa varastoitu

- ☐ Kirkon sakasti
- ☐ Kirkkosalin lehterit ____ kpl
- ☐ Kirkon urkuparvi
- ☐ Kirkon yleiset varastotilat (esim. siivoustarvike-, kaluste tai toimistotarvikevarasto) ____ kpl
- ☐ Kirkon siivouskomerot ____ kpl
- ☐ Kirkon ullakolla tai kellotornissa
- ☐ Kirkon kellaritilan huoneet ____ kpl
- ☐ Kirkon arkisto- tai holvitilat
- ☐ Muut tilat ____ kpl
- ☐ Kirkon kellotapuli
- ☐ Kirkon ympäristössä olevat muut lämmittämättömät tilat (esim. viljamakasiinirakennus)

Varastoitujen kalusteiden vauriotyypit

- ☐ Tahroja.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn, irtaimiston suojaamisen tai säilyttämisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten esineiden rikkoutumista ja palojen tai osien puuttumista.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten värien haalistumista.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Kiinteä sisustus

Vauriotyypit, joille kirkkorakennuksen kiinteä sisustuksen osat altistuvat

- ☐ Tahroja.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn, irtaimiston suojaamisen tai näytteille asettamisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten esineiden rikkoutumista ja palojen tai osien puuttumista.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten värien haalistumista.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Vauriotyypit, joille varastotiloissa säilytettävät kiinteän sisustuksen osat altistuvat

Tilat joihin kiinteän sisustuksen osia on kirkkorakennuksessa varastoitu

- ☐ Kirkon sakasti
- ☐ Kirkkosalin lehterit ____ kpl
- ☐ Kirkon urkuparvi

- ☐ Kirkon yleiset varastotilat (esim. siivoustarvike-, kaluste tai toimistotarvikevarasto) __ kpl
- ☐ Kirkon siivouskomerot ____ kpl
- ☐ Kirkon ullakolla tai kellotornissa
- ☐ Kirkon kellaritilan huoneet ____ kpl
- ☐ Kirkon arkisto- tai holvitat
- ☐ Muut tilat ____ kpl
- ☐ Kirkon kellotapuli
- ☐ Kirkon ympäristössä olevat muut lämmittämättömät tilat (esim. viljamakasiinirakennus)

Varastoidun kiinteän sisustuksen osien vauriotyypit

- ☐ Tahroja.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn, irtaimiston suojaamisen tai säilyttämisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten esineiden rikkoutumista ja palojen tai osien puuttumista.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten värien haalistumista.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä kalusteissa?

Kalusteiden tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Kirkkotekstiilit

Vauriotyyppit, joille kirkkotilaan sijoitetut tekstiilit altistuvat

- ☐ Tahroja.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn, irtaimiston suojaamisen tai näytteille asettamisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten kankaiden repeilyä, saumojen purkautumista, liestymiä ja osien puuttumista.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten tekstiilien värien haalistumista.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

☐ Kosteusvauriot

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Vauriotyypit, joille varastotiloihin sijoitetut tekstiilit altistuvat

Tilat joihin tekstiilejä on kirkkorakennuksessa varastoitu

- ☐ Kirkon sakasti
- ☐ Kirkkosalin lehterit ____ kpl
- ☐ Kirkon urkuparvi
- ☐ Kirkon yleiset varastotilat (esim. siivoustarvike-, kaluste tai toimistotarvikevarasto) ____ kpl
- ☐ Kirkon siivouskomerot ____ kpl
- ☐ Kirkon ullakolla tai kellotornissa
- ☐ Kirkon kellaritilan huoneet ____ kpl
- ☐ Kirkon arkisto- tai holvitilat
- ☐ Muut tilat ____ kpl
- ☐ Kirkon kellotapuli
- ☐ Kirkon ympäristössä olevat muut lämmittämättömät tilat (esim. viljamakasiinirakennus)

Varastoitujen tekstiilien vauriotyypit

- ☐ Tahroja.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Käsittelyn, irtaimiston suojaamisen tai säilyttämisen aiheuttamia vaurioita ja likaa.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Rakenteellisia vaurioita kuten kankaiden repeilyä, saumojen purkautumista, liestymiä ja osien puuttumista.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Valon aiheuttamia vaurioita kuten tekstiilien värien haalistumista.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Tuhohyönteisten tai mikrobien aiheuttamia vaurioita.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Kosteusvauriot

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

- ☐ Vandalismin aiheuttamia vaurioita.

Missä tekstiileissä?

Tekstiilien tämänhetkinen vaurioitumisaste

- ☐ Lievästi vaurioitunut
- ☐ Vaurioitunut
- ☐ Merkittävästi vaurioitunut
- ☐ Tuhoutunut

Liite 6. Taulukko kyselyyn osallistuneista seurakunnista.

Nro.	Kyselytutkimuksen seurakunnat	Hiippakunta	Osallistunut kyselyyn
1.	Vantaan seurakuntayhtymä	Helsinki / Borgå stift	Ei
2.	Espoon seurakuntayhtymä	Espoo / Borgå stift	Kyllä
3.	Helsingin seurakuntayhtymä	Helsinki / Borgå stift	Ei
4.	Turun seurakuntayhtymä	Turun arkkihiippakunta / Borgå stift	Kyllä
5.	Tampereen seurakuntayhtymä	Tampere / Borgå stift	Ei
6.	Oulun seurakuntayhtymä	Oulu	Ei
7.	Porvoon seurakuntayhtymä	Borgå stift / Helsinki	Kyllä
8.	Hattulan seurakunta	Tampere	Ei
9.	Järvenpään seurakunta	Espoo	Ei
10.	Maskun seurakunta	Turun arkkihiippakunta	Kyllä
11.	Hyvinkään seurakunta	Espoo	Ei
12.	Loviisan seurakuntayhtymä	Helsinki / Borgå stift	Ei
13.	Vaasan seurakuntayhtymä	Lapua / Borgå stift	Ei
14.	Pieksämän seurakunta	Mikkeli	Kyllä
15.	Tuusulan seurakunta	Espoo	Kyllä
16.	Lahden seurakuntayhtymä	Tampere	Kyllä
17.	Rengon seurakunta	Tampere	Kyllä
18.	Suomenniemen seurakunta	Mikkeli	Kyllä
19.	Padasjoen seurakunta	Tampere	Ei
20.	Pohjan seurakuntayhtymä	Espoo / Borgå stift	Kyllä
21.	Säkylän seurakunta	Turun arkkihiippakunta	Kyllä
22.	Raisio seurakunta	Turun arkkihiippakunta	Kyllä
23.	Tyrnävän seurakuntaan	Oulu	Ei
24.	Siuntion seurakunta	Espoo / Borgå stift	Ei
25.	Jämsän - Kuoreveden seurakuntayhtymä	Lapua	Ei
26.	Hämeenlinna-Vanajan seurakunta	Tampere	Kyllä
27.	Tohmajärven seurakuntaan	Mikkeli	Ei
28.	Juankosken seurakunta	Kuopio	Kyllä
29.	Jämsänkosken seurakunta	Lapua	Ei
30.	Kokkolan seurakuntayhtymä	Oulu / Borgå stift	Kyllä
31.	Hamina-Vehkalahden seurakunta	Mikkeli	Kyllä
32.	Seinäjoen seurakunta	Lapua	Kyllä
33.	Kuopion seurakuntayhtymä	Kuopio	Kyllä
34.	Parikkalan seurakunta	Mikkeli	Ei
35.	Varkauden seurakunta	Kuopio	Kyllä
36.	Nurmeksen seurakunta	Kuopio	Kyllä
37.	Joensuun seurakunta	Kuopio	Ei

38.	Ulvilan seurakunta	Turun arkkihiippakunta	Kyllä
39.	Sonkajärven seurakunta	Kuopio	Kyllä
40.	Loimaan seurakunta	Turun arkkihiippakunta	Ei
41.	Kangasalan seurakunta	Tampere	Ei
42.	Pöytyän seurakuntaan	Turun arkkihiippakunta	Ei
43.	Äänekosken seurakunta	Lapua	Ei
44.	Jyväskylän kaupunkiseurakuntaan	Lapua	Kyllä
45.	Siikalatvan seurakunta	Oulu	Ei
46.	Joutsan seurakunta	Mikkeli	Ei
47.	Kalajoen seurakunta	Oulu	Kyllä
48.	Kaustisen - Ullavan seurakunta	Oulu	Ei
49.	Lohjan seurakunta	Espoo	Kyllä
50.	Ylivieskan seurakunta	Oulu	Ei
51.	Siikasalons seurakunta	Oulu	Ei
52.	Lappväärtin - Kristiinankaupungin seurakunta	Lapua / Borgå stift	Ei
53.	Kokemäen seurakuntaan	Turun arkkihiippakunta	Ei
54.	Mynämäen seurakunta	Turun arkkihiippakunta	Kyllä
55.	Vammalan seurakunta	Turun arkkihiippakunta	Kyllä
56.	Euran seurakunta	Turun arkkihiippakunta	Kyllä
57.	Ylöjärven seurakunta	Tampere	Kyllä
58.	Hollolan seurakunta	Tampere	Kyllä
59.	Someron seurakuntaan	Tampere	Kyllä
60.	Forssan seurakunta	Tampere	Kyllä
61.	Pälkäneen seurakunta	Tampere	Kyllä
62.	Jämsän – Kuoreveden seurakuntayhtymä	Tampere	Ei
63.	Oriveden seurakunta	Tampere	Ei
64.	Akaan seurakunta	Tampere	Kyllä
65.	Sääksmäen seurakunta	Tampere	Ei
66.	Naantalins seurakunta	Turun arkkihiippakunta	Kyllä
67.	Raahen seurakunta	Oulu	Kyllä
68.	Toholammin seurakunta	Oulu	Kyllä
69.	Tornions seurakunta	Oulu	Kyllä
70.	lin seurakunta	Oulu	Ei
71.	Siikasalons seurakunta	Oulu	Ei
72.	Virolahden seurakunta	Mikkeli	Kyllä
73.	Kerimäen seurakunta	Lapua	Kyllä
74.	Heinolan seurakunta	Mikkeli	Kyllä
75.	Mikkelins seurakuntayhtymä	Mikkeli	Ei
76.	Sipoons seurakuntayhtymä	Helsinki / Borgå stift	Kyllä

77.	Kajaanin seurakunta	Kuopio	Kyllä
78.	Savonlinna – Säämingin seurakunta	Mikkeli	Ei
79.	Saarijärven seurakunta	Lapua	Ei
80.	Äänekosken seurakunta	Lapua	Ei